

OVERDUE FINES:

25¢ per day per item

RETURNING LIBRARY MATERIALS:

Place in book return to remove
charge from circulation records

© Copyright by
EDWARD LEE BALLARD
1981

THE METAPHYSICS OF AVICENNA:
A NEW LATIN EDITION OF METAPHYSICA I & II, WITH
PREFATORY REMARKS ON THE PROBLEM OF SOURCES FOR, AND
INTERPRETATIONS OF, HIS APPROACH TO METAPHYSICS

By

Edward Lee Ballard

A THESIS

Submitted to
Michigan State University
in partial fulfillment of the requirements
for the degree of

MASTER OF ARTS

Department of Philosophy

1981

tractat

Avicenna

three R

publishe

publishe

of Avicenna

such top

matter, a

The

conflict

in partic

of the la

of the edi

modern tra

a possible

primacy of

Avicenna, I

first chapt

French and

state the

ABSTRACT

THE METAPHYSICS OF AVICENNA: A NEW LATIN EDITION OF
METAPHYSICA I & II, WITH PREFATORY REMARKS ON THE PROBLEM OF
SOURCES FOR, AND INTERPRETATIONS OF, HIS APPROACH TO METAPHYSICS

By

Edward Lee Ballard

This thesis presents for the first time the text of the first two tractates of the medieval Latin translation of the Metaphysics of Avicenna's Kitāb al-shifā' in an edition based upon the collation of three Renaissance texts of the Metaphysica, namely, the editio princeps published in Venice in 1495, and two later versions of the text, also published in Venice in 1508 and 1520. These tractates provide the text of Avicenna's initial discussion in his Metaphysics (al-Ilāhiyyāt) of such topics as the subject matter of metaphysics, being, substance, matter, and form.

The Introduction briefly alludes to problems encountered due to conflicting evaluations of Islamic philosophy in general and of Avicenna in particular and then discusses the reasons for presenting a new text of the Latin translation. The following chapters contain a discussion of the editing of the Latin text and a comparison of this text with modern translations from the Arabic, followed by a brief treatment of a possible approach to Avicenna's basic metaphysical position on the primacy of being in the context of his initial chapter in the Metaphysica. In the final chapter, a literal English translation of the first chapter of the Metaphysica is provided and compared with the French and German translations from the Arabic in order to demonstrate the reliability and utility of the Latin translation.

DEDICATIO

Angelicae carissimae,
beate gratias pro omnibus ago

ACKNOWLEDGMENTS

In addition to expressing my gratitude to the members of my committee, Professors Harold T. Walsh (Chairperson), William J. Callaghan, and Craig A. Staudenbaur, for their patience, understanding, and cheerful assistance in bringing this project to completion, I wish also to thank those other individuals in the University community who have been more than helpful. Professor Alford T. Welch of the Department of Religious Studies contributed greatly in increasing my understanding of the Islamic context in general and of Avicenna's position in particular; Professors William D. Fairchild, Jr., and William B. Tyrrell, of the Department of Romance Languages, did much to increase my understanding of not only the Latin language but also of the problems encountered in dealing with textual matters; and Mr. Walter Burinski, former Inter-library Loan Librarian and current Reference Librarian, was indefatigable in obtaining seemingly inaccessible books and articles. Without the kind and unfailing assistance of all of these scholars the completion of this project would have been clearly impossible.

Finally I must record a personal debt of gratitude to a long-time friend and colleague, Ms. Linda C. Plackowski, Instructor in Philosophy at Delta College, who not only provided the initial encouragement to undertake this project, but who also has continued to provide the support and encouragement which, together with her unfailing advice and assistance, has made the completion of this project possible.

INTRODUCT

CHAPTER I.

CHAPTER II.

CHAPTER III.

APPENDIX A.

TABLE OF CONTENTS

INTRODUCTION	1
CHAPTER I: ON THE LATIN TRANSLATION OF AVICENNA'S <u>METAPHYSICS</u> , PROBLEMS ENCOUNTERED IN ESTABLISHING A TEXT, AND A COMPARISON WITH THE MODERN TRANSLATIONS	14
CHAPTER II: AVICENNA ON BEING: PROBLEMS IN UNDERSTANDING AVICENNA AND CERTAIN ASPECTS OF HIS METAPHYSICAL POSITION	25
CHAPTER III: <u>METAPHYSICA</u> I.1: AN ENGLISH TRANSLATION AND COMMENTARY	34
APPENDIX A: THE TEXT OF <u>METAPHYSICA</u> I & II	55
TRACTATUS PRIMI	56
Capitulum Primum: De inquisitione subiecti prime philosophie ad hoc, vt ostendatur ipsa esse de numero scientiarum	56
Capitulum Secundum: De stabiliendo subiectum huius scientie	61
Capitulum Tertium: De vtilitate huius scientie, et ordine et eius nomine	66
Capitulum Quartum: De questionibus scientie naturalis	68
Capitulum Quintum: De vniuersitate eorum de quibus tractat hec scientia	71
Capitulum Sextum: De assignatione rei et entis, et de eorum primis diuisionibus ad hoc vt exciteris ad intelligentiam eorum	73
Capitulum Septimum: De initio loquendi de necesse esse et de possibile esse, et quod necesse esse non habet causam, et quod possibile esse est causatum, et quod necesse esse nulli est coequale in esse, nec pendet ab alio in esse	79
Capitulum Octauum: Quod necesse esse vnum est .	82
Capitulum Nonum: In quo ostenditur quid sit veritas et certitudo, et defenduntur prime premissorum in propositionibus verissimis . .	85

APPENDIX

APPENDIX

APPENDIX

BIBLIOGRAPHY

TRACTATUS SECUNDI	90
Capitulum Primum: De notificatione substantie et suarum partium per verba generalia	90
Capitulum Secundum: De certitudine substantie corporee et de eo quod componitur ex ea . . .	92
Capitulum Tertium: Quod materia corporalis non spoliatur a forma	99
Capitulum Quartum: De prioritatem forme super materiam in ordine essendi	103
APPENDIX B: COMPARISON OF THE TEXT OF APPENDIX A WITH THE RENAISSANCE EDITIONS	109
APPENDIX C: THE MANUSCRIPTS OF THE <u>METAPHYSICA</u>	121
APPENDIX D: COMPARISON AND OUTLINE OF THE CHAPTER DIVISIONS OF THE LATIN, FRENCH, AND GERMAN TRANSLATIONS OF AVICENNA'S <u>METAPHYSICS</u>	127
BIBLIOGRAPHY	138

INTRODUCTION

In his comprehensive survey of the history of philosophy, Hegel devotes but a few pages to the history of what he called "Arabic philosophy", and in regard to the specific contributions of individual philosophers, the accomplishments of these "commentators of Aristotle" are described in only three short paragraphs.¹ It was clearly Hegel's belief that what is now usually termed Islamic philosophy² was of little interest.³ It follows that the contributions of an individual Islamic philosopher, such as Avicenna, were easily summarized by Hegel

¹Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Werke, vol. 19: Vorlesungen über die Geschichte der Philosophie: II, ed. Eva Moldenhauer and Karl Markus Michel (Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1971), pp. 514-24. Hegel also included medieval Jewish philosophy under the category of Arabic philosophy (Ibid., pp. 523-24).

²Inasmuch as the majority of those philosophers who wrote in the Arabic language were not ethnically nor culturally Arabs, the term 'Arabic philosophy', which is still encountered in the literature, is highly misleading. I prefer the term 'Islamic philosophy' when referring to the philosophical tradition developed within the culture of Islam and expressed in the writings of philosophers who were, at least nominally, Muslims. I am aware of the objection to this position and I sympathize with the argument that the term 'Islamic' is also misleading in that it implies an identification of the philosophical tradition with the Islamic religion in a manner similar to the situation found in medieval Christendom, which is not the case. But if we are not to use the term 'Islamic', what term shall we use? An alternative term which has been proposed, viz., 'Islamicate', seems not to have found acceptance. Thus the term 'Islamic' seems the only alternative. (For a discussion of this problem of terminology and a defense of the term 'Islamicate', see Marshall G. S. Hodgson, The Venture of Islam: Conscience and History in a World Civilization, 3 vols. (Chicago and London: The University of Chicago Press, 1974), vol. 1, pp. 57-60.)

³As he remarks with respect to the writings of the Islamic philosophers: "Dergleichen Werke sind im Abendlande bekannt, . . . ; aber es ist nicht viel daraus zu holen" (op. cit., p. 522).

as a

wrote

To s

parti

which

of no

parti

durin

histo

appea

the E

the o

370-4

of no

tures

Orien

terms

ates :

of Or

ority

work ;

ciall

of al

East:

ences

Edward

Dover

as an example of the physicians who took an interest in philosophy and wrote commentaries upon the works of Aristotle:

Selbst die Ärzte haben sich mit Philosophie beschäftigt und sind so zu einer Theorie gekommen: z.B. Avicenna (geb. 984, gest. 1064) aus Buchara, im Osten des Kaspischen Meeres, Kommentator des Aristoteles.⁴

To see Hegel's treatment of the history of Islamic philosophy as a particularly blatant example of that chauvinism and ethnocentricity which have often colored the approach of Western scholars to the study of non-Western cultures in general, and of the culture of Islam in particular, is tempting.⁵ But it must be remembered that it was only during the first half of the nineteenth century that works on the history of Islamic philosophy, written by Western scholars, began to appear.⁶ Indeed, the first adequate history of Islamic philosophy in the English language was not published until 1903.⁷

This is not to say that prior to this there was no knowledge of the outline or details of Islamic philosophy in the West, for in fact

⁴Hegel, p. 523 (the generally accepted dates for Avicenna are now 370-428 A.H./980-1037 A.D.).

⁵The problem of Western scholarly bias against the contributions of non-Western cultures, even on the part of specialists in these cultures, has been documented and analyzed by Edward W. Said in his book Orientalism (New York: Vintage Books, 1979). In his study of what he terms the 'Orientalist attitude', an attitude which he contends permeates much of Western scholarship, he maintains that ". . . the essence of Orientalism is the ineradicable distinction between Western superiority and Oriental inferiority . . ." (Said, p. 42). Throughout his work Said seeks to show how this largely hidden assumption has especially distorted our understanding of the nature and accomplishments of all aspects of Islamic culture.

⁶Seyyed Hossein Nasr, "Philosophy," in The Study of the Middle East: Research and Scholarship in the Humanities and the Social Sciences, ed. Leonard Binder (New York: John Wiley & Sons, 1976), p. 332.

⁷Viz., T. J. De Boer, The History of Philosophy in Islam, trans. Edward R. Jones ([London]: Luzac & Co., 1903; reprint ed., New York: Dover Publications, 1967).

even H

were a

as a m

The
near
nam
of
the
new
nin

Lest on

philosop

further

. .
phil
Gree
of G

Clearly

if we tu

an indiv

To

most bas

extreme

Abū 'Alī

of honor

(note th

&
H

10

11

Cosmolog
1970), p

even Hegel remarked that many of the works of the Islamic "commentators" were available in published versions of the Latin translations.⁸ And as a more recent author has observed:

The tradition of the study of Islamic philosophy in the West is nearly 1000 years old and can be divided into three phases, namely, the medieval period of translation, analysis, and study of Arabic texts; the second wave of translation and study in the Renaissance following the medieval effort, and finally a new attempt to study Islamic philosophy which began in the nineteenth century and continues to this day.⁹

Lest one conclude, however, that all is now well in the study of Islamic philosophy, and that the ghost of Hegel has been exorcized, consider a further remark made by Seyyed Hossein Nasr:

. . . most Western scholars have refused to consider Islamic philosophy as anything more than an interim period between Greek and scholastic philosophy and as a kind of late survival of Greek thought.¹⁰

Clearly the problem of 'orientalist' attitudes remains. Furthermore, if we turn now from these general considerations to the examination of an individual Islamic philosopher, still other problems emerge.

To enter the world of Avicenna is to enter a world where even the most basic statements about his life and works must be evaluated with extreme caution. For example, his name is usually given in Arabic as Abū 'Alī al-Ḥusain ibn 'Abdallāh ibn Sīnā,¹¹ where Abū 'Alī is his name of honor, al-Ḥusain his proper name, 'Abdallāh the name of his father (note that this was also the name of the Prophet's father), and ibn Sīnā

⁸Hegel, p. 522.

⁹Nasr, "Philosophy", p. 327.

¹⁰Ibid., p. 333.

¹¹So, e.g., Seyyed Hossein Nasr, An Introduction to Islamic Cosmological Doctrines, revised ed. (Boulder: Shambhala Publications, 1978), p. 177.

is

Mus

in

vig

Sin

pro

Qu

is r

ibr

but

as s

by w

is g

of t

Scien

(Don

Fusa

area

vener

the s

attes

Sina

versi

Daris

Contr

State

Sh. M

Wester

is what might be termed his nickname.¹² That his name is properly Muslim seems obvious, yet it has been reported that as a child he lived in a home where "anti-Muslim traditions were still full of life and vigour,"¹³ a report which seems even less credible when we have Ibn Sīnā's own report that as a child a "teacher of the Qur'ān . . . [was] provided for me, and when I reached the age of ten I had finished the Qur'ān . . .".¹⁴ Furthermore, with respect to his name, the full form is reported in Persian as Abū 'Alī al-Ḥossain bin 'Abdallāh ibn Ḥasan ibn 'Alī bin Sīnā, known as Ibn-e Sīnā,¹⁵ which presents no problems, but for the unwary it can be confusing to also find Ibn Sīnā referred to as simply al-Ḥusain, or as al-Shaikh al-Ra'īs, or Ḥujjat al-ḥaqq, names by which he was known to his compatriots.¹⁶ The name by which Ibn Sīnā is generally known in the West, namely, Avicenna, is a Latin distortion of the Hebrew form: Aven Sīnā.¹⁷

¹²Arthur J. Arberry, "Avicenna: His Life and Times," in Avicenna: Scientist & Philosopher: A Millenary Symposium, ed. G. M. Wickens (London: Luzac & Co., 1952), p. 9.

¹³De Boer, p. 131. That "anti-Muslims" would name their son Ḥusain (or Ḥusayn) seems incredible, especially in the Persian cultural area, where the Imām Ḥusayn ibn 'Alī ibn Abī Ṭālib was (and is still) venerated by virtually all Shī'as as the martyr of Karbalā'. Further, the sectarian sympathies of Avicenna's father for the Ismā'īlīs are attested to by Avicenna himself (William E. Gohlman, The Life of Ibn Sina: A Critical Edition and Annotated Translation (Albany: State University of New York Press, 1974), p. 19).

¹⁴Gohlman, p. 19.

¹⁵Sanauallah Kirmani, "A Section from the Logic of Avicenna's Dānish Nāmeḥ-e 'alā'ī Text with Translation, Analysis, and Notes: A Contribution to the History of Logic," Ph.D. dissertation, Michigan State University, 1974, p. 1.

¹⁶Nasr, An Introduction to Islamic Cosmological Doctrines, p. 177.

¹⁷M. Saeed Sheikh, Studies in Muslim Philosophy, 3d ed. (Lahore: Sh. Muhammad Ashraf, 1974), p. 97. I shall adhere to established Western custom and usually refer to Ibn Sīnā as Avicenna.

are

read

usual

will

exam

the 1

schol

most

"was

Bukhar

"Accor

Khanna

Yet th

instea

fortun

cenna

ble in

circum

My

in

wo

in

vi

Allen

London

Journal

agrees

The various appellations referring to Avicenna in Muslim sources are not normally found in works written in Western languages, so the reader who confines his or her attention to secondary sources will usually experience no difficulty on that account. Instead, the reader will encounter other perplexities in the literature. To take but one example, if one examines the various works which discuss the details of the life of Avicenna, one discovers that both Western and Muslim scholars do not agree on his birth-place. The author of one of the most comprehensive studies of the life and works of Avicenna states he "was born in August 980 (Şafar, 370 A.H.) in a large village near Bukhārā called Kharmaithan (The Land of the Sun)."¹⁸ Another states: "According to his own account, then, Ibn Sīnā was born in the village of Kharmaithān, not far from Bukhārā, in Transoxiana (northern Persia)".¹⁹ Yet there are others who disagree and maintain that Avicenna was born instead in the village of Afshana.²⁰ This particular disagreement is fortunately easy to resolve, however, since the autobiography of Avicenna (a true rarity in Islamic literature) is extant and even available in an English translation; in it we find Avicenna's account of the circumstances of his birth:

My father was a man of Balkh; he moved from there to Bukhārā in the days of Amīr Nūḥ ibn Maṣṣūr, during whose reign he worked in the administration, being entrusted with the governing of a village in one of the royal estates of Bukhārā. [The village,] called Kharmaythan, was one of the most important

¹⁸Soheil M. Afnan, Avicenna: His Life and Works (London: George Allen & Unwin, 1958), p. 57. Kirmani, p. 1, agrees with Afnan.

¹⁹Majid Fakhry, A History of Islamic Philosophy (New York and London: Columbia University Press, 1970), p. 148.

²⁰See, e.g., Arthur J. Arberry, "The Achievement of Avicenna," Journal of the Iran Society 1 (January 1952):119. De Boer, p. 131, agrees but transliterates the name of the village as Efshene.

v
A
t
b

Thus

the v

neigh

reside

detail

questi

finds

point

Islari

Avicen

his pr

to the

most f

greater

2

2

for the
which r

2

Avicenn
Wickens

2

2

des bel

2

History

villages in this territory. Near it is a village called Afshanah, where my father married my mother and where he took up residence and lived. I was born there, as was my brother, and then we moved to Bukhārā.²¹

Thus it would seem that some have confused Kharmaythan (خرميشن), the village in which Avicenna's father was an administrator, with the neighboring village of Afshanah (أفشة), where Avicenna's father resided.²²

If the various secondary sources do not agree upon such trivial details, nor do they agree upon more general matters, especially the question of Avicenna's place in the history of Islamic philosophy. One finds some who claim that the philosophy of Avicenna marks a turning-point in the development of Arabic and Jewish thought,²³ or that Islamic philosophy "culminates in the person of Avicenna",²⁴ or that Avicenna penetrated more deeply into the problem of being than any of his predecessors and thereby made an extremely important contribution to the understanding of Aristotelian metaphysics,²⁵ or that "he is the most famous scientists [sic] and philosopher of Islam and one of the greatest of all races, places and times."²⁶ On the other hand, there

²¹Gohlman, pp. 17-19.

²²Gohlman (p. 16, n. 5) records the following variant readings for the name of the village where Avicenna's father resided, none of which resemble the name of Kharmaythan:

انشه : آبشه : افية .

²³J. L. Teicher, "Avicenna's Place in Arabic Philosophy," in Avicenna: Scientist & Philosopher: A Millenary Symposium, ed. G. M. Wickens (London: Luzac & Co., 1952), p. 34.

²⁴Afnan, p. 38.

²⁵A. M. Goichon, "Le philosophe de l'Être," I.B.L.A. (Institut des belles lettres arabes) Tunis 15 (1952):54.

²⁶Sheikh, p. 97, citing George Sarton, Introduction of the History of Science (Baltimore, 1927), vol. I, p. 709.

is a

hist

opin

Altho

them

"adde

"Ton

rest

trivi

the s

order

Avicen

found

many

the ac

Baskin
Books,

is a rather bluntly worded assessment to be found in one of the standard histories of Islamic philosophy that thoroughly refutes these favorable opinions:

The notion that Ibn Sina pushed on beyond Farabi and reached a purer Aristotelianism, is perhaps the greatest error which has found a footing in the history of Muslim Philosophy. What did this our man of the world in reality care for Aristotle? It was not his concern to commit himself wholly to the spirit of any system. He took what was to his liking, wherever he found it, but he had a preference for the shallow paraphrases of Themistius. Thus he became the great philosopher of accommodation in the East, and the true forerunner of compendium-writers for the whole world. He knew how to group with skill his material, collected as it was from every quarter, and to present it in an intelligible form, although not without sophistry.²⁷

Although I have not found in the literature others willing to commit themselves so explicitly, there is agreement with De Boer that Avicenna "added nothing essential to the metaphysics of Alfarabi"²⁸ and that "Ibn Sīnā's high standing in the history of Arab Neo-Platonism does not rest on his originality."²⁹

Now I have not cited these examples of disagreement upon both trivial details and general assessments in order to cast aspersions on the scholarship to be found in the secondary literature, but rather in order to illustrate the need for caution in evaluating the details of Avicenna's philosophical position only on the basis of what is to be found in the secondary literature, a situation which is unavoidable in many instances due to the unavailability of the primary sources, i.e., the actual writings of Avicenna himself. This unavailability of the

²⁷De Boer, pp. 132-33.

²⁸Émile Bréhier, The Middle Ages and the Renaissance, trans. Wade Baskin (Chicago and London: The University of Chicago Press, Phoenix Books, 1967), p. 96.

²⁹Fakhry, A History of Islamic Philosophy, p. 147.

p
b
th
so
te
th
ve
el
la
one
the
Isl
ed

Latinu
(1961)
cites
éd. pa
Zayed;
one of
been un
system

primary sources may result for various reasons: the original work may be lost and hence known only from citations found in other sources; or the original work may be lost in the original language but preserved in some sense in a translation that is extant; or versions of the original text may be extant only in manuscript form and thus inaccessible to those who do not have access to these manuscripts; or a published version of a work may exist somewhere in the world but be unobtainable elsewhere; or, in some cases, a modern edition of a text or of a translation of the text may be available and yet still inaccessible because one is unable to read the language in which it is published. All of these possibilities are commonly encountered at present in the study of Islamic philosophy.³⁰

In the case of Avicenna's works, the current situation is described in detail by Seyyed Hossein Nasr:

Considering the present state of research, the task that remains to be accomplished in the field of Islamic philosophy is immense. . . .

. . . there must be a concerted effort to edit in a critical fashion the major texts of Islamic philosophy, a thankless task that attracts fewer and fewer scholars every day, especially in the West. However, it remains, and will remain for some time to come, the most basic chore of scholars in this field.

.
Among Avicenna's writings the Shifā' has finally been brought out in a critical edition, which should be finished soon. However, many of the other philosophical works such as the Najāt still do not possess critical editions despite several impressions in commercial form. Considering his

³⁰To mention but one example, Marie-Thérèse d'Alverny ("Avicenna Latinus," Archives d'histoire doctrinale et littéraire du moyen âge 28 (1961):284), in a list of the Arabic editions of the works of Avicenna, cites one edition of his Metaphysics: "Métaphysique (al-Ilāhiyyāt), éd. par G. C. Anawati, Muhammad Yūsuf Mussa, Sulayman Dunya et Sa'id Zayed; introduction d'Ibrāhīm Madkūr. Le Caire, 1960." Her's is but one of many references to this edition in the literature, yet I have been unable to gain access to a copy through the inter-library loan system (a circumstance which has greatly hindered my research).

Cle

dif

seen

prov

tran

tion

writ

it ha

terme

furth

is no

philo

ic cu

transl
les tr
et lit

eleganc
excepci
clara y
nario:
Andalus
Granada
transla

importance, Ibn Sīnā should perhaps be the first Islamic philosopher to have all his works edited critically in one series, in the form of the Opera Omnia of major Western thinkers. . . .

Parallel to the edition of texts in Arabic and Persian there is an urgent need, as already mentioned, to expand the program of translation of Islamic philosophy. . . . As for Ibn Sīnā, none of the major works exists in English in complete form.³¹

Clearly the prospective reader of primary sources is faced with some difficulties should he or she be interested in the writings of Avicenna.

There is, however, another avenue of approach, one which might seem unpromising at first, but which upon further examination does provide one with direct access to the writings of Avicenna, albeit in translation. I am referring, of course, to the medieval Latin translations. That these translations, at least in the case of Avicenna's writings, are extremely accurate and literal is well established,³² and it has even been argued that although they do not possess what might be termed literary elegance, the translations are clear and precise.³³ A further virtue to be found in the use of these translations, moreover, is not only are they of value for those whose interest is in Islamic philosophy in general and Avicenna in particular within a purely Islamic cultural context, but for those whose interest is also in the

³¹Nasr, "Philosophy", pp. 334-38.

³²Probably the best overall discussion of the details of these translations that I have seen is by Marie-Thérèse d'Alverny, "Notes sur les traductions médiévales d'Avicenne," Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 19 (1952):337-58.

³³". . . por tanto, la fórmula de Dāwūd-Gundisalvo no será una elegancia Latina, pero expresa bien el concepto. No he encontrado excepción: siempre traduce de la misma manera, y la fórmula resulta clara y precisa" (Manuel Alonso Alonso, "Homenaje a Avicenna en Su Milenario: Las Traducciones de Juan González de Burgos y Salomon," Al-Andalus; Revista de las Escuelas de Estudios Arabes de Madrid y Granada 14 (1949):296). Alonso's discussion of some aspects of the translation process is quite informative.

su

ph

wi

ag

ph

me

ge

fa

ver

(a

é

gén

bes

of

(Ne

Gil

nal

la l

(Ver

the

both

Phil

ma,

Phil

edit

in 1

exam

tion

the N

seen

Metap

sonav

Veric

l'Aug

raire

to the

"é

subsequent impact of this philosophy upon later medieval European philosophy, these translations are, of course, indispensable.

The use of these Latin translations is, unfortunately, also not without problems, for as Étienne Gilson observed over half a century ago, one of the most urgent tasks confronting students of medieval philosophy is the need for the publication of new editions of the medieval Latin translations of the works of Islamic philosophers in general and of Avicenna in particular.³⁴ There are available, however, facsimile reprints of the Renaissance editions of both the entire Latin version of Avicenna's Opera Philosophica as well as of the Metaphysica (al-Ilāhiyyāt) of the Kitāb al-Shifā'.³⁵ And as Gilson notes in a

³⁴"L'une des tâches les plus urgentes qui s'imposent serait la ré-édition des traductions latines médiévales des philosophes arabes en général, et d'Avicenne en particulier" ("L'étude des philosophies arabes et son rôle dans l'interprétation de la scolastique," in Proceedings of the Sixth International Congress of Philosophy, ed. E. S. Brightman (New York: Longmans, Green & Co., 1927), p. 596, quoted in Étienne Gilson, "Avicenne en Occident au Moyen Age," Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 36 (1969):115, n. 23).

³⁵Avicenna, Opera Philosophica: Venise, 1508 (Louvain: Édition de la bibliothèque S.J., 1961); idem, Metaphysica sive Prima Philosophia: (Venise, 1495) (Louvain: Bibliothèque S.J., 1961); both editions bear the notation "Réimpression en fac-similé agrandi" on the title page and both include a table of the abbreviations peculiar to each. The Opera Philosophica contains: Logyca, Sufficientia, De celo et mundo, De anima, De animalibus, De intelligentiis, Alpharabius de intelligentiis, and Philosophia prima (i.e., Metaphysica). A second facsimile of the 1495 edition of the Metaphysica was published in Frankfurt by Minerva GmbH in 1966 (it appears to be a reprint of the Louvain edition of 1961, from examining the computer record found under OCLC #2732928); a second edition of the Opera Philosophica (Venetiis, Locatellus, 1514) is listed in the National Union Catalogue (Pre-1956 Imprints, p. 570) but I've not seen it. Also, there is a modern transcription of an edition of the Metaphysica published in Venice in 1520: Avicennae Metaphysica (St. Bonaventure, N.Y.: The Franciscan Institute, 1948).

Gilson cites two further editions of the Opera Omnia printed in Venice in 1495 and 1546 (Étienne Gilson, "Les sources Gréco-Arabes de l'Augustinisme avicennisant," Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 4 (1929):38, n. 2); I have found no other reference to these editions, nor does d'Alverny include them in her list of "éditions anciennes" ("Avicenna latinus" (1961), p. 288).

recei

of A

some

the

scri

with

cont

indiv

these

to be

again

my fi

Metaph

I do

nous

Metaph

Opera

tient

(Gilso

those

word:

éditeu

dispos

ferenc

will b

dence

recent article, for want of a modern edition of the Latin translations of Avicenna we must be content with the Renaissance editions.³⁶

The value of such editions is undeniable, but their utility is somewhat limited by the very fact that these are not modern editions, the most obvious impediment to their usefulness being the extensive scribal abbreviations found in the texts. In most instances one can, with practice, easily determine the words intended, but the need to continuously decipher abbreviations surely does not encourage the individual who is not a specialist in Renaissance texts to utilize these editions.³⁷ Further, there are significant textual differences to be found in comparing the various editions of the Metaphysica, which again is an impediment to the understanding of Avicenna's position.³⁸

Having an interest in certain aspects of Avicenna's metaphysics, my first objective has been to prepare a new edition of a portion of the Metaphysica, based upon the Renaissance editions available to me, since I do not have access to the antecedent manuscript evidence.³⁹ And since

³⁶"Faute d'une édition moderne de l'Avicenne latin, nous devons nous contenter des anciennes éditions, en caractères gothiques: Venise, Metaphysica, 1495 (la meilleure édition de ce texte que je connaisse); Opera omnia, Venise, 1508 (la plus souvent utilisée parce qu'elle contient en un volume tous les écrits d'Avicenne traduits en latin)" (Gilson, "Avicenne en Occident au Moyen Age," p. 98, n. 10).

³⁷Even the specialist may encounter difficulties, as for example those occasioned by the use of the same abbreviation for more than one word: e.g., the use of sub'a to stand for both subiecta and substantia.

³⁸As d'Alverny observes of these editions: "Les premiers éditeurs, en effet, ont reproduit les manuscrits qu'ils avaient à leur disposition" ("Avicenna latinus" (1961), p. 287). These textual differences will be discussed at greater length in Chapter I.

³⁹The editions used and the principles governing their editing will be discussed in Chapter I; a description of the manuscript evidence is provided in Appendix C.

by

raci

acco

tex

ties

have

the

tex

App

dis

sub

the

aspe

an

con

phil

the

the

Germ

Lati

Meta

prin

st

Ten

Anawa

3 vol

C. An

Yrin,

lates

revis

my interest in the text of the Metaphysica is primarily philosophical rather than philological, I have sought only to provide an easily accessible and reasonably intelligible version of a portion of the text, in which I have sought to resolve some of the textual difficulties found in the Renaissance editions. It would have been useful to have the entire text of the Metaphysica available for reference, but the expense involved has made this impossible, and therefore only the text of tractates I and II of the Metaphysica has been included (in Appendix A). This portion of the text provides Avicenna's initial discussion of such topics as the subject matter of metaphysics, being, substance, matter, and form.

Then, after discussing the problems encountered in dealing with the text of the Metaphysica, and after discussing certain fundamental aspects of Avicenna's metaphysical position, particularly in regard to an interpretation of his position on the primacy of being within the context of his attempt to synthesize the basic truths of religion and philosophy, I shall conclude by providing a translation into English of the first chapter of the Metaphysica and shall provide a comparison of the Latin translation with the modern translations found in French and German in an attempt to demonstrate the reliability and utility of the Latin version.⁴⁰

⁴⁰The modern translations, made from the Arabic, are: (1) Die Metaphysik Avicennas, trans. and ed. M. Horten (Halle: n.p., 1907; reprint ed., Frankfurt am Main: Minerva, 1960); (2) La Métaphysique du Shifā': Traduction faite sur le texte arabe de la lithographie de Téhéran de 1303 H., trans. Father M.-M. Anawati [i.e., Georges C. Anawati] (Montréal: Institut d'Études médiévales, 1952) [mimeograph; 3 vols.]; (3) La Métaphysique du Shifā': Livres I à V, trans. Georges C. Anawati, Études musulmanes XXI (Paris: Librairie Philosophique J. Vrin, 1978). Item (3) is a completely new translation, based upon the latest evidence, with extensive notes and commentary, and not merely a revision of item (2).

sh

ag

La

And

Wes

est

les

ide

it

wri

or

how

Met

tio

quo

Cai

to

Mid

pol

After examining the English translation of Metaphysica I.1, it should be clear that although the Latin translation is in essential agreement with the French and German translations, a translation from Latin into English is in this case still a translation of a translation. And while such an English version might be of interest to students of Western Scholastic philosophy, for those such as myself who are interested in the thought of Avicenna for its own merits, such a version is less than ideal. Although any translation is, of course, less than ideal as a medium for conveying the full import of an author's writings, it is my conviction that an adequate translation into English of the writings of Avicenna can only be done properly from the original Arabic or Persian texts.⁴¹

⁴¹The translation of Metaphysica I.1 presented in Chapter III is, however, the first appearance in English of this portion of Avicenna's Metaphysics (al-Ilāhiyyāt of the Kitāb al-Shifā'). The only other portion of the Metaphysics that has appeared in English (apart from brief quotations) is a translation by Arthur Hyman from the Arabic (from the Cairo edition cited in note 30, above) of Metaphysics I.6-7 and VI.1-2, to be found in Arthur Hyman and James J. Walsh, eds., Philosophy in the Middle Ages: The Christian, Islamic, and Jewish Traditions (Indianapolis: Hackett Publishing Co., 1973), pp. 240-54.

CHAPTER I

ON THE LATIN TRANSLATION OF AVICENNA'S METAPHYSICS, PROBLEMS ENCOUNTERED IN ESTABLISHING A TEXT, AND A COMPARISON WITH THE MODERN TRANSLATIONS

Avicenna's Kitāb al-Shifā' has been described as his most complete and elaborate treatment of Aristotelianism, being divided into four major sections dealing with logic, the natural sciences (including, for example, his De anima), mathematics (including music and astronomy), and theology (al-Ilāhiyyāt).¹ It is the fourth section of this encyclopaedic work, al-Ilāhiyyāt, which sometime between the years 1170 and 1187 was translated orally into medieval Spanish by Juan Hispano (Ibn Dāwūd) and then simultaneously translated into Latin by Dominico Gundisalvus at the translation center in Toledo,² a process which resulted in an extremely literal "word for word and phrase for phrase" version,³

¹F. E. Peters, Aristotle and the Arabs: The Aristotelian Tradition in Islam (New York: New York University Press, 1968; London: University of London Press, 1968), pp. 105-106; Peters here provides a complete outline (with some discussion) of the contents of the Shifā'.

²Alonso, "Homenaje a Avicenna", p. 291 (he observes that our information is insufficient but implies that Ibn Dāwūd and Domingo Gundisalvus translated the opera omnia of Avicenna), and B. M. Gai, "Ibn Sina and Europe," in Avicenna Commemoration Volume (Calcutta: Iran Society, 1956), p. 16 (he states further that the translation center in Toledo was founded in 1170 by Archbishop Raymond of Seville, who then placed Dominico Gundisalvus, Archdeacon of Segovia, in charge). For further discussion of the translation process see also d'Alverny, "Notes", especially pp. 339-349, *passim*. For the Metaphysica in particular, see also d'Alverny, "Avicenna latinus" (1961), p. 285.

³d'Alverny, "Notes", p. 339.

that came to be known in the West as the Metaphysica. Fifteen manuscripts containing this translation are known to survive, as well as another ten manuscripts containing a revision of this translation which was accomplished sometime before the beginning of the thirteenth century.⁴ In addition, since the editio princeps (1495) of the Metaphysica appears to have been unedited, it should probably be viewed as providing evidence from an additional manuscript.⁵

Of the various Renaissance editions,⁶ those available to me all contain the text of the initial translation prepared by Ibn Dāwūd and Gundisalvus, as will be seen from examining the critical apparatus to the text in Appendix A. Of these editions, used in the preparation of my version of the text of Metaphysica I and II, the editio princeps of 1495 (hereafter referred to as B) appears to have been essentially unedited and contains what are probably occasional scribal interpolations as well as numerous obvious misprints that either obscure the meaning of the text or in some cases render the text unintelligible.⁷ The second edition to appear, the 1508 edition (hereafter referred to as D), in spite of a superficial similarity to B (both sides of the initial

⁴A brief survey of the nature and extent of the manuscript evidence is provided in Appendix C. One manuscript is of particular interest not only for its textual evidence but also because it is said to contain marginal notes in the hand of Cardinal Nicholas of Cusa (Codex Cusanus, Bibliotheca Hospitalis 205, listed in Appendix C as manuscript C10).

⁵See d'Alverny's comment quoted above, p. 11, n. 38.

⁶Cited above, p. 10, n. 35.

⁷The editor of the "Clé des abréviations" included in the facsimile reprint of the 1495 edition remark: "A parler franc, l'édition princeps de la Métaphysique d'Avicenne est un livre mal imprimé. Les coquilles abondent. Les lettres sont de guingois. L'encrage est déplorablement irrégulier" (Avicenna, Metaphysica sive Prima Philosophia: (Venise, 1495), unpagé, at the end of the volume).

f

o

wi

su

th

pu

in

ob

Th

we

cri

re

tic

cri

dis

fic

obv

com

cisc

this

est

lisi

sica

of wh

num

page

keyed

read

folio of both editions, for example, begin and end with the same word or abbreviation), appears to have been fairly carefully edited, but whether this edition was prepared from a different manuscript or, as I suspect, is basically a revision of the text of B, is unclear. Finally, the third available edition, the modern transcription of an edition published in Venice in 1520 (hereafter referred to as E),⁸ while appearing to be essentially a reprint of D, is unfortunately marred by some obviously doubtful readings and by occasional misprints and omissions. The anonymous editors of E state they have only corrected what to them were obvious errors in the text and punctuation,⁹ but the lack of any critical apparatus makes it impossible to determine which readings reflect the original text of E and which are modern editorial emendations, or simply typographical errors.

Although the text provided in Appendix A contains a complete critical apparatus, to facilitate an examination of specific significant differences between the texts of B, D, and E, a list of seemingly significant variant readings (omitting mere differences in spelling or obvious misprints) was prepared (Appendix B).¹⁰ From an exhaustive comparison of the readings found in B, D, and E, in my opinion the most

⁸I.e., Avicennae Metaphysica (St. Bonaventure, N.Y.: The Franciscan Institute, 1948); from the photocopy in my possession it appears this edition was published in mimeograph form.

⁹"Sequens textus Metaphysicae Avicennae mere transscripta [sic] est de editione antiqua (Venetiis, 1520). Textum et interpunctionem, nisi manifestus error id postulavit, non mutavimus" (Avicennae Metaphysica, prefatory remarks following the title page). The only indication of who edited this transcription is the notation "Institutum Franciscanum Apud Collegium S. Bonaventurae" following the prefatory remarks.

¹⁰For ease of reference the text in Appendix A is independently paginated (in square brackets); the list of variants in Appendix B is keyed to this pagination. All references to the text or the variant readings will be cited according to this pagination.

o

D

w

s

co

co

ap

wa

th

1

se

th

oc

oc

mus

evi

ser

from

edi

erer

opte

—

nup

pe

which

sort

cal);

consistently intelligible version of the text is that of D, and hence D was chosen as the basis for the text of Appendix A. As a result, it will be seen that of the approximately 457 instances where a possibly significant variation in the text occurs, in only 10 percent of the cases (46 instances) was a reading from D rejected, whereas in 25 percent of the cases (114 instances) a reading from E was rejected, and in approximately 75 percent of the cases (342 instances) a reading from B was rejected. In approximately 5 percent of the cases (23 instances) the rejected reading represents the consensus of two texts and in only 1 percent of the cases (5 instances)¹¹ have I chosen to reject the consensus of all three texts, so that as a result in 429 (94 percent) of the 457 instances where a possibly significant variation in the text occurs, the reading adopted represents the consensus of two editions.

Obviously this reliance upon D for the text of the Metaphysica must be regarded as only tentative, for an examination of the manuscript evidence will probably indicate that some later interpolations are preserved in the text and that, on the other hand, B preserves readings from the manuscript tradition which were altered or omitted by the editors of D¹² and E, a possibility which may account for Gilson's preference for the text of B.¹³ In only nine instances, however, have I opted for a reading from B against the consensus of D and E.¹⁴

¹¹These occur at [15]11, [20]7, [27]6, [29]38, and [31]34.

¹²The original title page of D includes the comment: ". . . ac nuper quantum ars niti potuit per canonicos emendata".

¹³Indicated in his remark quoted above, p. 11, n. 36.

¹⁴E.g., at [3]6 B's reading of "ex" is a typical medieval usage which brings out clearly the meaning of "omnibus scientiis" (it is the sort of reading a Renaissance editor would probably reject as un-Classical); at [30]31, e.g., the "hoc" of D and E is clearly impossible.

of

one

the

But

ing

is

ing

judg

a st

tion

not

like

ing

read

ther

struc

of co

the t

read,

to kn

modern

Many of the variant readings only marginally affect the meaning of the text, but in some instances this is not the case. To cite but one example, at [3]18-20 the text reads:

. . . et consideremus an subiectum huius scientie sit ipse deus excelsus. Sed non est; immo ipse est vnum de his que queruntur in hac scientia.

This passage may be translated to read:

. . . and let us consider whether the subject of this science might be God Himself, the Eminent. But He is not [the subject]; on the contrary, He Himself is one of these [subjects] which are investigated in this science.

But the reading found in E obscures and significantly changes the meaning of this passage, for in place of ". . . est; immo . . ." (" . . . He is . . . ; on the contrary . . ."), E reads "aestimo". Were this reading to be accepted, the second sentence would read: "But I do not judge He Himself is one . . .", which clearly changes the meaning from a strong denial that God is the subject of metaphysics to a weak assertion that in Avicenna's judgement (in the sense of an appraisal) God is not the subject of metaphysics. Furthermore, the reading of E is unlikely grammatically, for if E's reading is the correct one, the following phrase "ipse est vnum", when combined with "aestimo" would normally read "aestimo ipse esse vnum", which is clearly not the case, nor is there any evidence elsewhere of such an obviously ungrammatical construction occurring in the Latin translation. The other possibility, of course, is that the reading found in E is the correct one¹⁵ and that the text is incorrectly punctuated, in which case the sentence might be read, for example, as saying: "But I do not judge; He Himself is one

¹⁵In the absence of a critical apparatus for E, it is impossible to know if this reading is from the 1520 edition or the result of a modern editorial emendation.

of

asse

does

sent

prim

text

obje

sente

there

minor

invol

Renais

ing fo

consen

regula

apparar

in B) c

in ca w

of B al

in the c

TH

the first

t (as in

2: "defi

word in w

of these [subjects] which are investigated in this science." This assertion that God is one of many subjects investigated in metaphysics does not, however, answer the consideration raised in the previous sentence, namely, whether God is the subject, i.e., in the sense of the primary or most basic object of metaphysical inquiry; and in the context of this passage Avicenna will judge that God is not the ultimate object of metaphysical inquiry. Thus it is not the punctuation of the sentence that is at fault but rather, in my opinion, E's reading, and therefore it has been rejected in favor of the consensus of B and D.

Fortunately, most of the variant readings are of a relatively minor nature, and some (which have not been listed in Appendix B) only involve questions of spelling. In order to accurately reproduce the Renaissance texts, including in some cases their ambiguities, the spelling follows the conventions found in the texts, which means that the consensus of B and D is reproduced, since the spellings in E have been regularized to accord with Classical Latin.

All differences in spelling between B and D are noted in the apparatus, with the exception of the occasional occurrence (especially in B) of what appears to be the letter c when clearly e is intended (as in ca when the context clearly demands ea). In some cases the spelling of B alone is adopted when that of D and E is eccentric, as for example in the case of "quattuor", where D and E have "quatuor".

The replacement in E of e by ae and oe is usually ignored, but the first few occurrences of such variations as the replacement of c by t (as in "annuncio" B D: "annuntio" E) or i by e (as in "diffinitio" B D: "definitio" E), and the like, are noted in the apparatus for each word in which such a variation occurs. Likewise, the replacement by D

an

th

"a

in

di

ser

cor

In

ed,

f a

alw

ular

whic

subj

geth

give

to a

ably

punct

parat

still

stylis

in the

remain

and E of y by i (e.g., B has "ymaginatiue") is noted. Occasionally there is no agreement in the spelling, as for example: "anichillo" (B), "anichilo" (D), "annihilo" (E). In these instances the spelling found in D is adopted, unless otherwise indicated.

The extensive use of abbreviations in B and D has occasioned some difficulty, as for example at [36]27, where sub'a is used in a single sentence to stand for both subiecta and substantia, depending upon the context, or where q̄ may mean either quoniam or quantum, and the like. In these instances, if the reading of E seemed plausible, it was adopted, but in the case of the apparent confusion of similar letters, e.g., f and s (written f and ſ in the Gothic print of B and D), E is not always a reliable guide (as for instance at [15]36).

The establishment of the punctuation of the text was made particularly difficult due to the combination of extremely lengthy sentences, which require the extensive use of pronouns to refer reflexively to the subject, and the extensive use of various conjunctions to string together otherwise independent sentences. Since the punctuation of B gives the appearance of having been done quite randomly (often contrary to any reasonable sense of a passage), that of D and E has been reasonably closely followed. Those few instances where differences in punctuation affect the meaning of the text have been noted in the apparatus. In some instances, however, the punctuation of the text must still be regarded as uncertain.

Finally, in some instances there is evidence in the texts of stylistic editing. If it is the case that D and E agree, as for example in the occasional use of quin when B has quoniam, the text of D has remained the basis for my text. If, on the other hand, the stylistic

o
i
E
a
f
va
th
re
ac
the
con
of
whi
the
tion

ther
alrea
compa
origi
trans.
sion c

Append
latinu.

change is found only in E, e.g. quae for a qua at [51]4, it is rejected in favor of the reading in D.

In reference to the text of Appendix A, one final observation must be made concerning the critical apparatus. In her series of articles on the extant manuscripts in Latin of the writings of Avicenna, for each manuscript of the Metaphysica d'Alverny has indicated the variant readings found in each manuscript for what corresponds to [1]2 through [2]3 (ending at operis) of the text in Appendix A.¹⁶ These readings have been indicated in the critical apparatus and identified according to the symbols arbitrarily assigned in Appendix C. Although the evidence provided by these readings is too scanty to permit any conclusions to be drawn, it is interesting that at [2]2 the consensus of B, D, and E, corresponds to only two of these manuscripts, one of which (A8) dates from the second half of the thirteenth century, raising the possibility that not all of the variants found in the printed editions are Renaissance emendations or misprints.

In addition to the medieval Latin translation from the Arabic, there are modern translations in French and German of al-Ilāhiyyāt, as already mentioned.¹⁷ On the basis of these translations one may compare in a general way the correspondence of the Latin version to the original Arabic. The specific contents of the Latin, German, and French translations appear to be in essential agreement, to include the division of the material into tractates, but there are differences in the

¹⁶On these articles by d'Alverny, the manuscripts, etc., see Appendix C. For the details of her descriptio operis, see "Avicenna latinus" (1961), pp. 293-94.

¹⁷Supra, p. 12, n. 40.

d
i
c
L

tr
st
th
pr
En
al
its
ver
and
dis

Ros
Ibn
phra
auth
utte
and

(Pari

Franz
Press

division of the material into chapters. These differences are discussed in Appendix D. Further, to aid in reference to these translations, a complete outline of the contents of the Metaphysics as arranged in the Latin, French, and German translations is provided in Appendix D.

In order to demonstrate the essential correspondence of the Latin translation to the modern translations from the Arabic, thereby demonstrating the reliability and utility of the Latin version, and realizing that a knowledge of Latin is no longer customary in the West, I have prepared a translation of the first chapter of the Metaphysica into English. Below in Chapter III the text of this translation is presented along with notes which discuss not only explanations of the translation itself, but which also systematically compare all aspects of the Latin version and its English translation to the German translation of Horten and the French translation of Anawati.¹⁸ In addition, there is some discussion in the notes of references to Aristotle, etc.

In preparing this translation, I have been mindful of Franz Rosenthal's remarks in discussing his translation of the Muqaddimah of Ibn Khaldūn.¹⁹ As Rosenthal observes, one may seek to "use modern phraseology and style", thereby running the risk "of distorting the author's ideas . . . , and thereby attributing to him thoughts that were utterly foreign to him."²⁰ On the other hand, "the work may be recast and given the form it would have had it been written by a contemporary

¹⁸All references to Anawati are to his more recent translation (Paris, 1978) unless otherwise noted.

¹⁹Ibn Khaldūn, The Muqaddimah: An Introduction to History, trans. Franz Rosenthal, 3 vols., 2d ed. (Princeton: Princeton University Press, 1967), pp. cix-cxiv, *passim*.

²⁰*Ibid.*, pp. cix-cx.

a

t

o

6

a

c

h

Th

to

unc

int

tra

cal

hal

seen

auth

the

contr

author in the second language", an approach which, however, "almost necessarily" obscures the author's thought because the result is "a subjective interpretation".²¹

These approaches have been rejected as unsuited to my purposes, and I have instead opted for as literal an interpretation as possible, this being the only other alternative. I agree with Rosenthal that a completely literal translation may at times be "incomprehensible to the general reader", that the resulting style is "strained and unnatural", and that "a literal translation often entirely perverts the literary character of the original."²² But as Rosenthal remarks with respect to his translation:

The literalness of the present version is intended to reduce to a minimum the amount of interpretation always necessary in any translation. The reader unfamiliar with the Arabic original ought to be encumbered by no more than an unavoidable minimum of subjective interpretation.²³

The intent expressed in these comments is also my intent with respect to the English translation of the Latin version of the Metaphysics.

That I have presented a properly literal translation is in part uncertain, however, due to the difficulty of determining the meanings intended in the Latin translator's use of certain vocabulary in his translation. That is to say, our lexical resources for the philosophical terminology employed by the translators in Toledo in the second half of the twelfth century are less than ideal. The available sources seem all to beg the question by assuming that if Aquinas or a later author use a term in a certain way, then this is the way it was used by the translator of a given text into Latin. My own suspicion, on the contrary, is that the situation is more complex, and that while often

²¹Ibid.

²²Ibid., p. cx.

²³Ibid.

or

in

the

re

pa

"d

re

For

do

in

re

wo

re

wh

Gre

det

her

nat

the

is

by

lat

(p.

one can rely upon the medieval usage found in the lexica, there are instances where such a reliance may be misplaced.

For example, in the text of the Metaphysica, at [1]7, the word tractatum occurs. From the context it is clear that the intended meaning is not "tractate", as would be usually the case in a medieval passage, but rather a meaning approximating a Classical usage, such as "discussion".²⁴ But then there are also instances where the usage is neither in accordance with Classical Latin nor later medieval practice. For example, in the next line of the Metaphysica, at [1]8, the word doctrinalium occurs, and here the meaning intended is not to be found in any of the lexica. The lexica, both classical and medieval, report meanings for the noun doctrina which imply that its adjectival form would have the sense of "learned", but in the Metaphysica the intended meaning is "mathematical".²⁵ Here the translator has chosen a word which is, interestingly, the etymological equivalent in Latin of the Greek word mathēmatikē.

The notes to the translation in Chapter III will provide further details on these and other such instances. It was not my intention here to repeat those observations, but rather to merely indicate the nature of certain difficulties which inhere in any attempt to render the Latin into another language. The English translation, therefore, is literal but eclectic in order to reflect the text as it was produced by the Latin translator, rather than as it may have been understood in later times.

²⁴This interpretation is supported by the translations of Horten (p. 1) and Anawati (p. 85) from the Arabic.

²⁵Again Horten (p. 1) and Anawati (p. 85) agree.

to

ex

re

la

tr

cer

fr

en

low

Pri

de

"La

ci6

cel

sur

rain

poin

rain

cern

mode

re d

PHI

ed. 1

M. D

Arice

viria

3 vol

CHAPTER II

AVICENNA ON BEING: PROBLEMS IN UNDERSTANDING

AVICENNA AND CERTAIN ASPECTS OF HIS

METAPHYSICAL POSITION

To turn from an examination of the texts of Avicenna's Metaphysics to an examination of certain aspects of his metaphysical position is to exchange one set of problems for another. Most of the available research approaches the thought of Avicenna from the standpoint of some larger issue, as for example Avicenna's position in the Aristotelian tradition,¹ or his contributions to later Scholasticism,² or his impact

¹In addition to Peters see also, for example, Ernst Bloch, Avicenna und die Aristotelische Linke (Berlin: n.p., 1952; reprint ed., [Frankfurt am Main]: Suhrkamp Verlag, 1963).

²In addition to the works of Bréhier, Gai, and Gilson ("Avicenne en Occident . . ." and "Les sources . . .") already mentioned, the following are of particular value: Manuel Alonso Alonso, "Im Sînâ y Sus Primeras Influencias en el Mundo Latino," Revista del Instituto Egipcio de Estudios Islámicos (en Madrid) 1 (1953):36-57; Miguel Cruz Hernández, "La Distinción Aviceniana de la Esencia y la Existencia y Su Interpretación en la Filosofía Occidental," in Homenaje a Millás-Vallacrosa (Barcelona: n.p., 1954), vol. I, pp. 351-74; R. De Vaux, Notes et textes sur l'Avicennisme latin aux confins des XIIIe-XIVe siècles (Paris: Librairie Philosophique J. Vrin, 1934); Étienne Gilson, "Avicenne et le point de départ de Duns Scot," Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 2 (1927):89-149; A. M. Goichon, "L'influence d'Avicenne en Occident," I.B.L.A. Tunis 14 (1951):373-85; id., "Une logique moderne a l'époque médiévale: la logique d'Avicenne," Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 16 (1947-1948):53-68; id., The Philosophy of Avicenna and Its Influence on Medieval Europe, trans. and ed. M. S. Khan (Delhi, Patna, and Varanasi: Motilal Banarsidass, 1969); M. D. Roland-Gosselin, "De distinctione inter essentiam et esse apud Avicennam et D. Thomam," in Xenia Thomistica a plurimis orbis catholici viris eruditiss praeparata quae . . . offert L. Theissling, ed. S. Szabó, 3 vols. (Rome: n.p., 1925), vol. 3, pp. 281-88.

upon his contemporaries.³ For the thought of Avicenna per se, there are, of course, general surveys,⁴ but for specific aspects of his philosophy, such as his Metaphysics, there are few specific sources available.⁵

I agree that there is definitely a need to consider Avicenna's relationship to both Greek (particularly Aristotelian) and the antecedent Islamic philosophy, on the one hand, and his relationship to and influence upon subsequent developments in the West, on the other.⁶

³See, e.g., S. Pines, "La 'philosophie orientale' d'Avicenne et sa polémique contre les Bagdadiens," Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 19 (1952):5-37.

⁴In addition to the works of Afnan, Arberry ("The Achievement . . ." and "Avicenna: . . ."), Fakhry, A History, Nasr, An Introduction, Sheikh, and Teicher already mentioned, the following are useful: Arthur J. Arberry, Avicenna on Theology (London: John Murray, 1951); 'Abdurrahmân, Histoire de la philosophie en Islam, Études de philosophie médiévale: 60 (Paris: Librairie Philosophique J. Vrin, 1972); Miguel Cruz Hernández, Historia de la Filosofía Española: Filosofía Hispano-Musulmana, 2 vols. (Madrid: Asociación Española para el Progreso de las Ciencias, 1957), especially vol. I, pp. 105-152; G. M. Wickens, ed., Avicenna: Scientist & Philosopher: A Millenary Symposium (London: Luzac & Co., 1952). Some of the general histories also include useful surveys, e.g.: F. C. Copleston, A History of Medieval Philosophy (New York: Harper & Row, Harper Torchbooks, 1974); id., A History of Philosophy, Vol. II: Mediaeval Philosophy, 2 vols. (Garden City: Doubleday & Co., Image Books, 1962); Gordon Leff, Medieval Thought: St. Augustine to Ockham (Baltimore: Penguin Books, 1958); W. Montgomery Watt, Islamic Philosophy and Theology (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1962); Julius R. Weinberg, A Short History of Medieval Philosophy (Princeton: Princeton University Press, 1964).

⁵The only works devoted to the explication of the metaphysical position of Avicenna, other than the translations of Horten and Anawati, are: (1) Miguel Cruz Hernández, La Metafísica de Avicenna ([Granada]: Universidad de Granada, 1949), and (2) The "Metaphysica" of Avicenna (ibn Sīnā): A Critical Translation-Commentary and Analysis of the Fundamental Arguments in Avicenna's "Metaphysica" in the "Dānīsh Nāma-i 'alā'ī" (The Book of Scientific Knowledge), trans. and ed. Parviz Morewedge (New York: Columbia University Press, 1973). (Note that item (2), in spite of the misleading use of "Metaphysica", is not a translation of the Metaphysica (al-Ilāhiyyāt) of the Kitāb al-Shifā', but rather a translation of a later epitome in Persian (Peters, p. 107).)

⁶Arberry, "The Achievement of Avicenna", p. 124.

But for an understanding of Avicenna's thought per se, Corbin's skepticism of attempts to find a causal explanation of Avicenna's views through an examination of his predecessors seems plausible, even if one does not accept his argument that to comprehend Avicenna implies an understanding eo ipso of how and why his thought has actually been experienced ("the philosopher's thought is the seed and his experience the substance").⁷ And in the context of the Scholastic tradition, the question of violence having been done to the original basic sense ("al sentido genuino y primitivo") of the writings of Avicenna has been answered in the affirmative by at least one scholar, who argues that in the Scholastic use of passages from Avicenna one can observe deviations from the authentic sense of the original ("desviaciones del sentido original auténtico").⁸

Of course, for a philosopher with the extensive influence of Avicenna, some distortion and change in the interpretation of his position is probably inevitable, as may be clearly seen, for example, in the case of some later Islamic writers, such as Sadr al-Dīn Shīrazī (usually known as Mullā Ṣadrā).⁹ Yet even the question of influence is uncertain within the context of Islam, for it has been contended that "Ibn Sīnā was a lonely figure" and that the fate of the Islamic philosophers was such that "outside a few cities, and outside a tiny minority class even there, their ideas had virtually no influence."¹⁰

⁷Henry Corbin, Avicenna and the Visionary Recital, trans. Willard R. Trask (New York: Pantheon Books, 1960), pp. xi-xii.

⁸Alonso, "Ibn Sīnā y Sus Primeras Influencias", p. 46.

⁹Seyyed Hossein Nasr, Ideals and Realities of Islam (Boston: Beacon Press, 1972), p. 157.

¹⁰Wilfred Cantwell Smith, Islam in Modern History (Princeton:

In any event, considerations such as these only reinforce my contention that questions of influence upon Avicenna and of his influence upon others remain unsettled to the satisfaction of all, and that such questions must be set aside and instead an attempt to understand certain aspects of his metaphysical position should be made within the context of the available evidence relating to the position of Avicenna per se. That the available evidence is incomplete and inconsistent has been shown, but if one confines one's attention to a small portion of the corpus of Avicenna's writings, it may be possible to sort through the evidence and arrive at a plausible view.

Traditionally there has been an emphasis upon the Neoplatonic aspects of Avicenna's views, both in the Western and Islamic traditions of interpretation. To cite but one example, in the Summa theologiae of Thomas Aquinas, in all of those instances where he cites Avicenna by name, none of the references are to the first two tractates of the Metaphysica, and indeed the most common references are to the seventh through ninth tractates, where the Neoplatonic scheme of emanation as understood by Avicenna is set forth.¹¹ This "unfortunate emphasis" on the Neoplatonic scheme of emanation has been criticized as an emphasis upon the secondary aspects of Avicenna's metaphysical position, a

Princeton University Press, 1957), p. 303, n. 2.

¹¹My own examination of the Summa theologiae has revealed at least forty-six passages where Avicenna is cited by name, as distinguished from allusions, which are more uncertain; the most often cited tractate is the ninth. For the Summa contra gentiles there are fewer references, but still a similar pattern is observed, with again no specific references to Metaphysica I-II, and only one allusion.

Some modern historians continue to emphasize the Neoplatonic element, such as De Boer, pp. 132-147, passim, and Fakhry, A History, p. 147. See also, e.g., Majid Fakhry, "The Contemplative Ideal in Islamic Philosophy: Aristotle and Avicenna," Journal of the History of Philosophy 14 (1976):137-45, passim.

pos:

ed 1

emph

in t

the

phil

unten

philos

La

sp

re

po

in

o

Further

that

.

r

s

t

c

v

s

This

—

cenna

where

corto

life a

1

scia de

so, /dari

15

Na.

position which, in respect to these Neoplatonic aspects, must be rejected in the final analysis as an untenable myth.¹²

What aspects, then, of Avicenna's metaphysical position must be emphasized? In contrast to the opinion of some,¹³ one finds suggestions in the literature that Avicenna's metaphysical views must be seen in the larger context of his attempt to synthesize the basic truths of philosophy and religion, even if it is the case that his position was untenable and that his successors in Islam were forced to choose between philosophy and Islam, as is stated by de Ruggiero:

La filosofia di Avicenna è l'ultimo grande tentativo della speculazione araba di adattare l'una all'altra filosofia e religione, senza tuttavia rinunciare alle premesse più importanti di entrambe. La sua posizione eclettica è perciò insostenibile, I successori . . . optare per l'uno o per l'altro avversario.¹⁴

Further in this vein, it is claimed of his commentaries upon the Qur'ān that

. . . precisely here the conjunction between faith and reason, the harmony between religion and philosophy, was sought. . . . With the numerous works written on Ibn Sīnā in European languages as yet no thorough study has been made of his many commentaries upon various verses of the Quran where more than anywhere else he sought to harmonize faith and reason.¹⁵

This suggestion that Avicenna was ultimately seeking a synthesis of

¹²Sheikh, pp. 105-110, *passim*.

¹³See, e.g., Agostino Coccio, "Filosofia e religione secondo Avicenna," Rivista di filosofia neo-scholastica 28 (1936, Suppl.):141, where he claims: "Il filosofo nella sua speculazione non dovrà tener conto alcuno del dogma rivelati; . . .". Cf. Arberry, "Avicenna: His Life and Times", p. 27, for expression of a similar view.

¹⁴Guido de Ruggiero, Storia della filosofia, Part II: La filosofia del Cristianesimo, Vol. III: La maturità della Scolastica, 5th ed. (Bari: Gius. Laterza & Figli, 1950), p. 41.

¹⁵Nasr, Ideals, pp. 60-61.

religion and philosophy must not be understood in a Scholastic sense, however, for it is abundantly clear from the evidence that Avicenna was not attempting a synthesis which accorded with the views of religious orthodoxy of any persuasion.¹⁶ Instead, in my opinion, the evidence presented by those who argue for a Şūfī interpretation of Avicenna's attempted synthesis is persuasive.¹⁷ I shall not examine the nature of this evidence here, since to do so would require an extremely lengthy and complex digression, but shall content myself with the observation that part of this evidence rests upon the fact that Avicenna never challenged the Qur'ān, but did challenge orthodox (both Sunnī and Shī'a) theological beliefs.¹⁸ It is true, of course, that in Al-Munqidh min al-Dalāl (The Deliverance from Error) Avicenna is denounced by al-Ghazālī as kāfir (i.e., an unbeliever),¹⁹ but of the various errors he claims were made by Avicenna, for only one, namely, the assertion that God knows universals but not particulars, is al-Ghazālī able to cite a Qur'ānic verse which might be viewed as contradicting Avicenna's

¹⁶One of the best discussions of the nature of this synthesis is unfortunately unpublished, but in my possession, viz., Fazlur Rahman, "Philosophy and Religion in Ibn Sīnā," Address delivered at a symposium, "The Golden Age of Islamic and Jewish Culture," at Michigan State University, 8 April 1976 [Tape recording; copied from original recording made by Professor Alford T. Welch, Department of Religious Studies, Michigan State University]. A discussion of Avicenna's position that is similar to Rahman's may be found, however, in Philip K. Hitti, Makers of Arab History (New York: Harper & Row, Harper Torchbooks, 1971), pp. 212-214. See also the work by Corbin cited supra, p. 27, n. 7, for an excellent discussion of further details of Avicenna's view of philosophy and religion.

¹⁷For this evidence, see Corbin, pp. 2-380, passim.

¹⁸So states, e.g., Hitti, p. 212.

¹⁹al-Ghazālī, The Faith and Practice of al-Ghazali, trans. W. Montgomery Watt (London: George Allen & Unwin, 1953; reprint ed., Lahore: Sh. Muhammad Ashraf, 1963), p. 32.

position.²⁰

Furthermore, given that Avicenna is antecedent to both the attack upon philosophy and the synthesis of religious orthodoxy with the Ṣūfī movement for which al-Ghazālī is famous,²¹ it seems reasonable to suppose that Avicenna would have seen no contradiction in his seeming indifference to religious orthodoxy and his attempt to synthesize the truths of philosophy with the truths of religion as seen in the context of the Ṣūfī movement, a synthesis which was indeed accepted in large part by such individuals as Mullā Ṣadrā,²² who were surely well aware of al-Ghazālī's views on Avicenna. And it is Avicenna's acceptance of the Ṣūfī position as the basis for his synthesis that provides the clue to the central element of his metaphysical position. As Fazlur Rahman notes, the Ṣūfī approach involves "their ma'rifat al-tawḥīd, the 'gnosis of unity'", which in turn involves the notion that "God is the sole reality of everything."²³

Now in Metaphysica I.1 Avicenna argues that metaphysics is the science of being in so far as it is being (ens inquantum est ens)²⁴ and seemingly rejects God as the object of metaphysics²⁵, but then in Metaphysica I.7-8 he seeks to prove that there is only one necessary being,

²⁰Viz., Sura 34, v. 3: "there does not escape Him the weight of an atom in the heavens or in the earth" (quoted in *Ibid.*, p. 37).

²¹For a general overview of the Ṣūfī movement and of al-Ghazālī's religious synthesis, see Fazlur Rahman, Islam (Garden City: Doubleday & Co., Anchor Books, 1968), pp. 154-179.

²²Nasr, Ideals, p. 157. See also Watt's comment (p. 97) apropos Avicenna that "His mysticism and his philosophy constitute a single integrated system."

²³Islam, pp. 169-70 (emphasis in the original).

²⁴Appendix A, [5]35.

²⁵E.g., *ibid.*, [3]18-20.

t

w

t

E

u

fi

of

in

vi

sy

up

wou

from

Avic

deta.

a quo

Vi Na

i.e., that being that is uncaused, that cannot be composite but is absolutely simple for in it alone is its essence existence, a being that is unique.²⁶ And this being is identified with God, the "necessarily existent" (wājib al-wujūd).²⁷ As Goichon observes, the term 'necessary' is not used univocally by Avicenna, for the necessity of the one necessary being is not the same as the necessity of beings whose necessity is caused by another.²⁸

In my view, it is also the case that Avicenna does not use the term 'God' univocally, and thus when he rejects God as the object of metaphysics in Metaphysica I.1 he is rejecting God as the term is understood and used by the religious orthodoxy, but when God is identified with the "necessarily existent" he is using the term in the sense of the Ṣūfī notion of God as the sole reality of everything. If this interpretation is correct, then perhaps within the context of the Ṣūfī view as it was understood by Avicenna, he did in some sense effect his synthesis of philosophy and religion. And thus Avicenna's emphasis upon the primacy of being may be seen in a different light.

It is well known that for Avicenna being is the first notion that would be grasped in the mind of someone deprived of all sense experience from outside, a position which anticipates Descartes.²⁹ And since Avicenna maintains that nothing is more general or better known than

²⁶See Goichon, "Le philosophe de l'Être", pp. 55-56, for a more detailed discussion of this "necessary being".

²⁷Watt, p. 96.

²⁸Goichon, "Le philosophe de l'Être", p. 56.

²⁹Ibid., pp. 52-53. See Gilson, "Les sources", p. 40, n. 1, for a quotation of the Latin translation of Avicenna's argument (from Lib. VI Natur., Part V, Chapter 7).

being, so that being cannot be defined or described, it would seem to follow that the notion of a being necessary per se would accord with the Šūfī notion of God. It is also the position of the Muʿtazilah, as al-Ghazālī observed,³⁰ but this is not important. What is important is the identification of God and being, even if such an identification seems contrary to the ordinary religious understanding, for then it follows that the goal of the philosopher, which is to understand being through the science of metaphysics (Metaphysica I.1), is the same as the goal of the truly religious, the Šūfī, which is to understand God through the "gnosis of unity" (maʿrifat al-tawḥīd). And thus the identity of religious and philosophical truth, the synthesis which Avicenna sought, has been achieved from his standpoint.

³⁰Op. cit., p. 38.

CHAPTER III

METAPHYSICA I.1: AN ENGLISH TRANSLATION AND COMMENTARY

This chapter provides the first translation into English of the first chapter of the Metaphysics (al-Ilāhiyyāt) of the Kitāb al-Shifā'. The translation has been made from the text of the medieval Latin translation given in Appendix A (infra, pp. 56-61, [1]1 - [6]1). For a discussion of the nature and purpose of this translation, see Chapter I, pp. 21-24.

The translation begins on the following page.

[1]

OF THE FIRST DISCUSSION¹Avicenna's book on first philosophy,
or divine science, begins²

5 The first chapter: On an investigation of the
subject of first philosophy³ for this, that
it may be shown [that first philosophy]
itself is of the class of sciences⁴

¹While the usual translation of tractatus in a medieval text would be "tractate", an alternate meaning has been chosen here in order to parallel the Latin translator's use of this word in the first sentence of this chapter (see note 6 below).

²The opening lines of the Latin version differ substantially from the opening lines of the Arabic versions. Anawati reads (p. 85):

"Au Nom de Dieu, le Clément, le Miséricordieux, Grâces soient rendues à Dieu, le Seigneur des mondes et sa bénédiction sur le Prophète choisi Moḥammad et tous les généreux membres de sa famille.

La treizième section (fann) du livre du Shifa' [consacré] à la métaphysique. Le Livre premier; il [comporte] huit chapitres."

In contrast, Horten's translation reads (p. 1):

"Die Metaphysik Avicennas. Vierte Summa des Buches der Genesung der Seele. Über die metaphysischen Dinge. In zehn Abhandlungen. Die erste Abhandlung umfaßt acht Kapitel."

Horten notes no significant variant readings, but he does note with respect to the phrase "die metaphysischen Dinge" (Anawati: "la métaphysique") that a literal translation of the Arabic would be "die göttlichen Dinge" (Ibid., n. 2), a reading which is paralleled by the Latin translator's scientia diuina. Horten is surely correct in basing his translation of göttlichen as metaphysischen upon Aristotle's use of θεολογική in Book E of the Metaphysics (1026^a19): "ὥστε τρεῖς ἂν εἶεν φιλοσοφίαι θεωρητικαί, μαθηματική, φυσική, θεολογική . . .", but I prefer the literal translation of scientia diuina as "divine science" since this not only preserves Avicenna's own terminology but also clearly shows the parallel to Aristotle's use of the term θεολογική.

³As Horten notes (p. 1, n. 4), Avicenna's use of the term "first philosophy" is clearly Aristotelian. Horten cites Physics 194^b14-15, but a more obvious reference would be to Metaphysics 1026^a23-32 where Aristotle discusses "ἡ πρώτη φιλοσοφία" and maintains that this is the science of the study of being qua being ("τοῦ ὄντος ἢ ὄν").

⁴The Arabic has "pour que soit manifestée son essence (anniya) [par rapport] aux sciences" (Anawati, p. 85) or "damit ihre eigentümliche Natur [literally: 'ihre Individualität'] innerhalb der Wissenschaften klar werde" (Horten, p. 1 and n. 5). Clearly Avicenna does not doubt that metaphysics is a science.

A After, with God's help,⁵ we have completed the discussion⁶ of the conceptions⁷ of the logical and natural⁸ and mathematical⁹ sciences, it is more appropriate to come to a knowledge of the conceptions of wisdom.¹⁰ Let us begin then, with God helping, and let us

⁵The Arabic adds "des Herrn der Gnade und des Erfolges" (Horten, p. 1), "le Pourvoyeur de la miséricorde et de la réussite" (Anawati, p. 85), an example of the Latin translator's systematic omission of all such traditional Islamic expressions.

⁶Here tractatum must be translated as "discussion" (or some such equivalent) rather than as "tractate", for the context clearly indicates Avicenna is referring to the three prior sections of the Kitāb al-shifā', where he discussed logic, the natural sciences, and mathematics. See Peters, Aristotle and the Arabs, pp. 105-106, for a general outline of the contents of the Kitāb al-shifā'.

⁷The Arabic has "Begriffe" (Horten, p. 1) or "notions (litt.: 'intentiones') (ma'ānī)" (Anawati, p. 85). The sense of ma'ānī (Latin: intentiones) would seem here to include both intentio prima and intentio secunda. Although intentio is normally simply anglicized as "intention", this fails here to directly convey the sense of either the Arabic or the Latin (in modern Persian ma'āni, معانی, = 'meanings').

⁸Or "physischen" (Horten, p. 1), "physiques" (Anawati, p. 85).

⁹The Latin has doctrinalium (literally: "learned"; cf. the scientia doctrinalis, i.e., "the science that instructs", of St. Thomas Aquinas); the Arabic is rendered as "mathematischen" (Horten, p. 1) or "mathematiques" (Anawati, p. 85). Clearly the Latin translator is not using doctrinalis in any scholastic sense but rather as the Latin equivalent of μαθηματική.

¹⁰Or "les notions métaphysiques (al-ma'ānī l-ḥikmiyya)" (Anawati, p. 85). As Horten notes, "Weisheit, ḥikma, bezeichnet im prägnanten Sinne die Metaphysik" (p. 2, n. 1). Avicenna's usage parallels Aristotle's in Metaphysics A, e.g., at 981^b28-29, where Aristotle (or a later editor) mentions "... σοφίαν περὶ τὰ πρῶτα αἰτίαι ...", and again at 982^a1-3, where he states "ὅτι μὲν οὖν ἡ σοφία περὶ τινος ἀρχῆς καὶ αἰτίας ἐστὶν ἐπιστήμη, δὲλον."

For the phrase "to come to a knowledge of the conceptions of wisdom" the Arabic reads "zu beginnen mit der Definition der Begriffe der 'Weisheit'" (Horten, p. 2) or "nous commençons à faire connaître (ta'rif) les notions métaphysiques (al-ma'ānī l-ḥikmiyya)" (Anawati, p. 85). In the Latin translation the phrase is literally "of wisely conceptions" (intentionum sapientialium); the adjective sapientialis is uncommon, not being found, for example, in the major works of St. Thomas Aquinas (see Roy J. Deferrari, et al., A Lexicon of St. Thomas Aquinas ([Washington, D.C.: Catholic University of America Press, 1948]), pp. 992-994, where only the participial adjective sapiens is cited).

say that the philosophical sciences, as we have already intimated¹¹ in other books,¹² are divided into speculative [sciences] and active [sciences],¹³ and we have already intimated the differences between them, and we have said that the speculative [sciences]¹⁴ are those in which the speculative power¹⁵ of the soul seeks to be perfected

¹¹The verb *innuere* ranges in meaning from simply "to hint at" to such meanings as "to make known formally". To preserve the ambiguity of the original, it is here translated as "to intimate". The Arabic is translated as "dargelegt wurde" (Horten, p. 2) or "comme cela a été signalé" (Anawati, p. 85). Anawati notes "Avicenne se réfère ici au chapitre deuxième de la Logique où il explique que le but de la philosophie est d'arriver à connaître les vérités (*ḥaqā'iq*) de toutes choses, selon les possibilités humaines" and quotes Avicenna as asserting that "la philosophie spéculative est la connaissance d'une vérité qui ne se trouve pas dans une action; la philosophie pratique est la connaissance d'une vérité dans une action" (Anawati, p. 277).

¹²According to Horten (p. 2, n. 2) the allusion is to the first part of the *Kitāb al-shifā'*, viz., the introduction to the section on logic, and to "Die Einteilung der Wissenschaften", cited in Brockelmann, *Geschichte der arabischen Literatur*, vol. I, p. 455, no. 24; but see also Anawati, p. 277, and note 11, above.

¹³While the Latin translates "active" (*actiuas*), we find instead "praktische" in Horten (p. 2) and "pratiques" in Anawati (p. 85).

For Avicenna the speculative sciences include natural science, mathematics, and metaphysics; cf. Aristotle, *Metaphysics* 1064^b1-3: "ὅλον τοίνυν ὅτι τρία γένη τῶν θεωρητικῶν ἐπιστημῶν ἔστι, φυσική, μαθηματική, θεολογική." Note that Aristotle's *θεωρητικαὶ ἐπιστήμαι* (the *scientiae speculativae* of Avicenna) is an alternate term for the three *φιλοσοφίαι θεωρητικαί* mentioned at *Metaphysics* 1026^a19. On the other hand, for Avicenna the active sciences (or "praktische [Wissenschaften]" (Horten, p. 2)) appear to include both the Aristotelian *πράξις* (*actio*) and *ποίησις* (*factio*), whereas Aristotle distinguishes between doing (*πράξις*) and making (*ποίησις*), e.g., at *Metaphysics* 1025^b25: ". . . ὥστε εἰ πάντα διάνοια ἢ πρακτικὴ ἢ ποιητικὴ ἢ θεωρητικὴ . . .".

¹⁴Here the Arabic is rendered as "theoretischen Wissenschaften" by Horten (p. 3) whereas Anawati agrees with the Latin ("les sciences spéculatives", p. 85). Clearly "speculative" (*speculativa*) is equivalent to "theoretical" (*θεωρητική*) not only etymologically but also in the sense in which it is used throughout the *Metaphysica* by the Latin translator.

¹⁵For "power" (*virtus*) the German has "Denkfähigkeit" (Horten, p. 3) and the French reads "faculté" (Anawati, p. 85).

through the acquisition of the understanding in effect,¹⁶ namely
 [2] through the attainment of the imaginative and credent science,¹⁷
 concerning things which are not our actions nor our dispositions.¹⁸
 In these [sciences] then the end is certitude of science and of

¹⁶The phrase "through the acquisition of the understanding in effect" is, in the Arabic, literally "daß der Verstand actu (*ʿintaḥḥaḥ*) wird" (Horten, p. 3, n. 1), or "pour la réalisation de l'intellect en acte (*li-ḥuṣūl al-ʿaql bil-fiʿl*)" (Anawati, p. 278). Here the phrase in effectu is probably equivalent to in actu.

¹⁷The modern translations here at first glance differ from the Latin ("namely through . . . credent science"): "Dieses wird dadurch erreicht, daß der Verstand die begrifflich auffassende und (über die Außenwelt) urteilende Wissenschaft . . . erlangt" (Horten, p. 3), or "et cela par la réalisation de la science appréhensive (*ʿilm taṣawwuri*) et judicative (*taṣdiqi*)" (Anawati, p. 85). The correspondence of "begrifflich auffassende", "appréhensive", and "imaginative" appears to present no problem at this point, but the same is not immediately clear in the correspondence of "(über die Außenwelt) urteilende" and "judicative (*taṣdiqi*)" to "credent" (*creditue*). With respect to his translation Horten remarks: "Erst im Urteile (*taṣdiq*), dem affirmativen und negativen, ist Wahrheit oder Falschheit enthalten. Im eigentlichen Sinne bezeichnet *taṣdiq* nur die affirmative Aussage." (Horten, p. 3, n. 2). Thus the unusual word *creditue*, which is not found, for example, in Aquinas (see Deferrari, et al., *A Lexicon of St. Thomas Aquinas*, p. 255), is translated as "credent", an equally uncommon English adjective with the sense of "giving credence", i.e., mentally accepting something as true or real, which in turn presupposes a judgement having been made regarding the "something" to which one gives credence. (In Persian *taṣdiq*, *تصدیق*, = 'confirming, corroborating'.)

¹⁸Horten renders the Arabic of "which are not . . . dispositions" as literally "die nicht darin besteht, daß sie unsere Handlungen und Verhältnisse selbst sind" (Horten, p. 3, n. 3); cf. Anawati (p. 85) "qui ne sont pas, en tant que telles, nos oeuvres et nos modes d'être (*abwālunā*).". Note that Aristotle has referred to a disposition (*δυσέτης*) as "a condition that is easily changed and quickly gives place to its opposite", e.g., heat, cold, disease, health, etc., in contrast to a habit (*ἕξις*), which is a condition "of a more or less permanent type and difficult to displace" (*Categories* 8^b-9^a), but of course as Aristotle observes, habits are dispositions, "but dispositions are not necessarily habits" (*Cat.* 9^b), so perhaps here Avicenna intends to include both temporary dispositions as well as those dispositions which have become habits.

Clearly the mentioning of actions and dispositions is, as Horten notes (p. 3, n. 3), a reference to philosophia practica, i.e., ethics, which Avicenna will include in the practical sciences.

opinion.¹⁹ For science and opinion are not [arising] from a quality of our action nor from a quality of a principle of our action in so far as it is a principle of our action.

5 The practical [sciences]²⁰ in fact are those in which first the speculative power of the soul seeks to be perfected, through the attainment of the imaginative and credent science concerning things which are our actions, for this [end]: in order that secondarily perfection of practical virtue in [moral] character²¹ may be produced.²² And we have said that the speculative [sciences] are com-
prehended in three parts: in the natural [sciences], namely, and
10 the mathematical [sciences], and the divine [sciences].²³ And [we have said] that, of the natural [sciences], their subject is bodies in so far as they are being moved and [in so far as] they are [at]

¹⁹Here and in the next sentence "science" probably means knowledge. According to the evidence given by d'Alverny (see below, Appendix C) the manuscripts in group A read sententie in place of scientie, a reading which would support "science" as meaning knowledge, with the further implication that this knowledge is based upon judgements.

For "of science and of opinion" Anawati reads (p. 85) "d'une opinion (ra'y) et d'une conviction (i'tiqād)"; cf. "Gedanken und Überzeugungen" (Horten, p. 3).

²⁰Note that above ([1]11 and n. 13) instead of "practical" (practice), i.e., from Aristotle's θεωρητικὴ πρακτική (Metaphysics 1025^b25), the Latin used the term "active [sciences]" (actiuas), with "active", of course, being a proper translation of the Greek term. It is interesting that here the Latin translator prefers the Greek term (the usage is not Classical) to its Latin equivalent.

²¹For "in [moral] character" (in moribus) the Arabic is translated as "durch gute Charaktereigenschaften" (Horten, p. 4) or "par les moeurs" (Anawati, p. 86).

²²As Avicenna states more succinctly elsewhere, the end of practical science (or knowledge) is the good: "Et finis practicae est bonum" (De divisionibus scientiarum, fol. 139^v).

²³I.e., metaphysics (on the literal translation of scientia diuina see note 2, above). The entire sentence is an almost verbatim quotation from Aristotle, Metaphysics 1064^b1-3 (quoted above in note 13).

rest,²⁴ and what is investigated concerning them are the accidental [things] which happen to them properly²⁵ in accordance with this mode. And [we have said that] what is the subject of the mathematical [sciences] is either what is purely quantity or what is having quantity;²⁶ and its dispositions, which are investigated in these 15 [sciences], are those which happen²⁷ to quantity from this which is quantity in definition,²⁸ of which [dispositions] a species of matter

²⁴Cf. Aristotle, Metaphysics 1059b16-18.

²⁵For "properly" (proprie) Horten reads "notwendig [per se, καθ' αὐτὸ]" (p. 4 and n. 5); cf. Anawati (p. 86) "de soi (bil-dhāt)".

²⁶For "either what is purely quantity or what is having quantity" the Arabic is translated as "entweder das seinem Wesen nach Quantitative ist, das frei ist von der Materie, oder dasjenige, was eine Quantität (als Akzidenz, nicht als Wesen) besitzt" (Horten, p. 4), or "soit une quantité qui, de soi, est dépourvue de la matiere, soit de ce qui a une quantité" (Anawati, p. 86).

In this passage Avicenna combines two Aristotelian theses: first, in Physics 193^b(ca. 23-34) Aristotle speaks of the subject matter of mathematics as consisting of such things as surfaces, volumes, lines, and points and notes that these attributes of physical bodies may be separated from bodies on the ground that "in thought they are separable from motion, and it makes no difference, nor does any falsity result, if they are separated" (Physics 193^b34-35); second, in Metaphysics 1064^a32-33 Aristotle states "mathematics is . . . a science that deals with things that are at rest, but its subjects cannot exist apart." Here Avicenna alludes to the objectum formale of mathematics as "what is purely quantity" (cf. Physics 193^b) and to the objectum materiale of mathematics as "what is having quantity" (cf. Metaphysics 1064^a) (note also the use of the active participle "having" (habens) to indicate the non-essential and mutable nature of the relationship between mathematical attributes and physical bodies). Horten observes that "Durch die Aufstellung des objectum formale will Avicenna es ermöglichen, die Astronomie und Musik in die mathematischen Wissenschaften hineinzuziehen. Beide sind an eine Materie gebunden." (Horten, p. 4, n. 7).

²⁷I.e., "happen" in the sense of "advene".

²⁸The Arabic reads "die dem Quantitativen als solchem zukommen" (Horten, p. 5) or "à la quantité en tant que telle" (Anawati, p. 86) and the phrase "in definition" begins a new sentence, but the Latin seems to require the punctuation adopted (for quarum probably refers to dispositiones and not to quantitas), in which case the phrase "quantity from this which is quantity in definition" (i.e., quantity qua quantity) still corresponds with the sense of the other translations. Since the

is not found nor a power of motion. And [we have said] that the divine sciences do not investigate²⁹ [anything] except things separate from matter in accordance with [their] existence and definition.

B You have also already heard that the divine science is [that
20 science] in which an investigation is made concerning the first causes of natural being and of mathematical being,³⁰ and concerning that which depends upon these, and concerning the cause of causes, and concerning the principle of principles,³¹ which is God, the Eminent.³² And it is this which you have been able to touch upon in the books completed,³³ from which [books], however, it was not completely clear to you what most certainly the subject of the divine
25 science may be, except for a little hint which I ran across in a book

following phrase "of which" (quarum), on the other hand, most probably refers to "dispositions", as a result the Latin differs here from the French and German translations, which here refer instead to "definition" in both cases; e.g., "In ihrer Definition ist daher keine Art der Materie . . ." (Horten, p. 5).

²⁹The other translations express this positively; e.g., "La [science] divine [i.e. la Métaphysique] étudie" (Anawati, p. 86); cf. Horten, p. 5. Note also that Anawati uses the singular (la science divine) whereas the Latin and German translations use the plural (diuine scientie and die metaphysischen Disziplinen, respectively).

³⁰I.e., that being which is the subject of the natural sciences and mathematics ("de la réalité (al-wujūd) physique et mathématique", Anawati, p. 86).

³¹The Latin is ambiguous in that de principio principiorum might also be read as "concerning the beginning of beginnings" (thus for example John 1:1 reads "In principio erat uerbum", which parallels the range of meanings found in the Greek's use of ἀρχή). Horten (p. 5) and Anawati (p. 86) agree, however, in translating the Arabic as meaning "principle of principles".

³²Or read "nämlich die Gottheit--Erhaben sei ihr Ruhm!" (Horten, p. 5) or "qui est Dieu; qu'il soit exalté" (Anawati, p. 86).

³³That is, in the sections of the Kitāb ash-shifā' prior to this section. Horten also refers specifically to "die Einleitungen zur Logik und Naturwissenschaft, z.B. I, Teil I, Kap. 8" (p. 5, n. 5).

of logic, from the Posterior Analytics,³⁴ if you remember. And [you have also already heard]³⁵ that in the other sciences there is something which is the subject, and that there are some things which are investigated in these [sciences], and that some principles are conceded in these [sciences], from which a demonstration³⁶ is constructed. But still by this you were not in fact made certain what the [3] subject of this science might be, namely whether it might be the essence of the first principle³⁷ for this [end], so that that which we seek in it might be knowledge of its³⁸ properties and actions, or whether [the subject] might be another conception.³⁹ And also, you have already heard that this [science] is a most certain philosophy⁴⁰

³⁴The passage "except for a little hint . . . Analytics" reads somewhat differently in the other translations. Horten (p. 5) has "Es wurde dieses nur 'angedeutet' in dem Buche über den demonstrativen Beweis (der analytica posteriora)" and cites Logic V, Part I, Ch. 1 and 2 (p. 5, n. 6), whereas Anawati (p. 86) reads "si ce n'est par une allusion, en Logique, dans le Livre de la Démonstration (K. al-burhān)". According to Anawati (p. 279), the Arabic reads "illā ishāra jarat fī Kitāb al-Burhān", in which case here the Latin translator (or an early copyist, since all of the printed editions agree) has clearly expanded upon the original. Probably what is meant is that an allusion to the subject matter of metaphysics was made by Avicenna in his Logic, which in turn referred to Aristotle's Posterior Analytics. For a further discussion of this reference, see Anawati, pp. 279-80, note to 5.3.

(Note also the Latin's use ([2]25) of the genitive logice instead of the Classical logicorum.)

³⁵Or "Es wurde dort ausgeführt" (i.e., in the Logic)(Horten, p. 5).

³⁶Or "les démonstrations" (Anawati, p. 86), "die Beweise (wie aus Prämissen)" (Horten, p. 6); but in the first edition of his translation (Montreal, 1952, vol. 1, p. 2) Anawati read "la démonstration (burhān)."

³⁷Horten reads instead "ob es die erste Ursache selbst sei" (p. 6), but Anawati agrees with the Latin: "est-ce l'essence de la cause première" (p. 86).

³⁸"of its": i.e., "of the essence of the first principle's".

³⁹intentio: "notion" (Anawati, p. 86), "Begriffe" (Horten, p. 6).

⁴⁰Or "une véritable philosophie (falsafa bil-ḥaqīqa)" (Anawati,

and a first philosophy, and that [this science] itself acts to acquire verification⁴¹ of the principles of the other sciences, and that [this science] itself is most certainly wisdom. Moreover, you have also often heard that wisdom is the more excellent science from all sciences for knowing that which is more excellently known;⁴² and again, that wisdom is knowledge which is more certain and more consistent;⁴³ and again, that [wisdom] itself is the science of the first causes of the whole.⁴⁴ And still you have not understood what this philosophy⁴⁵ or this wisdom should be, nor if these three definitions or properties might be of one art⁴⁶ or of diverse [arts], of

p. 86), "eine Philosophie im wahren Sinne des Wortes" (Horten, p. 6).

⁴¹The word verificatio (from verificare, 'to confirm the truth of, verify') is apparently not found in Aquinas (see Deferrari, et al., A Lexicon of St. Thomas Aquinas).

⁴²The Latin translator has literally translated the comparatives from the Arabic, but of course a better translation would be to render them as superlatives, i.e., "the most excellent science" and "is most excellently known".

For the sentence to this point Anawati reads "Tu entendais [dire] parfois que la sagesse est la science la plus noble du plus noble des objets connaissables" (p. 86) and Horten reads "Ferner hast du das eine Mal vernommen, daß die Weisheit die vollkommenste Erkenntnis des vollkommensten Objektes ist" (p. 6).

Compare Aristotle's comment (Nicomachean Ethics 1141a16-19): "Therefore wisdom must plainly be the most finished of the forms of knowledge. It follows that the wise man must not only know what follows from the first principles, but must also possess truth about the first principles. Therefore wisdom must be intuitive reason combined with scientific knowledge--scientific knowledge of the highest objects which has received as it were its proper completion." (Ross' translation)

⁴³Or "la plus vraie (asabb) et la plus précise (atqanah)" (Anawati, p. 86), "richtigste und unzweifelhafteste" (Horten, p. 6).

⁴⁴Or "des Weltalls" (Horten, p. 7), "du tout" (Anawati, p. 86).

⁴⁵For "philosophy" the others read "philosophie première" (Anawati, p. 87) and "erste Philosophie" (Horten, p. 7).

⁴⁶For "of one art" the Arabic reads "einer einzigen Kunst" (Horten,

which every one may be called wisdom. Now, however, we will show clearly that this science, on whose path we are, is the first philosophy, and that [this science] itself is wisdom absolutely, and that
 15 the three properties, by which wisdom is described, are properties of one teaching,⁴⁷ and that [this science] itself is the teaching itself.

It is established, moreover, that every science has its proper⁴⁸ subject. Let us then investigate what the subject of this science may be and let us consider whether the subject of this science might be God Himself, the Eminent. But He is not [the subject]. On the
 20 contrary, He Himself is one of these [subjects] which are investigated in this science.⁴⁹

I say then it is impossible that God Himself might be the subject of this science, since the subject of every science is a thing which is conceded to exist,⁵⁰ and the science itself does not

p. 7) or "à une même discipline [sic] (ṣinā'a)" (Anawati, p. 87).

⁴⁷Or "Kunst" (Horten, p. 7) or "discipline" (Anawati, p. 87).

⁴⁸Latin proprium ('peculiar, characteristic, etc. '); the others read "propre" (Anawati, p. 87) and "eigentümliches" (Horten, p. 7).

⁴⁹This paragraph is translated variously, although all versions agree in maintaining that God is not the subject of metaphysics:

"On sait que chaque science a un sujet qui lui est propre. Cherchons maintenant le sujet de cette science; quel est-il? Si c'est l'être (anniya) de Dieu, --qu'il soit exalté--, ou ce n'est pas cela, mais que [cela] est une des choses que l'on recherche dans cette science?" (Anawati, p. 87);

"Es ist bekannt, daß jede Wissenschaft ein ihr eigentümliches Objekt habe, und daher wollen wir jetzt das Objekt dieser (unserer) Wissenschaft erforschen, welches es sei, und erwägen, ob das Objekt dieser Wissenschaft das eigentümliche Wesen Gottes selbst sei oder nicht, und ob dann Gott vielmehr nur ein einzelnes Objekt aus der großen Anzahl der Objekte dieser Wissenschaft sei." (Horten, p. 7).

⁵⁰The Arabic adds "dans cette science" (Anawati, p. 87),

investigate [anything] except the dispositions of that subject;⁵¹
 and this is known from other places.⁵² C But it cannot be
 25 conceded that God may be in this science as a subject; on the con-
 trary, He is a question in it. Since if it is not so, then it cannot
 be but that He may be as conceded in this science and a question in
 another, or conceded in this particular [science] and not a question
 in another [science]. But each of [these] two [alternatives] is
 false, since it is impossible that [God] might be a question in
 30 another [science], because the other sciences are either moral or
 political⁵³ or natural or mathematical or logical, and no science of
 wisdom is outside of this division. Moreover, in none of them is an
 investigation made whether God may exist, because He cannot be this
 that might be investigated in those [sciences]; and you will know
 this by a brief consideration of these [things]⁵⁴ which we frequently
 impress upon [you]. Nor also can it be that [God] may not be a ques-
 35 tion in another science from these, for then He would not be a

"innerhalb dieser Wissenschaft" (Horten, p. 7).

⁵¹As Horten notes (p. 7), "nulla scientia probat suum objectum".

⁵²Again the reference, according to Horten (p. 7, n. 5), is to Avicenna's Logic V, Part I (cf. note 34, above).

⁵³On the moral and political sciences, Anawati notes (p. 280):
 "Ce sont les parties de la philosophie pratique i.e. des choses
 qui dépendent de notre volonté et de notre action. En fait
 Avicenne a groupé sous le terme de 'politique' les deux sciences
 s'occupant de la société parce qu'elles ont en commun l'autorité:
 la science sociale (tadbīr al-madīna) et la morale domestique
 (tadbīr al-manzil). Les deux se rapportent à autrui, aux rela-
 tions extérieures tandis que la première, 'la morale' a pour
 objet la personne elle-même: il s'agit de réformer ses mœurs
 et de dominer ses passions. (Shirāzī)."

⁵⁴Or "die geringste Betrachtung über die Grundsätze" (Horten, p.
 8), "la moindre réflexion sur les bases (uṣul)" (Anawati, p. 87).

question in a science by any means. Therefore, either He is evident by Himself or⁵⁵ despaired of by Himself, that He may not be able to be discovered by any investigation.⁵⁶ He is not, however, evident [4] by Himself, nor is He despaired of, [that He] can be discovered, because we have proofs⁵⁷ concerning Him.⁵⁸

Further, a second consideration:⁵⁹ all this of which a

⁵⁵Note here the Latin translator's use of the exclusive 'or' (aut . . . aut, "either . . . or") in contrast to his consistent use prior to this point of the Latin inclusive 'or' (vel).

⁵⁶For this sentence Horten (p. 8) reads "Dann aber müßte die Existenz Gottes entweder in sich evident sein (wie die ersten Denkprinzipien, die nie Problem werden können) oder nicht beweisbar durch philosophische Untersuchung"; cf. Anawati (p. 87): "Et cela ou bien parce qu'elle serait évidente de soi, ou bien parce qu'on désespérerait de la prouver par argumentation (bil-nazar)."

⁵⁷In this context signa is translated in one of its classical senses, even though it would most commonly be read as "signs, indications, etc." The alternate reading found in the text of B supports this translation by reading figura (i.e., "figure"), which is probably to be understood in the sense of Thomas Aquinas' use of either the term figura syllogismi or figura praedicamenti (see Ludwig Schütz, Thomas-Lexikon, 2d ed. (Paderborn: Ferdinand Schöningh, 1895; reprint ed., New York: Musurgia Publishers, n.d.), p. 309, s.v. figura). Horten reads "Indizienbeweis" and notes (p. 8, n. 6):

"Es ist nicht ein Beweis gemeint, der aus allgemeinen Prinzipien deduziert (ba-jān); in dieser Weise können nur Universalia nachgewiesen werden. Einen solchen Beweis gibt es also nicht für die Existenz Gottes. Vgl. Metaphysik, Abhandl. VIII, Kap. 5 Ende. Der hier bezeichnete Beweis ist also ein solcher, der von Tatsachen ausgeht, dalīl, also eine "singuläre" Aussage zur praemissa minor hat. Dann kann er auch auf einen singulären Gegenstand, Gott, schließen."

For this entire clause Horten reads "denn es gibt einen Indizienbeweis für dieselbe" (p. 8), whereas Anawati (p. 87) has the sentence "Elle peut en effet être prouvée démonstrativement." In any event, it is clear that Avicenna here rejects the possibility of there being no proof for the existence of God.

⁵⁸In this entire foregoing paragraph the Latin is often ambiguous in that the subject of the verbs may be taken to be either 'it', i.e., the question of the existence of God, or 'He', i.e., God. I have opted for the latter as being the more natural reading which would have occurred to a medieval reader of the text.

⁵⁹The phrase "a second consideration" (secunda ratio) is not

manifestation is despaired of, in what manner can His being be conceded? It remains then that to investigate [God] Himself is not [a question], except of this science.⁶⁰ Concerning Him, moreover, the investigation is made in two ways. One is by which it is investigated whether He may exist; the other is by which His properties are investigated. After, however, it is investigated in this science whether He may exist, then He cannot be the subject of this science; for none of the sciences ought to establish that its subject exists. In the following I should like to show also that whether He may exist cannot be sought, except in this science. For it is evident from the disposition⁶¹ of this science that [this science] itself investigates things separate entirely from matter. I have also already shown you in the natural [sciences]⁶² that God is not a body, nor a power of a body, but is one [being] separate from matter, and from every mixture of all motion.⁶³ Therefore the investigation concerning Him ought to be made in this science, and what you have grasped about this in the natural [sciences] was extraneous to the natural [sciences], because what was treated concerning this in them was not concerning

found in the other translations and is perhaps a scribal interpolation.

⁶⁰Or as Horten reads (p. 9): "Daher bleibt nur noch die eine Möglichkeit übrig, daß die Untersuchung dieses Problems ausschließlich in der Metaphysik stattfindet"; cf. Anawati (p. 87): "Il reste donc que sa recherche se fait seulement dans cette science."

⁶¹The Latin *ex dispositione* might also be translated as "from the arrangement", although this would seem somewhat vague; cf. Anawati (p. 88), who reads "d'après l'état (hāl)".

⁶²Horten (p. 9, n. 5) refers to "Naturwissenschaften, II. Teil".

⁶³The other translations read: "et de l'immixtion de mouvement de tout point de vue" (Anawati, p. 88), or "und ohne jedwede innere Teilnahme an der Bewegung" (Horten, p. 9).

them.⁶⁴ But we wish through this to hasten a person to comprehend that a first principle exists, in order that through this the desire of gaining a knowledge of the sciences would be increased, and of arriving at the place in which He may be able to be more certainly known.⁶⁵

D Since, however, it is necessary that this science should have 20 a subject, and that which was considered to be its subject has been shown not to be its subject, then let us investigate whether the highest causes of those [things] which exist might be its subject, or all four [causes] together, or one [cause] only.⁶⁶ But this ought not to be said, although certain persons have already considered this.⁶⁷ For [the subject] cannot be the consideration of all four 25 causes, but it might be concerning those in so far as they have

⁶⁴Here the translation adopts the reading found in B, since this agrees with the other translations: "on y traitait ce qui ne lui appartenait pas" (Anawati, p. 88); "Es wurde in ihnen verwandt als etwas, das eigentlich nicht in ihren Bereich gehört" (Horten, p. 9).

⁶⁵Anawati's translation of this sentence (p. 88) is essentially the same as the Latin translation, but Horten (pp. 9-10) arrives at a somewhat different interpretation:

"Man bezweckte nur damit die Betrachtung des individuellen Wesens der ersten Ursache eiliger herbeizuführen und dadurch das Verlangen zu befestigen, die Wissenschaften zu erwerben, und die Sehnsucht nach Gott zu steigern, um dadurch zur eigentlichen und wahren Erkenntnis Gottes zu gelangen."

⁶⁶Here the Latin agrees in part with Horten's codex c (Berlin, Minutoli 229, Nr. 5045), which he states originated in Isfahān in 1672 (p. ix and n. 1), and which adds the phrase "oder einige von ihnen" to Horten's text (p. 10 and n. 4): "nämlich alle vier Ursachen zugleich, nicht etwa nur eine einzige von ihnen"; Anawati reads similarly, in contrast to the Latin, "les quatre et non une d'entre elles dont il n'a pas été question" (p. 88).

⁶⁷Cf. Horten (p. 10), "Auch dieses halten viele Philosophen für das Objekt der Metaphysik", and Anawati (p. 88), "Cela aussi certains ont pu le penser."

being, or in so far as they are absolute causes, or in so far as every one of these four is of that mode which is proper to itself, namely in order that a consideration of those may be in accordance with which one is the agent and the other suffering (patiens),⁶⁸ and that other is another [thing], or in accordance with which it is made from a joining together of those [causes]. I say however that, if
 30 it is well considered, they cannot be the subject of this science in so far as they are absolute causes, so that the purpose of this science may be to consider those [things] which happen to causes in so far as they are absolute causes; and this⁶⁹ is clear in many ways, of which one is, namely, because this science investigates conceptions which are not from proper⁷⁰ accidents of the causes themselves in so far as they are causes. For it investigates the universal and
 35 the particular, the power (potentiam)⁷¹ and the act, the possible and the necessary, and so on. It is most evident, moreover, that these are such in themselves that an investigation by itself ought to be made concerning those [conceptions]; nor are they from acci-
 [5] dents which are proper to natural things, nor to mathematical [things], nor do they fall among accidents which are proper for the practical sciences.⁷² It remains, therefore, that the investigation

⁶⁸Or "dieses die Wirkursache, das andere das aufnehmende Prinzip" (Horten, p. 10), "l'une est agente, l'autre patiente" (Anawati, p. 88).

⁶⁹I.e., that absolute causes are not the subject of metaphysics.

⁷⁰"eigentümliche" (Horten, p. 11), "propres" (Anawati, p. 88).

⁷¹"der Potenz" (Horten, p. 11), "la puissance" (Anawati, p. 88).

⁷²Literally: "of the practical sciences". Anawati (p. 89) agrees with the Latin, but Horten (p. 11) reads instead: "der ethischen und logischen Wissenschaften".

350

may be concerning those [things] in the science which is outside of the aforementioned division, and that [investigation] is this science; and also because the science concerning causes absolutely⁷³ is 5 acquired after the science by which the causes of things having causes are established. For while we may have not established the existence of the causes of [things] caused by other things in such a way that the existence of the causes⁷⁴ depends upon that which precedes in existence, the existence of an absolute cause does not follow in [one's] discernment.⁷⁵ But this is one cause, although a 10 sense may induce that two causes run together.⁷⁶ E But granted that they may run together, no less still ought⁷⁷ one be the

⁷³Latin: de causis absolute ([5]4-5); Horten (p. 11) reads similarly "der Ursachen im allgemeinen Sinne", whereas Anawati (p. 89) reads "des causes absolues".

⁷⁴Horten reads "die Existenz der Dinge" (p. 12) whereas Anawati has "leur existence" (p. 89).

⁷⁵The meaning of this clause seems clear, but the translations vary somewhat in detail: "il ne sera pas prouvé nécessairement pour l'esprit, qu'il existe la cause absolue" (Anawati, p. 89); "ist der Verstand nicht genötigt, die Existenz der Ursache im absoluten Sinne anzunehmen" (Horten, p. 12). Instead of "discernment" the Latin's intellectum might, of course, be translated as "mind" or "intellect".

⁷⁶Horten expands upon the translation of this sentence to read: "(Der Beweis für die Existenz der Ursachen ist aber nicht überflüssig); denn in der empirischen Welt existiert eine gewisse Ursache; jedoch nimmt die äußere Sinneswahrnehmung nur das Zusammentreffen von Erscheinungen wahr" (p. 12); this certainly differs from the Latin. Anawati, on the other hand, has (p. 89): "et qu'il existe une cause donnée. Quant au sens, il ne conduit qu'à une concomitance (al-muwāfāt)."

Although Horten's translation does not here agree with either the Latin or the French, he notes with respect to this "running together": "Der Begriff des kausalen Wirkens wird als von unserem Geiste in die Dinge hineingedeutet (Gazâli, Hume, Sextus Empiricus) oder erkannt durch geistige Intuition (Avicenna)" (p. 12, n. 4).

⁷⁷That is, there is no necessity that one cause the other or that one entail the other; cf. Horten, p. 12, and Anawati, p. 89.

cause of the other; for a conviction which comes to the soul from the persistence of a sense and [from] experience is not compelling, as you knew, except through knowledge, that in the greater number [of cases] touches this from things which are natural and from a choice;⁷⁸ and this certainly is suitable for the purpose of establishing the causes. For to concede the causes and the occasions exist is not first evident but probable.⁷⁹ Moreover you have already

⁷⁸"from a choice": literally, "of a choice" (*electionis*). There is definitely a problem in the text at this point. For this sentence, beginning at [5]10 in the Latin, Anawati reads (p. 89):

"Or ce n'est pas parce que deux choses se rencontrent qu'il nécessairement que l'une soit cause de l'autre. Et la persuasion qui en arrive à l'âme, provient de la fréquence de ce qu'apportent les sens et de l'expérience; comme tu les sais, elle n'est sûre que par la connaissance que les choses qui existent le plus souvent sont [les choses] naturelles et volontaires (*ikhtiyāriyya*)."

Horten, on the other hand, reads (p. 12):

"Wenn nun zwei Dinge zusammentreffen, ergibt sich noch nicht mit Notwendigkeit, daß das eine Ursache des anderen ist. Auch wird das Gefühl der Befriedigung, das die Seele empfindet bei der Menge der Erkenntnisse, die die äußere Sinneswahrnehmung und das Experiment ihr zuführen, uns bekanntlich nicht sicher bewußt, wenn wir nicht erkennen, daß die in den meisten Fällen in die Erscheinung tretenden Dinge die natürlich notwendigen und die frei gewollten sind."

The Latin and French translations appear to essentially agree, whereas the text of the German often differs. Consider, for example, the difference between "a conviction which comes to the soul", "la persuasion qui en arrive à l'âme", and "das Gefühl der Befriedigung, das die Seele empfindet", or between "natural", "naturelles", and "natürlich notwendigen". It is unclear whether these (and other) differences stem from underlying variants in the Arabic texts, or from differing interpretations of the Arabic, but in any case they underscore the need for caution in evaluating the details of Avicenna's statements.

⁷⁹"and this certainly . . . but probable": the text of Horten here again differs substantially (p. 12):

"Dies alles aber setzt die Existenz erster Ursachen und die Anerkennung der Existenz erster und zweiter Ursachen voraus. In sich evident sind diese Aufstellungen nun nicht! Sie sind nur durch Vermittlung (evidenter Erkenntnisse) sicher gestellt."

The French, on the other hand, again appears to agree essentially with the Latin translation (Anawati, p. 89):

"Cela en réalité se fonde sur la preuve de l'existence (*ithbāt*) des causes et sur l'acceptation de l'existence des causes (*'ilal*) et des occasions (*asbāb*). Or cela n'est pas pour nous évident et

known the difference between these two [conceptions].⁸⁰ For if it will not have been completely evident by itself in the understanding, that anything [which] begins⁸¹ has some principle, for that reason it ought to be evident by itself, as many [things] from geometry, by which other [things] are proven in the book of Euclid. Besides, the demonstration, or demonstrative manifestation, is not so in other sciences, from which it ought to be in this science.⁸² In what manner, therefore, can it be, that that may be the subject of the science, among whose investigations its dispositions may be sought, whose existence⁸³ is a question in this [science]? Since it may be so, it is evident that it is not the investigation of those [causes] in so far as each one of them has proper existence, as this may be a question in this science. Nor is it also in so far as they are some conjunction, and I do not entirely say "connection", nor universal, because the consideration of the parts of the conjunction is prior to the consideration of the conjunction, although it may not be so

premier (awwaliyyan) mais probable (mashhūr)."

⁸⁰"[conceptions]": assumed is the word intentiones, to parallel Anawati's reading (p. 89) "[notions]" and Horten's (p. 13) "Begriffe". For the translation of intentiones, see note 7, above. For Avicenna's reference to what is already known, Horten (p. 13, n. 1) cites "Logik V, Teil I" and maintains: "Es handelt sich um den Unterschied der Evidenz der Prinzipien und der Konklusionen."

⁸¹"begins": if cepit is written by B and D for coepit, as the editor of E apparently assumed. Otherwise, cepit might be translated as "has acquired [existence]".

⁸²Horten interprets this sentence to read (p. 13): "Der demonstrative Beweis der hier behandelten Thesis wird nun aber nicht in den übrigen Wissenschaften geführt und daher muß er ein Gegenstand der Untersuchung für die Metaphysik sein." Cf. Anawati (p. 89): "De plus, la démonstration apodictique de cela ne se fait pas dans les autres sciences. Par conséquent, il faut qu'elle se fasse dans cette science."

⁸³I.e., of the subject of the science.

in the particulars of the universal,⁸⁴ in accordance with which
 respect you have become acquainted in logic,⁸⁵ from which it is
 30 necessary that consideration be had of the parts,⁸⁶ but either in
 this science, and then it would be appropriate that these [causes]
 are its subject, or in another [science]; but it cannot be in
 another science. For no other investigates the highest causes⁸⁷
 except this particular science. If however the consideration of the
 causes will have been in so far as they have existence, and concern-
 35 ing all this, which happens to these in accordance with this mode,
 then it will be necessary that [as a result] being in so far as it
 is being⁸⁸ is the subject, which is more appropriate. Therefore the
 destruction of that opinion by which it is said that the highest
 [6] causes are the subject of this science has been shown. But still
 you ought to know that these are its completion and a question [in
 this science].⁸⁹

⁸⁴Or "pour les parties de l'universel (al-kulliyi)" (Anawati, p. 89), "betreffe der einzelnen Individuen" (Horten, pp. 13-14). Anawati comments upon this phrase (p. 283, note to 9,3):

"i.e. la connaissance du tout (al-kull) repose sur la connaissance de ses parties, tandis que la connaissance de l'universel (al-kullî) ne repose pas sur la connaissance de ses parties, mais quelque fois c'est le contraire si l'universel est essentiel pour ses parties; et la connaissance de ce particulier est une connaissance de l'essence (bil-kunh)."

⁸⁵Horten (p. 13, n. 6) cites Logic I, Part I, 5.

⁸⁶At this point the punctuation of the Latin seems obscure.

⁸⁷Literally: "concerning the highest causes".

⁸⁸ens inquantum est ens: cf. the Greek expression τὸ ὅν ᾗ ὅν.

⁸⁹Anawati (p. 90) renders this sentence as "Ce qu'il faut savoir, c'est que cela c'est sa perfection et son objet de recherche [maṭlūb = quesitum]." Cf. Horten (p. 14): "Diese bilden vielmehr, wie du einsehen muß, nur die Vollendung derselben und eines ihrer 'Probleme'." This entire discussion by Avicenna of the subject of metaphysics

may be compared with Aristotle's comments at the beginning of Book Γ (IV.1) of the Metaphysics (citing the Ross translation):

"There is a science which investigates being as being and the attributes which belong to this in virtue of its own nature. Now this is not the same as any of the so-called special sciences; for none of these others treats universally of being as being. They cut off a part of being and investigate the attribute of this part; this is what the mathematical sciences for instance do. Now since we are seeking the first principles and the highest causes, clearly there must be some thing to which these belong in virtue of its own nature. If then those who sought the elements of existing things were seeking these same principles, it is necessary that the elements must be elements of being not by accident but just because it is being. Therefore it is of being as being that we also must grasp the first causes."

APPENDICES

APPENDIX A

THE TEXT OF METAPHYSICA I & II

This appendix provides the complete text of Tractates I and II of Avicenna's Metaphysica, beginning on the following page. For a discussion of the principles which governed the editing of this text, the reader should refer to Chapter I, pp. 15-21.

For ease of reference, in addition to indicating folio references to the 1508 edition (D), the text is also paginated independently in square brackets in the upper left hand corner of each page and line numbers are provided.

The abbreviations used in the critical apparatus for the texts of the Renaissance editions (i.e., B, D, E) are to the 1495, 1508, and 1520 editions, as explained in Chapter I (pp. 15-16). The abbreviations for the manuscript evidence available for the text of [1]1 through [2]3 (ending at operis)¹ are explained and listed in Appendix C.²

¹The nature of this manuscript evidence is discussed above in Chapter I, p. 21.

²Infra, pp. 121-26.

TRACTATUS PRIMI

Incipit liber Auicenne de philosophia
prima, siue scientia diuina

5 Capitulum Primum: De inquisitione subiecti
prime philosophie ad hoc, vt ostendatur
ipsa esse de numero scientiarum

A POSTQUAM auxilio dei expleuimus tractatum de intentionibus sci-
entiarum logicalium et naturalium et doctrinalium, conuenientius est
accedere ad cognitionem intentionum sapientialium. Incipiamus ergo
10 auxiliante deo et dicamus quod scientie philosophice, sicut iam innu-
imus in aliis libris, diuiduntur in speculatiuas et actiuas; et iam
innuimus differentias inter eas, et diximus quod speculatiue sunt ille
in quibus querit perfici virtus anime speculatiua, per acquisitionem
intelligentie in effectu, scilicet per adeptionem scientie imaginatiue

- 1 TRACTATUS PRIMI B D: om. A C E; add. Primi Libri B; Philosophia prima,
id est Metaphisica Auicenni, continens X tractatus, quorum primus
continet 7 capitula (rubr.) A5; Methaphisica Auicenne. Tractatus I
A9; Particula prima Metaphysice Avicenne C2; Auicenne arabi Metafisi-
ca per eum composita feliciter incipit C4; Incipit particula prima
Methaphysice Auicenne C5; Auic<enne> Liber Ius<-Xus> Methaphisice C8.
2-3 et 4-6: om. et add. De cognitione intentionum sapiencialium (rubr.)
A14; invertit C5.
2 Incipit A8 A10 A15 B C3 D E: om. A C.
liber: Methaphisica A15; liber Meth<aphysi>ce C3.
Auicenne: Auicenni A5 A10; Auiceni A1 A7; Aboali Auiceni A8; Abiceni
A11.
2-3 philosophia prima: prima philosophia A15; Alfa philosophya A8.
3 diuina: prima diuina C5; diuina hic incipit A9.
4 Capitulum: om. A15.
Primum A9 A11 B C5 D E: om. A C.
5 prime philosophie: philosophie prime A1; philosophie A2.
6 ipsa: om. A10; ipsam A9.
scientiarum: add. translatus a M. G. Cre. [= magistro Gerardo Cremo-
nensi] (rubr.) A10.
7 POSTQUAM A B D E: Postquam autem C; Cum autem C1.
expleuimus: explicuimus C4.
tractatum A C D E: tractare B.
de intentionibus A B D E: om. C.
7-8 scientiarum: scienciarum A6.
8 logicalium B D E: logicarum A C; loycarum A13; loicarum A15.
et doctrinalium: doctrinalium A15.
conuenientius: conueniencius A6.
9 cognitionem intentionum: cogitationem intencionum A6.
12 differentias D E: differentiam B.
14 intelligentie A B D E: intellectus C.
imaginatiue D E: ymaginatiue A B C.

et creditiue, de rebus que non sunt nostra opera, nec nostre dispositiones. In his ergo finis est certitudo scientie et opinionis. Scientia enim et opinio non sunt ex qualitate nostri operis, nec ex qualitate initii nostri operis, secundum quod est initium nostri operis.

- 5 Practice vero sunt ille in quibus primum querit perfici virtus anime speculatiua per adeptionem scientie imaginatiue et creditiue de rebus que sunt nostra opera, ad hoc vt secundario proueniat perfectio virtutis practice in moribus. Et diximus quod speculatiue comprehenduntur in tres partes, in naturales, scilicet, et doctrinales et diuinas. Et quod suum subiectum naturalium est corpora secundum quod mouentur et quiescunt, et quod de eis inquiritur sunt accidentalialia que accidunt eis proprie secundum hunc modum. Et quod est subiectum doctrinalium est vel quod est quantitas pure vel quod est habens quantitatem. Et dispositiones eius, que inquiruntur in eis, sunt ea que
- 10 nas. Et quod suum subiectum naturalium est corpora secundum quod mouentur et quiescunt, et quod de eis inquiritur sunt accidentalialia que accidunt eis proprie secundum hunc modum. Et quod est subiectum doctrinalium est vel quod est quantitas pure vel quod est habens quantitatem. Et dispositiones eius, que inquiruntur in eis, sunt ea que
- 15 accidunt quantitati ex hoc quod est quantitas in diffinitione, quarum non inuenitur species materie nec virtus motus. Et quod diuine scientie non inquirunt nisi res separatas a materia secundum existentiam et diffinitionem.

- B Iam etiam audisti quod scientia diuina est in qua queritur de
- 20 primis causis naturalis esse et doctrinalis esse, et de eo quod pendet ex eis, et de causa causarum, et de principio principiorum, quod est deus excelsus. Et hoc est quod potuisti attingere ex libris transactis; ex quibus tamen non plene patuit tibi quid certissime sit subiectum diuine scientie nisi aliquantula innuitione, quam transcurrere in libro logice, de Analeticis Posterioribus, si meministi. Et quod in ceteris scientiis est aliquid, quod est subiectum, et quod aliqua sunt que inquiruntur in eis, et quod principia aliqua conceduntur in eis, ex quibus componitur demonstratio. Sed tamen per hoc non vere certificatus es, quod sit subiectum huius scientie, scilicet an

1 de A B D: et de E; ex C.

2 his D E: hiis A B C; eis A15; hic C4.

est certitudo: certitudo C7; est rectitudo C6.

scientie A8 B D E: sciencie A15; sententie A; opinionis C2 C3 C4 C5 C6 C7 C10; opinionis sententie C9; operationis C8; (in margine indicatur;) a.l. credulitatis A3.

opinionis A B D E: oppinionis A11; credulitatis C.

2-3 Scientia D E: sciencia A15; sententia A B; opinio C.

2 enim A B D E: vero C; vero sententia C9.

opinio A B D E: oppinio A11; credulitas C.

4 initii nostri D E: inicii B.

initium D E: inicium B.

6 imaginatiue D E: ymaginatiue B.

11 sunt D E: est B.

12 quod est D E: secundum suum B.

13 est habens D E: habens B.

15 quarum B D: quorum E.

19 queritur D E: querunt B.

21 eis D E: hiis B.

23 plene B D: plane E.

24 subiectum D E: om. B.

29 quod B D: quid E.

sit essentia primi principii, ad hoc vt id quod querimus in ea sit
cognitio proprietatum et actionum eius, vel an sit alia intentio. Et
etiam iam audisti, quod hec est philosophia certissima, et philosophia
prima, et quod ipsa facit acquirere verificationem principiorum cete-
5 rarum scientiarum, et quod ipsa est sapientia certissime. Iam etiam
audisti sepe, quod sapientia est excellentior scientia ex omnibus
scientiis ad sciendum id quod est excellentius scitum; et iterum quod
sapientia est cognitio que est certior et conuenientior; et iterum
quod ipsa est scientia primarum causarum totius. Et tamen non intel-
10 lexisti quid esset hec philosophia vel hec sapientia, neque si he-
tres diffinitiones vel proprietates sint vnus artis vel diuersarum,
quarum vnaquaque dicatur sapientia. Nunc autem nos manifestabimus
quod hec scientia, in cuius via sumus, est philosophia prima, et quod
ipsa est sapientia absolute, et quod tres proprietates, per quas des-
15 cribitur sapientia, sunt proprietates vnus magisterii, et quod ipsa
est ipsum magisterium.

Constat autem quod omnis scientia habet subiectum suum proprium.
Inquiramus ergo quid sit subiectum huius scientie, et consideremus an
subiectum huius scientie sit ipse deus excelsus. Sed non est; immo
20 ipse est vnum de his que queruntur in hac scientia.

Dico ergo impossibile esse, vt ipse deus sit sub- | iectum
huius scientie, quoniam subiectum omnis scientie est res, que conce-
ditur esse, et ipsa scientia non inquit nisi dispositiones illius
subiecti; et hoc notum est ex aliis locis. C Sed non potest
25 concedi quod deus sit in hac scientia vt subiectum, immo quesitum est
in ea. Quoniam si ita non est, tunc non potest esse quin sit, vt
concessum in hac scientia et quesitum in alia, vel concessum in ista
et non quesitum in alia. Sed vtrumque falsum est, quoniam impossi-
bile est, vt sit quesitum in alia, eo quod alie scientie sunt vel mora-
30 les vel ciuiles vel naturales vel doctrinales vel logice, et nulla
scientia sapientie est extra hanc diuisionem. In nulla autem earum
queritur an sit deus, quia non potest esse hoc, vt in eis queratur;
et tu scies hoc parua inspectione ex his que multotiens inculcamus.
Nec etiam potest esse, vt non sit quesitum in alia ab eis scientia,
35 tunc enim esset non quesitum in scientia vllo modo. Igitur aut est
manifestum per se, aut desperatum per se, quod non possit manifestari
vlla speculatione. Non est autem manifestum per se, nec est

3 iam B D: om. E.

6 ex B: om. D E.

7 sciendum id quod est D E: scientiendum id quod B.

10 he D: hee B; haec E.

18 ergo B D: igitur E.

19 est; immo B D: aestimo E.

20 his D E: hiis B.

25 immo B D: imo E.

est D E: om. B.

26 ea D E: add. scilicet quod non est quesitum in ipsa immo concessum B.
quin sit, vt D E: quoniam sit vel B.

28-29 impossibile est D E: impossibile B.

33 inspectione ex his D E: inspeculatione ex hiis B.

2

2

2

3

3

1

1

1

2

2

2

2

2

2

2

2

2

2

2

2

2

2

2

desperatum posse manifestari, quia signa habemus de eo.

Amplius secunda ratio: omne id cuius manifestatio desperatur, quomodo potest concedi esse eius? Restat ergo, ut ipsum inquirere non sit, nisi huius scientie. De eo autem inquisitio fit duobus modis. Vnus est quo inquiritur an sit; alius est quo inquiruntur eius proprietates. Postquam autem inquiritur in hac scientia an sit, tunc non potest esse subiectum huius scientie; nulla enim scientiarum debet stabilire esse suum subiectum. In proximo etiam ostendam, quod an sit non potest queri, nisi in hac scientia. Manifestum est enim ex dispositione huius scientie, quod ipsa inquit res separatas omnino a materia. Iam etiam significavi tibi in naturalibus, quod deus est non corpus, nec virtus corporis, sed est vnum separatum a materia, et ab omni commixtione omnis motus. Igitur inquisitio de eo debet fieri in hac scientia, et quod de hoc apprehendisti in naturalibus erat extraneum a naturalibus, quia quod de hoc tractabatur in eis non erat deus. Sed volumus per hoc accelerare hominem ad tenendum esse primum principium, ut per hoc augeretur desiderium addiscendi scientias, et perueniendi ad locum in quo certius possit cognosci.

D POSTQUAM autem necesse est, ut hec scientia subiectum habeat, et monstratum est illud, quod putabatur esse subiectum eius, non esse suum subiectum; tunc queramus an subiectum eius sint vltime cause eorum que sunt, an omnes quattuor simul, an vna tantum. Sed hoc non debet dici quamuis iam hoc quidam putauerunt. Nam consideratio de omnibus quattuor causis non potest esse, quin sit de illis inquantum habent esse, vel inquantum sunt cause absolute, vel inquantum vnaqueque earum quattuor est illius modi qui proprius est sibi, scilicet ut consideratio de illis sit secundum quod vna est agens et alia patiens, et illa alia est aliud, vel secundum quod fit ex coniunctione illarum. Dico autem quod, si bene consideretur, non possunt esse subiectum huius scientie inquantum sunt causae absolute, ita ut intentio huius scientie sit considerare ea, que accidunt causis inquantum sunt cause absolute; et hoc patet multis modis, quorum vnus est scilicet quia hec scientia inquit intentiones que non sunt ex accidentibus propriis ipsarum causarum inquantum sunt cause. Inquit enim vniuersale et particulare, potentiam et actum, possibile et necesse, et cetera. Manifestissimum est autem quod hec talia sunt in se quod inquisitio per se debet fieri de illis; nec sunt ex accidentibus que sunt

1 signa D E: figura B.

16 deus D E: de eis B.

volumus B D: voluimus E.

21 vltime D E: vltme B.

22 quattuor B: quatuor D E.

24 quattuor B: quatuor D E.

25-26 vnaqueque D (vnaquaeque E): vnaquaque B.

26 quattuor B: quatuor D E.

27 patiens D E: paciens B.

29 possunt D E: potest B.

32 patet B D: patent E.

35 actum D E: affectum B.

36 talia D E: capitula B.

1

2

2

3

3

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

1000

- propria rebus naturalibus, nec doctrinalibus, nec cadunt inter accidentia, que sunt propria scientiarum practicarum. Restat igitur, vt inquisitio sit de illis in scientia que est extra predictam diuisionem, et illa est hec scientia; et etiam, quia scientia de causis absolute acquiritur post scientiam qua stabiliuntur cause rerum causas habentium. Dum enim nos non stabilierimus esse causarum causatarum a rebus aliis sic, vt esse causarum pendeat ex eo quod precedit in esse, non sequetur apud intellectum esse cause absolute. Sed hec est causa vna, quamuis sensus inducat, vt due cause concurrant. E
- 10 Sed licet concurrant, non minus tamen vna debet esse causa alterius; persuasio enim que aduenit anime ex assiduitate sensus et experientie non est cogens, | sicut scisti, nisi per cognitionem, quod in pluribus ex rebus que sunt naturales et electionis contingit hoc; et hoc certe est appositum ad stabiliendum causas. Concedere enim esse causas et occasiones non est manifestum primum sed probabile. Iam autem
- 15 scisti differentiam inter hec duo. Nam si non plene fuerit manifestum per se apud intelligentiam, quod quicquid cepit habet principium aliquod, ideo debet esse manifestum per se, sicut multa ex geometricis, per que probantur cetera in libro Euclidis. Deinde demonstratio
- 20 vel demonstratiua manifestatio non est ita in ceteris scientiis, vnde debet esse in hac scientia. Quomodo igitur potest esse, vt illud sit subiectum scientie, inter cuius inquisitiones querantur dispositiones eius cuius esse est quesitum in ea? Quod cum ita sit, manifestum est, quod non est inquisitio de illis inquantum vnaqueque earum habet
- 25 esse proprium, vt hoc sit quesitum in hac scientia. Nec est etiam inquantum sunt coniunctio aliqua, et omnino non dico coniunctum, nec vniuersale, eo quod consideratio de partibus coniunctionis prior est quam consideratio de coniunctione, quamuis non sit ita in particularibus vniuersalis secundum respectum quem in logica nosti; vnde oportet
- 30 haberi considerationem de partibus. Sed vel in hac scientia, et tunc conueniens esset eas esse subiectum eius, vel in alia; sed in alia scientia esse non potest. Nulla enim alia inquit de causis vltimis nisi ista scientia. Si autem consideratio de causis fuerit inquantum habent esse, et de omni eo, quod accidit eis secundum hunc
- 35 modum, oportebit tunc vt ens inquantum est ens sit subiectum, quod est conuenientius. Monstrata est igitur destructio illius opinionis qua dicitur quod subiectum huius scientie sunt cause vltime. Sed

6 causarum causatarum D E: causarum rerum causatarum B.

7 precedit B D: procedit E.

16 differentiam D E: differentiam B.

plene D E: pene B.

17 quicquid cepit B D: quicquid coepit E.

18-19 geometricis D E: rebus geometricis B.

19-20 demonstratio vel demonstratiua D E: demonstratiua B.

20 scientiis B D: scientis E.

24 inquantum D E: etiam inquantum B.

vnaqueque D (vnaqueque E): vnaqueque B.

habet D E: haber B.

29 in logica D E: om. B.

32 alia scientia B D: alis scientia E.

tamen debes scire, quod he sunt completio et quesitum eius.

Capitulum Secundum: De stabiliendo
subiectum huius scientie

A OPORTET igitur, vt monstremus quid sit subiectum huius scientie
5 sine dubio, ad hoc, vt pateat nobis que sit intentio huius scientie.

Dico autem quod subiectum scientie naturalis est corpus non in-
quantum est ens, nec inquantum est substantia, nec inquantum est com-
positum ex suis duobus principiis, que sunt yle et forma, sed inquan-
tum est subiectum motui et quieti. Scientie vero que sunt sub scien-
10 tia naturali remotiores sunt ab hoc; similiter et morales.

Subiectum vero scientie doctrinalis est mensura, siue intellec-
ta absque materia siue intellecta in materia, et numerus, siue intel-
lectus absque materia siue intellectus in materia. Non enim inquiri-
stabilire an mensura vel numerus intelligatur absque materia vel in
15 materia. Sed consideratio de his est de dispositionibus eorum que
accidunt eis post positionem eorum huiusmodi. Scientie vero que sunt
sub disciplinabilibus, conuenientius est, vt non considerent nisi de
accidentalibus consequentibus posita, que sunt minus communia quam
ipsa posita.

20 Subiectum vero logice, sicut scisti, sunt intentiones intellec-
te secundo, que apponuntur intentionibus primo intellectis secundum
quod per eas peruenitur de cognito ad incognitum, non inquantum ipse
sunt intellecte et habent esse intelligibile, quod esse nullo modo
pendet ex materia, vel pendet ex materia, sed non corporea. Non fue-
25 runt autem alie scientie preter has.

Deinde consideratio de substantia inquantum est ens vel est sub-
stantia, vel de corpore inquantum est substantia, et de mensura et
numero inquantum habent esse, et quomodo habent esse, et de rebus for-
malibus, que non sunt in materia, vel si sunt in materia, non tamen
30 corporea, et quomodo sunt ille, et quis modus est magis proprius il-
lis, separatim per se debet haberi; non enim potest esse subiectum
alicuius scientiarum de sensibilibus, nec alicuius scientiarum de eo
quod habet esse in sensibilibus. B Nam estimatio est expolia-
tio a sensibilibus: hec autem sunt de vniuersalitate eorum, que

1 tamen B D: tunc E.

quod he D (quod hae E): quia hee B.

6 subiectum D E: suum subiectum B.

7 substantia D E: substantiam B.

8 yle B D: hyle E.

12-13 intellectus D E: intellecus B.

15 his D E: hiis B.

16 post positionem eorum huiusmodi D E: postpositum eorum huius B.
sunt D E: non sunt B.

17 non considerent D E: considerent B.

22 quod D E: hoc quod B.

23 habent E: habet B D.

31 subiectum D E: vt sit B.

2/2/2023

2/23/22

Revised 12/15/2010

35

2.

2

:

habent esse separatum a materia; manifestum est enim quod esse substantie inquantum est substantia tantum, non pendet ex materia, alioquin non esset substantia nisi sensibilis. Numerum etiam accidit esse in sensibilibus, et in non sensibilibus; unde numerus, inquantum
 5 | numerus est, non pendet ex sensibilibus, nec ex insensibilibus; mensura etiam commune nomen est, quia mensura vel intelligitur dimensio, que constituit corpus naturale, vel intelligitur quantitas continua, que dicitur de linea et superficie et corpore terminato. Tu autem iam scisti differentiam inter hec duo. Nulla autem earum est
 10 separata a materia; mensura vero secundum primam acceptionem, quamuis non sit separata a materia, est tamen principium essendi corpora naturalia. Nec tamen ob hoc potest esse, ut constitutio eorum pendeat ex ea, quasi ipsa det eis constitutionem ipsam; tunc enim prederet in esse ipsa sensibilia; sed non est ita. Figura etiam accidentale
 15 et concomitans esse materie, postquam substantiatur corpus finitum cuius spacium est superficies finita, extremitates etiam sunt sub mensura, inquantum materia perficitur per illas, et postea comitantur. Postquam autem ita est, tunc figura non habet esse nisi in materia, nec est prima causa in esse veniendi ad effectum; mensura vero secundum
 20 acceptionem secundam consideratur secundum esse suum, et secundum sua accidentalitatem. Sed consideratio de ea secundum esse suum, et de quo modo essendi, et de qua diuisione essendi sit, non est etiam ut consideratio de eo, quod pendet ex materia. Subiectum autem logice secundum se manifestum est esse preter sensibilia; manifestum est igitur
 25 quod hec omnia cadunt in scientia, que profitetur id cuius constitutio non pendet ex sensibilibus.

Sed non potest poni eis subiectum commune, ut illorum omnium sint dispositiones et accidentalitatem communia nisi esse. Quedam enim eorum sunt substantie, et quedam quantitates, et quedam alia predicamenta, que non possunt habere communem intentionem, qua certificentur
 30 nisi intentionem essendi. Similiter etiam sunt res, que debent diffiniri et verificari in anima, que sunt communes in scientiis; nulla tamen earum tractat de eis, sicut est unum inquantum est unum, et

1 separatum D E: separata B.

3 Numerum D E: Nunc B.

6 intelligitur B D: intelligatur E.

12 pendeat D E: pendet B.

15 concomitans D E: concomittans B.

16 spacium B D: spatium E.

16-17 mensura B D: mansura E.

17 comitantur D E: committantur B.

19 in esse D E: materie B.

effectum B E: effcumm D.

21 et D E: scilicet B.

23 autem D E: etiam B.

25 cadunt B D: cadant E.

scientia D E: scientiam B.

28 Quedam B D: Quaedem E.

29 quantitates B D: quantitatis E.

30 certificentur B D: certificent E.

31-32 diffiniri B D: definiri E.

multum inquantum est multum, conueniens et inconueniens, contrarium et cetera. De his enim mentionem tantum faciunt et inducunt diffinitiones eorum, nec tamen loquuntur de modo essendi eorum, quia hec non sunt accidentalialia propria alicui subiectorum aliarum scientiarum particularium, nec sunt de rebus que habent esse nisi proprietates esse essentialiter. Nec sunt etiam de proprietatibus, que sunt communes omni rei sic, vt vnum quodque eorum sit commune omni rei, nec possunt esse propria alicuius predicamenti, nec possunt esse accidentalialia alicui nisi ei, quod est esse inquantum est esse. C Igitur ostensum est tibi ex his omnibus quod ens inquantum est ens commune est omnibus his, et quod ipsum debet poni subiectum huius magisterii, et quia non eget inquiri an sit, et quid sit, quasi alia scientia preter hanc debeat assignare dispositionem eius ob hoc quod inconueniens est, vt stabiliat suum subiectum an sit et certificet quid sit scientia cuius ipsum est subiectum; sed potius oportet concedere tantum, quia est et quid est. Ideo primum subiectum huius scientie est ens inquantum est ens; et ea que inquirunt sunt consequentia ens inquantum est ens sine conditione aliqua, quorum quedam sunt quasi species vt substantia quantitas et qualitas, quoniam esse non eget diuidi in alia priusquam in ista; sicut substantia eget diuidi in alia antequam perueniat ad diuidi in hominem et non hominem; et ex his, quedam sunt ei quasi accidentalialia propria, sicut vnum et multum, potentia et effectus, vniuersale et particulare, possibile et necesse; per hoc autem quod ens recipit hec accidentalialia et coaptatur illis, non est necesse illud proprie fieri vel naturale vel disciplinale vel morale vel aliquid aliorum.

D Potest autem quis dicere quod postquam ens ponitur subiectum huius scientie, tunc non potest esse, vt ipsa stabiliat esse principia essendi. Inquisitio enim omnis scientie non est de principiis, sed de consequentibus principiorum.

Ad quod respondemus quod speculatio de principiis non est nisi inquisitio de consequentibus huius subiecti, quia ens hoc vel illud inquantum est principium non constituitur ab eo, nec prohibetur, sed comparatione nature entis absolute est quoddam accidentale ei, et est

2 his D E: hiis B.

2-3 diffinitiones B D: definitiones E.

3 loquuntur D E: loquitur B.

3-4 non sunt accidentalialia D E: sunt nec accidentalialia B.

4 aliarum D E: harum B.

7 sic, vt vnum quodque B D: sicut unumquodque E.

10 his omnibus quod ens D E: hiis omnibus quod est ens B.

11 his D E: hiis B.

14 an sit B E: an fit D.

16 Ideo primum D E: primo B.

18 aliqua D E: om. B.

quasi D E: ei quasi B.

20 priusquam B D: prius quam E.

21 his D E: hiis B.

26 aliorum D E: horum B.

27 postquam B D: postqua E.

33-34 sed comparatione D E: secundum comparationem B.

de consequentibus, que sunt ei propria; principium enim non est communius quam ens, quasi consequatur cetera consecutione prima. Nec etiam necesse est, vt sit naturale vel disciplinale vel aliquod aliud ad hoc, vt accadat ei esse prin- | cipium. Deinde principium non
 5 est principium omnium entium; si enim omnium entium esset principium, tunc esset principium suiipsius; ens autem in se absolute non habet principium, sed habet principium vnumquodque esse quod scitur; principium igitur est principium aliquibus entibus. Quapropter hec scientia non erit inquirens principia entis absolute, sed principia alicuius
 10 entium, sicut principia ceterarum scientiarum particularium. Quamuis enim cetera scientie non probent esse principiorum suorum communium (habent enim principia in quibus communicant omnes de quibus vnaqueque earum tractat), ipse tamen probant esse principiorum earum rerum que sunt in eis.

15 E Sequitur ergo necessario, vt hec scientia diuidatur in partes quarum quedam inquirat causas vltimas inquantum sunt cause omnis esse causati inquantum est esse; et alie inquirunt causam primam ex qua fluit omne esse causatum inquantum est esse causatum, non inquantum est esse mobile vel quantitatum; et quedam alie inquirunt disposi-
 20 tiones que accidunt esse; et quedam inquirunt principia scientiarum particularium; principia enim vnius cuiusque scientiarum minus communium questiones sunt in scientia communiori, sicut principia medicine in naturali, et principia mensurationis in geometria. Contingit enim, vt in hac scientia monstrentur principia singularium scientiarum, que
 25 inquirunt dispositiones vnius cuiusque esse. Igitur hec scientia inquirat dispositiones esse, et ea que sunt ei quasi partes et species quousque perueniuntur ad appropriationem, ex qua prouenit subiectum naturalis; igitur permittimus illam appropriationem ei. Et appropriationem ex qua prouenit subiectum disciplinale permittamus ei, et si-
 30 militer ceteris; id autem quod precedit illud subiectum, et est ei sicut principium, nos inquiremus et stabiliemus eius dispositiones. Igitur questiones huius scientie quedam sunt cause esse, inquantum est esse causatum, et quedam sunt accidentalialia esse, et quedam sunt principia scientiarum singularium; et scientia horum queritur in hoc

2 consecutione B E: consequutione D.

3 vt sit D E: vt eius sit B.

6 esset D E: erit B.

8 Quapropter D E: quia propter B.

11 scientie D (scientiae E): scientia B.

12-13 vnaqueque D (vnaquaeque E): vnaquaque B.

16-17 esse causati D E: rei causate B.

17 alie D (aliae E): om. B.

20 accidunt E: accident B D.

quedam B D: quaeda E.

22 communiori B D: communioe E.

23 enim D E: igitur B.

24 monstrentur B D: demontrentur E.

25 inquirunt D E: inquirat B.

27 perueniuntur E: peruenitur B D.

32 questiones B (quaestiones E): questioes D.
 cause D (causae E): causa B.

magisterio, et hec est philosophia prima, quia ipsa est scientia de prima causa esse, et hec est prima causa. Sed prima causa vniuersitatis est esse et vnitas; et est etiam sapientia que est nobilior scientia qua apprehenditur nobiliter scitum. F Nobilior vero scientia, quia est certitudo veritatis, et nobiliter scitum, quia est deus et cause que sunt post eum, et etiam cognitio causarum vltimarum omnis esse, et cognitio dei; et propterea diffinitur scientia diuina sic, quod est scientia de rebus separatim a materia diffinitione et diffinitionibus, quia ens inquantum est ens, et principia eius et accidentalia eius inquantum sunt, sicut iam patuit, nullum eorum est nisi precedens materiam, nec pendet esse eius ex esse illius. Cum autem inquiritur in hac scientia de eo quod non precedit materiam, non inquiritur in ea nisi secundum hoc quod eius esse non eget materia.

15 Eorum autem que inquiruntur in ea quattuor sunt; quorum quedam sunt separata a materia, et ab appenditiis materie omnino; et quedam sunt commixta materie, sed ad modum quo commiscetur causa constituens et precedens, materia enim non est constituens illa; et quedam sunt que inueniuntur in materia, et non in materia, sicut causalitas et
20 vnitas; quapropter ea que habent communiter inquantum sunt, talia sunt quod ad certificationem sui non est opus esse materia; omnia autem communicant in hoc quod esse eorum non esse materiale, scilicet vt esse eorum sit ex materia; et quedam sunt res materiales, sicut motus et quies, sed de eis non inquiritur in hac scientia secundum
25 quod sunt in materia, sed secundum esse quod habent. Cum igitur hec pars diuisionis accepta fuerit cum aliis partibus diuisionis, tunc omnes communicant in hoc quod inquisitio de his non est, nisi secundum modum quo esse eorum non est existens per materiam. Et sicut in scientiis disciplinalibus ponunt id quod est interminatum per materiam,
30 am, et inquisitio et consideratio de eo est illius modi, secundum quod id quod queritur de eo pendet ex materia; et hec inquisitio non est disciplinalis, sicut est dispositio hec; monstratum est ergo que sit intentio in hac scientia.

G Hec autem scientia communicat cum Topica et Sophistica, simul
35 in aliquibus, et differt ab eis simul in aliquibus, et differt ab vnaquaque earum in aliquibus. Communicat enim cum eis in hoc, quod de

1 quia B D: qua E.

7 esse D E: cause B.

propterea D E: propter ea B.

diffinitur B D: definitur E.

8-9 diffinitione et diffinitionibus B D: definitione et definitionibus E.

11 precedens B D: pracedens E.

12 autem D E: aut B.

15 quattuor B: quatuor D E.

16 appenditiis D E: appendiciis B.

20 quapropter D E: qua propter B.

27 his D E: hiis B.

29 interminatum D E: terminatum B.

30-31 secundum quod D E: secundum quem B.

32 sicut D E: sic B.

eo quod hic inquiritur, nullus actor | singularum scientiarum tractat, nisi topicus et sophisticus. Differt vero ab eis simul in hoc quod philosophus primus, inquantum est philosophus primus, non loquitur de questionibus singularum scientiarum; isti vero loquuntur. Differt etiam a topico per se in fortitudine vel potentia, eo quod verbis topici acquirit opinionem, non certitudinem, sicut nostri ex magisterio logice. Differt etiam a sophistico in voluntate, eo quod hic querit ipsam veritatem, ille vero querit putari sapiens in dictione veritatis quamuis non sit sapiens.

10 Capitulum Tertium: De vtilitate huius
scientie, et ordine et eius nomine

A DEBES meminisse quod in scientiis que precedunt hanc iam cognouisti que sit differentia inter vtile et bonum et nocium et malum, quoniam vtile in se est occasio coniuncta que per se ducit ad bonum, 15 vtilitas vero est intentio que perducit de malo ad bonum. Nocium vero in se est occasio que per se ducit ad malum; nocumentum vero est intentio que perducit de bono ad malum. Postquam autem hoc ita est, tunc iam scis quod omnes scientie communicant in vna vtilitate, scilicet que est acquisitio perfectionis humane anime in effectum preparantis eam ad futuram felicitatem. Cum autem de vtilitate inquiritur 20 in principiis scientiarum earum, non est intentio earum perducendi ad hoc, scilicet vt adiuuant se adinuicem, ad hoc vt vtilitas proveniat per quam certificetur scientia alia ab ea. Vtilitas igitur secundum hanc intentionem dicitur absolute, et dicitur proprie; absolute scilicet, vt sit adducens ad certificationem alterius scientie quocumque 25 modo; proprie vero, vt sit adducens ad excellentiorem, que est ei, sicut finis, quia est propter eam; sed non conuertitur. Si igitur acceperimus vtilitatem absolute, profecto hec scientia vtilitatem habet. Sed si proprie, certe hec scientia adeo alta est, quod ipsa non dignatur esse vtilis aliis scientiis. Cetera vero scientie proficiunt in ea. B Cum autem vtilitas absoluta diuidatur in duas diuisiones, necessario diuiditur in tria, quorum vnum est id ex quo provenit aliud melius eo, aliud ex quo provenit aliquid sibi equale, aliud vero ex quo provenit aliquid inferius eo. Et hoc tertium prodest profectui eius quod est infra se. Cum vero inquisierimus nomen 35 proprium huius tertii, convenientius est vt dicatur effluxio vel

- 1 actor B D: auctor E.
6 sicut D E: sic B.
7 in voluntate B D: involuntate E.
8 in dictione D E: indictione B.
12 precedunt D (praecedunt E): procedunt B.
15 Nocium B D: nocivu E.
17 perducit D E: producit B.
22 adiuuant D (adiuvant E): adiuvent B.
31 diuidatur D E: diuiditur B.
35 profectui D E: profectioni B.
36 vel D E: et B.

profectus vel dominatio vel procuratio vel alia his similia, cum fecerimus inductionem de dictionibus conuenientioribus huic capitulo excepta causalitate. Vtilitas autem propria pene seruitus est, sed vtilitas que provenit ex nobiliore in ignobilius non est similis seruituti. Tu enim scis quod seruientis utilis est ei cui seruit, et ille cui seruitur utilis est seruienti, si vtilitas accipiatur absolute; propria enim maneries cuiusque vtilitatis, et proprius modus eius est alia maneries.

Utilitas igitur huius scientie, cuius modum iam demonstraui, est profectus certitudinis principiorum scientiarum particularium, et certitudo eorum que sunt eis communia quid sint, quamuis illa non sint principalia causalia. Est igitur sicut vtilitas regentis ad id quod regitur, et sicut eius cui seruitur ad seruientem; quoniam comparatio huius scientie ad alias scientias particulares est sicut comparatio eius, cuius cognitio inquiritur in hac scientia, ad id cuius cognitio inquiritur in aliis scientiis. Sicut enim hec scientia est principium essendi illas, sic scientia huius est principium certitudinis sciendi illas.

C Ordo vero huius scientie est, vt discatur post scientias naturales et disciplinales. Sed post naturales, ideo, quia multa de his, que conceduntur in ista sunt de illis, que iam probata sunt in naturali, sicut generatio et corruptio, et alteritas, et locus, et tempus, et quod omne quod mouetur ab alio mouetur, et que sunt ea que mouentur ad primum motorem, et cetera. Post disciplinales vero, ideo, quia intentio vltima in hac scientia est cognitio gubernatoris dei altissimi, et cognitio angelorum spiritualium, et ordinum suorum, et cognitio ordinationis in comparatione circulorum, ad quam scientiam impossibile est perueniri, nisi per cognitionem Astrologie; ad scientiam vero astrologie nemo potest peruenire, nisi per scientiam Arithmetice, et Geometrie. Musica vero et particulares disciplinalium, et morales, et ciuiles, vtilis sunt non necessarie ad hanc scientiam.

D Potest autem aliquis opponere dicens, quod si principia scientie naturalis et disciplinalium non probantur nisi in hac scientia, et questiones vtrarumque scientiarum probantur per principia earum, questiones vero earum fiunt principia huius; tunc hec argumentatio est circularis, et per vltimum eius fit manifestatio suiipsius.

Contra hoc autem verisimile debet responderi id quod iam dictum est, et ostensum est in libro demonstrationis, de quo tamen nos repetemus hoc quod sufficiet. Dico igitur quod principium scientie non est principium sic, vt omnes questiones pendeant ex eo ad demonstrandum

1 his D E: hiis B.

4 in D E: om. B.

6 seruienti D (seruienti E): seruienti seruituti B.

11 eorum D E: earum B.

17 essendi D E: sciendi B.

20 his D E: hiis B.

28 cognitionem B D: cognitienem E.

33 opponere D E: proponere B.

35 et 36 questiones B D: conclusiones E.

41 questiones B D: concousiones E.

eas in actu vel in potentia, sed fortasse accipietur principium in demonstratione aliquarum. Possibile est enim esse questiones in scientiis in quarum demonstrationibus non admittuntur ea que posita sunt principia vlllo modo, quia non admittuntur nisi propositiones que non
 5 probantur ad hoc vt principium scientie sit principium verissimum, per quod ad vltimum acquiratur certissima veritas, sicut est illa que acquiritur ex causa. Si autem non acquirit causam, non dicetur principium scientie sic, sed aliter, quia fortasse dicetur principium, sicut sensus solet dici principium eo modo, quo sensus inquantum est
 10 sensus non acquirit nisi esse tantum. Soluta est igitur questio, quoniam principium naturalis potest esse manifestum per se, et potest esse, vt manifestetur in philosophia prima per id per quod non fuerat probatum antea; sed per hoc in illa probantur alie questiones, ita quod est propositio in scientia altiori ad inferendum in conclusione
 15 illud principium; nec in hoc assumatur principium ad concludendum illud, sed assumatur alia propositio.

Possibile est etiam, vt scientia naturalis et disciplinalis acquirant nobis demonstrationem de an est, et non acquirant nobis demonstrationem de quare est. Sed hec scientia acquirit nobis demonstrationem de quare est, et precipue in causis finalibus remotis.
 20

Capitulum Quartum: De questionibus
scientie naturalis

A MANIFESTUM est igitur, quia id quod est principium huius scientie aliquo modo, vel non manifestabitur ex principiis que manifestantur in hac scientia, sed ex principiis que sunt per se nota, vel manifestabitur ex principiis que sunt questiones in hac scientia, sed non conuertuntur, vt fiant principia illarum earundem questionum, sed aliarum, vel illa principia erunt principia aliquarum huius scientie, que significarunt illud esse, de quo queritur manifestari in hac scientia quare est. Constat igitur quod cum ita sit, non erit predicta probatio circularis vlllo modo, ita vt ipsa sit probatio in qua aliquid idem accipiat in probatione suiipsius.
 25
 30

Debes etiam scire quod in ipsis rebus est via, qua ostenditur quod intentio huius scientie non est ponere aliquid esse principium,
 35 nisi postquam probatum fuerit in alia scientia. Postea vero

2 enim D E: etiam B.

13 questiones B D: conclusiones E.

14 propositio D E: propositum B.

17 naturalis B D: natura, is E.

18-19 de an est, et non acquirant nobis demonstrationem: om. B.
demonstrationem E: demonstratonem D.

19 et 20 quare D E: qua re B.

20 remotis.: add. manifestum est igitur. B.

23 quia D E: om. B.

24 aliquo modo B D: aliquomodo E.

27 earundem B D: earundem E.

30 igitur D E: om. B.

manifestabitur tibi innuendo quod nos habemus viam ad stabiliendum
 primum principium non ex via testificatorum sensibilium, sed ex via
 propositionum vniuersalium intelligibilium per se notarum, que facit
 necessarium quod ens habet principium, quod est necesse esse, et pro-
 5 hibet illud esse variabile et multiplex vllo modo, et facit debere
 illud esse principium totius, et quod totum debet esse per illud se-
 cundum ordinem totius. Sed nos propter infirmitatem nostrarum anima-
 rum non possumus incedere per ipsam viam demonstratiuam, que est pro-
 gressus ex principiis ad sequentia, et ex causa ad causatum, nisi in
 10 aliquibus ordinibus vniuersitatis eorum que sunt sine discretione.
 Igitur ex merito huius scientie in se est, vt ipsa sit altior omnibus
 scientiis; quantum vero ad nos posterioratur post omnes scientias.
 Iam igitur locuti sumus de | ordine huius scientie inter omnes sci-
 entias.

15 B Nomen vero huius scientie est, quod ipsa est de eo quod est
 post naturam. Intelligitur autem natura virtus que est principium
 motus et quietis, immo vniuersitatis eorum accidentium que proueniunt
 ex materia corporali. Iam autem dictum est quod natura est corporis
 naturalis, quod habet naturam. Corpus vero naturale est corpus sen-
 20 sibile, cum eo quod habet de proprietatibus et accidentibus. Quod
 vero dicitur post naturam, hec posteritas est in respectu quantum ad
 nos; primum enim quod percipimus de eo quod est et scimus eius dispo-
 sitiones est hoc, quod presentatur nobis de hoc esse naturali; vnde
 quod meretur vocari hec scientia considerata in se hoc est, vt dica-
 25 tur quod est scientia de eo quod est ante naturam. Ea enim de quibus
 inquiritur in hac scientia per eandem sunt ante naturam.

Potest autem aliquis dicere quod res disciplinales pure, quas
 speculatur arithmetica et geometria, sunt etiam ante naturam, et pre-
 cipue numerus cuius esse non pendet ex natura vllo modo. Inuenitur
 30 enim in non natura. Igitur scientia de numero debet esse scientia
 post naturam. Quod igitur debemus dicere contra hanc questionem hoc
 est, quia in Geometria, si quicquid speculamur de illa, non fuerit
 nisi in lineis, superficiebus et corporibus; constat tunc quod subiec-
 tum eius non erit separatum a natura in existentia. C Igitur
 35 accidentia que committantur illud minus remota erunt ab ea. Sed si
 fuerit subiectum eius mensura absoluta, vel id in quo inuenitur men-
 sura absoluta sic vt sit adaptabile cuilibet propositioni, hoc certe
 non est mensure inquantum est principium naturalium formarum, sed

1 ad B E: ab D.

2 testificatorum D E: testificationis B.

7 infirmitatem D E: infinitatem B.

10 ordinibus B E: ordibus D.

11 scientie D (scientiae E): scientia B.

13 locuti B E: loquuti D.

18 corporali; add. est virtus B.

27 pure D (purae E): prime B.

28 arithmetica B E: arithmetrica D.

32 quicquid B D: quidquid E.

35 committantur B: commitantur D; comitantur E.

38 mensure inquantum B D: mensura in quantum E.
 formarum D E: et formam B.

inquantum est accidens. Iam autem cognita est ex his que diximus in logicis et naturalibus differentia inter mensuram absolutam, que est post yle, et inter mensuram que est quanta, et quod nomen mesure convenit eis communiter. Cum igitur hoc ita sit, tunc non erit subiectum geometrie verissimum mensura que constituit corpus naturale, sed mensura que dicitur de linea superficie et corpore; et hoc est quod adaptari potest proportionibus diuersis.

De numero autem maior est questio, quoniam videtur superficiei tenus quod scientia de numero sit de scientia post naturam, nisi scientia post naturam intelligatur aliud, scilicet quod est scientia de eo quod omni modo separatum est a natura, et tunc nominabitur hec scientia ab eo, quod est dignius in ea, scilicet vocabitur hec scientia scientia diuina. Cognitio enim dei finis est huius scientie; multe enim res appellantur ab eo quod est in eis dignius, vel a parte digniore, vel a parte que est eis quasi finis; erit igitur hec scientia, cuius quasi perfectio et cuius pars aliqua nobilior, et cuius prima intentio est cognitio eius, quod separatum est a natura omni modo. Cum igitur appellata fuerit secundum hanc intentionem, tunc scientia de numero non communicabit intentionem huius nominis hoc modo. Sed manifestatio verissima, qua probatur scientia de numero non esse de scientia post naturam, hec est. Constat enim quod subiectum eius non est numerus omni modo. Numerus enim iam inuenitur in rebus separatis, et iam inuenitur in rebus naturalibus, et iam contingit ipsum poni in estimatione expoliatum ab omni, quod sibi accidit, quamuis non sit possibile numerum esse, nisi accadat alicui earum que sunt. D Id autem quod de numero fuerit tale, cuius esse sit in rebus separatis, illud prohibebitur esse subiectum proportionis cuiuslibet in augmento et diminutione, sed erit secundum quod erit tantum. Non enim potest concedi ipsum sic poni receptibile cuiuslibet augmenti et cuiuslibet proportionis, nisi cum fuerit in materia corporum, que in potentia est omnis materie numerorum, et tunc cum fuerit in existimatione vel in vtrisque dispositionibus, non est separatus a natura. Igitur scientia de numero inquantum considerat numerum non speculatur in eo, nisi secundum respectum quo accidit ei esse in natura, quia videtur quod principium sue considerationis, secundum quod ipse est in estimatione, fit huiusmodi, quod estimatio sit accepta ex dispositionibus naturalibus que habent aggregari et

1 his D E: hiis B.

5 constituit B D: constituit E.

8-9 superficiei tenus B D: superficiei tenus E.

11 omni modo ed.: omnimodo B D E.

12 dignius D E: dignus B.

16 cuius quasi D E: quasi eius B.

17-18 et 22 omni modo D E: omnimodo B.

24 expoliatum D: expoliatum E; expoliatum B.

27 prohibebitur D E: prohibetur B.

29 receptibile D E: receptibilem B.

31 materie D E: in anima B.

32 existimatione D E: estimatione B.

vtrisque B D: utriusque E.

36 fit B D: sit E.

disgregari, vniri et diuidi; vnde scientia de numero non est speculatio de essentia numeri | nec de accidentibus numeri inquantum numerus est absolute, sed de accidentalibus eius inquantum sit receptibilis eius quod assignauimus; et tunc est materialis vel estimabilis
 5 innixus materie. Speculatio vero de essentia numeri, et de eo quod accidit ei secundum quod non pendet ex materia, nec est innixus in ea, est in hac scientia.

Capitulum Quintum: De vniuersitate eorum
 de quibus tractat hec scientia

10 A OPORTET nos in hoc magisterio scire dispositionem comparationis rei et entis ad predicamenta, et dispositionem priuationis, et dispositionem necessitatis in esse necessario, et eius condiciones, et dispositionem possibilitatis et eius certitudinem, et quia ipsamet
 15 onem eius, quod est per essentiam, et eius quod est per accidens, et dispositionem substantie quot modis diuiditur. Sed quia ad hoc, vt ens sit substantia non eget esse naturale vel disciplinale, hec enim sunt substantie alie preter illas, ideo debemus scire dispositionem substantie que est, sicut yle, et an est, et quomodo est, et si est
 20 separata, an non est separata, vel conueniens in specie cum aliis vel non, et quam habet comparationem ad formam, et quomodo est substantia formalis, et an sit separata an non, et que est dispositio composite substantie, et quomodo est dispositio vtriusque secundum duas diffinitiones, et quam comparationem habent inter se diffinitiones et dif-
 25 finita.

Sed quia accidens oppositum est substantie aliquo modo, ideo oportet, vt in hac scientia faciamus sciri naturam accidentis, et eius species, et qualiter ex accidentibus fiunt descriptiones; et faciamus cognosci dispositionem cuiusque predicamentorum de accidentibus, et
 30 monstrabimus accidentalitatem eius, quod potest putari esse substantia, et non est substantia. Et faciemus sciri ordines omnium substantiarum aliarum post alias inesse secundum prius et posterius. Et faciemus sciri similiter dispositiones accidentium. Congruit etiam huic loco, vt scias dispositionem vniuersalis et particularis, et

1-2 speculatio B E: speculo D.

5 et 6 innixus B D: immixus E.

11 entis D E: essentis B.

16 quot B D: quod E.

16-17 vt ens D (ut ens E): vtens B.

19 et quomodo D E: quomodo B.

23-24 diffinitiones B D: definitiones E.

24-25 diffinitiones et diffinita B D: definitiones et definita E.

26 accidens D E: om. B.

aliquo modo B D: aliquomodo E.

27 naturam D E: numerum B.

30 monstrabimus D E: numerabimus B.

32 post alias inesse secundum D E: apud alias inesse sicut B.

totius et partis, et quomodo est esse naturarum vniuersalium, et si
 habent esse in particularibus et singularibus, et quomodo est esse
 eorum in anima, et si habent esse separatum a singularibus et ab ani-
 ma, et tunc scies dispositionem generis et speciei et similium. Sed
 5 quia esse ad hoc vt sit causa vel causatum non eget naturale vel dis-
 ciplinale vel aliquod aliorum, ideo conueniens est, vt exequamur hoc
 loquendo de causis et generibus et dispositionibus earum, et quomodo
 debet esse dispositio inter illas et causata, et faciamus cognosci
 differentiam inter principium agens et cetera ab eo, et loquamur de
 10 actione et passione, et de differentia inter formam et finem, et de
 occasionibus cuiusque earum, et quod ipse in omni ordine perueniunt
 ad primam causam, et de differentia inter initium et inceptionem, et
 deinde de prius et posterius, et de eo quod incipit, et modos et spe-
 cies eius, et proprietatem cuiusque specierum, et quid prius natura,
 15 et quid posterius apud intelligentiam, et qualiter conuenit responde-
 ri neganti hec, vnde quod ex his fuerit sententia probabilis, diuersa
 tamen a veritate contradicemus ei. Hoc igitur et consimile est con-
 sequens ad esse inquantum est esse. Sed quia vnum parificatur ad es-
 se, sequitur etiam, vt consideremus de vno. B Cum autem con-
 siderauerimus de vno, oportebit etiam, vt consideremus de multo ad
 20 hoc vt sciamus oppositionem que est inter vtrumque; et tunc oportebit
 etiam, vt consideremus de numero, et quam comparisonem habet ad ea
 que sunt, et quam comparisonem habet continua quantitas que est ei
 opposita aliquo modo ad ea que sunt. Et inducemus omnes sententias
 25 falsas de hoc, et faciemus sciri quod nihil horum est separatum, nec
 est principium eorum que sunt, et stabiliemus accidentale quod acci-
 dit numeris et quantitatibus continuis, sicut figura et cetera ab
 his. Sed quia de consequentibus vnum sunt simile et equale et conue-
 niens et homo- | geneum configuratio et causalitas et identitas,
 30 ideo oportet, vt loquamur de vnoquoque istorum, et de oppositis eo-
 rum, eo quod comparantur multitudini, sicut dissimile non eiusdem

-
- 1 totius D E: totis B.
 2 et singularibus D E: singularibus B.
 2-3 esse eorum D E: eorum B.
 4 scies D E: scias B.
 6 aliquod B D: aliquid E.
 exequamur B D: exsequamur E.
 9 et loquamur D E: etiam loquamur B.
 10 differentia B D: differentiis E.
 12 initium D E: inicum B.
 16 his D E: hiis B.
 sententia B D: scientia E.
 18 est esse D E: est B.
 21 oppositionem D E: oppositum B.
 vtrumque D (utrumque E): vtrumque B.
 23 est E: om. B D.
 24 sententias D E: scientias B.
 28 his D E: hiis B.
 29 homogeneous D E: omogeneum B.
 causalitas D E: talitas B.
 31 dissimile B D: divisibile E.

generis, inequale, diffiguratio et alietas omnino et diuersitas, et oppositio cum suis speciebus, et quid est vera contrarietas. Et post hoc procedemus ad loquendum de initiis eorum que sunt et stabiliemus primum principium, et quia est vna veritas in vltimitate glorie. Et
 5 notificabimus quot modis est vnum, et quot modis est veritas, et qualiter ipsa scit omnia, et quod ipsum est potens super omnia, et quis est sensus de hoc quod dicitur scire et posse, et quod est dapsilis, et quod ipsum est pax, scilicet bonitas pura diligenda propter se, et quod ipsum est vera suauitas, et apud ipsum est vera pulchritudo; et
 10 destruemus sententias eorum qui de eo dixerunt et putauerunt contraria veritati. Deinde monstrabimus quomodo est comparatio eius ad ea que ab ipso sunt, et quod primum est ex his que per ipsum habent, et quomodo ordinata sunt per ipsum ea que sunt primum, scilicet substantie angelice intelligibiles, et deinde substantie angelice animales,
 15 deinde substantie circulares celestes, deinde elementa, postea generata ex eis, postea homo, et quomodo hec omnia redeunt ad ipsum, et quomodo est eis principium agens et principium perficiens, et que erit dispositio anime humane, postquam soluta fuerit ligatio que est inter ipsam et naturam, et quis ordo erit sui esse, et inter hoc significabimus magnitudinem gratie prophetice, et debitum nostrum obediendi ei, et quod ipsa debet esse a deo; deinde de moribus, et de operibus quibus egent anime humane cum sapientia ad promerendam futuram felicitatem, et faciemus sciri qui sunt digni felicitate. Et cum peruenerimus ad hunc locum, perficietur liber noster auxiliante deo.

25 Capitulum Sextum: De assignatione rei et entis,
 et de eorum primis diuisionibus ad hoc
 vt exciteris ad intelligentiam eorum

A DICEMUS igitur quod ens et res et necesse talia sunt quod statim imprimuntur in anima prima impressione, que non acquiritur ex
 30 aliis notioribus se, sicut credulitas que habet prima principia, ex quibus ipsa prouenit per se, et est alia ab eis, sed propter ea. Nisi enim prius subintrauerit animum, vel nisi fuerit intellectum, quod significatur per verbum, scilicet partem credulitatis ad acquisitionem non poterit cognosci id quod significatur per illam, quamuis

3 initiis D E: iniciis B.

4 vna D (una E): vnum B.

10 destruemus D E: destinemus B.

12 his D E: hiis B.

habent D E: habent esse B.

15 elementa D E: ellementa B.

19 naturam, et quis D E: numerum et quid B.

23-24 Et cum peruenerimus D E: et cetera perueniemus B.

24 deo.: add. Finit liber primus. Incipit secundus. B.

25 Sextum D E: primum <Tractatus Primi, Secundi Libri> B.
 entis D E: essentis B.

27 exciteris D E: extiteris B.

32 intellectum D E: sub intellectu B.

33-34 ad acquisitionem D E: om. B.

cognitio que transit per animum, vel que intelligitur ex significati-
 one verbi, non sit adducens, scilicet partem credulitatis ad acquisi-
 tionem scientie que in natura hominis non est, scientie dico intelli-
 gendi quod vult significare loquens, et quod intendit. Quod aliquan-
 5 do fit propter res minus notas in se quam sit id quod vult fieri no-
 tum, sed per aliquid aliud vel per interpretationem aliquam fiunt no-
 tiores; similiter in imaginationibus sunt multa, que sunt principia
 imaginandi, que imaginantur per se. Sed cum voluerimus ea significa-
 re, non faciemus per ea certissime cognosci ignotum, sed fiet assig-
 10 natio aliqua transitus per animam nomine vel signo, quod aliquando
 erit in se minus notum quam illud, sed per aliquam rem vel aliquam
 dispositionem fiet notius in significatione. Cum igitur frequentaue-
 rit illud nomen vel signum, faciet animam percipere quod ille intel-
 lectus transiens per animam est illud quod vult intelligi et non ali-
 15 ud, quamuis illud signum non faciat sciri illud certissime. Si autem
 omnis imaginatio egeret alia precedenti imaginatione, procederet hoc
 in infinitum vel circulariter.

B Que autem promptiora sunt ad imaginandum per seipsa sunt ea,
 que communia sunt omnibus rebus, sicut res et ens et vnum et cetera.
 20 Et ideo nullo modo potest manifestari aliquod horum probatione, que
 non sit circularis, vel per aliquid quod sit notius illis; unde quis-
 quis voluerit discutere de illis, incidet in volucrum, sicut ille qui
 dixit quod certitudo entis est hoc quod vel est agens vel patiens,
 quamuis hec diuisio sit entis, sed tamen ens notius est quam agens
 25 vel patiens. | Omnes enim homines imaginantur certitudinem entis,
 sed ignorant an debeat esse agens vel patiens, quod et mihi quoque
 vsque nunc non patuit, nisi argumentatione tantum. Qualis est ergo

1 intelligitur D E: intelligit B.

2 scilicet partem credulitatis D E: om. B.

3 hominis D E: hominis B.

4 significare D E: signare B.

6-7 notiores D E: potiores B.

7 imaginationibus D E: ymaginationibus B.

8 imaginandi, qu(a)e imaginantur D E: ymaginandi que ymaginantur B.

8-9 significare D E: signare B.

10 transitus D E: transitus ille B.

16 imaginatio et imaginatione D E: ymaginatio et ymaginatione B.

18 imaginandum D E: ymaginandum B.

per seipsa B D: per se, ipsa E.

19 communia D E: commissa B.

20 aliquod B D: aliquid E.

21 notius D E: nocius B.

23 entis est hoc quod vel D E: essentis est vel quod B.

patiens D E: paciens B.

24 entis D E: essentis B.

notius D E: nocius B.

25 patiens D E: paciens B.

imaginantur D E: ymaginantur B.

26 quod D E: om. B.

27 patuit D E: patuit hoc B.

iste qui id quod est manifestum, laborat facere notum per proprietatem quam adhuc opus est probari, vt constet esse illius? Similiter est etiam hoc quod dicitur quod res est id, de quo potest aliquid vere enunciarī; certe potest aliquid minus notum esse quam res, et vere
 5 enunciarī, minus notum est quam res. Igitur quomodo potest hec esse declaratio? Non enim potest cognosci, quid sit preter aliquid, vel vere enunciarī, nisi in agendo de vnoquoque eorum dicatur quod est res vel aliquid vel quid vel illud; et hec omnia multiuoca sunt nomini rei. Quomodo ergo vere potest sciri res per aliquid, quod non
 10 test sciri nisi per eam? Sed fortasse hoc et consimile erit innuitio aliqua; nam cum dicis, quod res est id de quo vere potest aliquid enunciarī, idem est quasi dicerēs, quod res est res, de qua vere potest aliquid enunciarī; nam id et illud et res eiusdem sensus sunt. Iam igitur posuisti rem in diffinitione rei, quamuis nos non negamus
 15 quod hoc et consimilia, cum sint vitiosa, tamen aliqua designatio rei sunt. C Dico ergo quod intentio entis et intentio rei imaginantur in animabus due intentiones; ens vero et aliquid sunt nomina multiuoca vnius intentionis. Nec dubitabis, quoniam intentio istorum non sit iam impressa in anima legentis hunc librum. Sed res et quic-
 20 quid equipollet ei, significat etiam aliquid aliud in omnibus linguis; vnaquaque enim res habet certitudinem qua est id quod est, sicut triangulus habet certitudinem, qua est triangulus, et albedo habet certitudinem qua est albedo; et hoc est quod fortasse appellamus esse proprium; nec intendimus per illud nisi intentionem esse affirmatiui,
 25 quia verbum ens signat etiam multas intentiones, ex quibus est certitudo qua est vnaquaque res; et est sicut esse proprium rei.

Redeamus igitur et dicamus quod de his que manifesta sunt est hoc, quod vnaquaque res habet certitudinem propriam que est eius quidditas; et notum est quod certitudo cuiusque rei, que est propria ei,
 30 est preter esse quod multiuocum est cum aliquid. Quoniam cum dixeris quod certitudo talis rei est in singularibus, vel in anima, vel absolute, ita vt communicet vtrisque, erit tunc hec intentio apprehensa et intellecta. Sed dum dixeris quod certitudo huius vel certitudo

1 laborat D E: laborar B.

4 esse D E: est B.

6 preter D (praeter E): potest B.

7 vnoquoque D: vno quorum B: unaquaque E.
 eorum ed.: earum B D E.

8 quid B E: quod D.

12 dicerēs D E: dicens B.

14 diffinitione B D: definitione E.

15 hoc B D: haec E.

vitiosa B E: viciosa D.

15-18 rei sunt. Dico . . . intentionis. Nec dubita- B D: om. E.

16 entis D: essentis B.

16-17 imaginantur D: ymaginantur B.

26 vnaquaque D (unaquaque E): vnaquaque B.

27 his D E: hiis B.

28-29 quidditas B: quidditas D E.

29 cuiusque B D: cuiuscumque E.

que D (quae E): om. B.

illius est certitudo, erit superflua enuntiatio et inutilis. Si autem diceretur quod certitudo huius est res, erit etiam hec enuntiatio inutilis ad id quod ignorabamus. Quod igitur vtilius est dicere hoc est, scilicet ut dicas quod certitudo est res, sed hec res intelligitur ens, sicut si diceretur quod certitudo huius est certitudo que est. Cum enim dixeris quod certitudo de 'a' est aliqua res, et certitudo de 'b' est aliqua res, non erit verum; nec acquireret aliquid nisi proposueris in anima tua, quod una earum est res proprie diversa ab alia re, sicut si diceretur quod certitudo de 'a' est certitudo, et certitudo de 'b' est alia certitudo. Si autem non fuerit hoc propositum, et hec coniunctio utriusque, non sciatur quid sit res eius, cuius querimus intentionem, nec separabitur a concomitantia intelligendi ens cum illa villo modo, quoniam intellectus de essente semper comitabitur illam, quia illa scilicet res habet esse vel in singularibus vel in estimatione vel intellectu. Si autem non est ita, tunc non esset res, quia non dicitur res nisi id de quo aliquid dicitur vere.

Deinde quod dicitur cum hoc, quod res potest esse id quod non est absolute, debemus loqui de hoc; si enim intelligitur non esse id quod non est in singularibus, hoc potest concedi quod sit ita; potest enim res habere esse in intellectu, et non esse in exterioribus. Si autem aliud intelligitur preter hoc, erit falsum; nec erit enuntiatio villo modo; nec erit scita, nisi quia est imaginata in anima tantum. Sed ut imaginetur in anima tali forma que designat aliquam rem exteriorum non; nec potest enunciari, eo quod enuntiatio semper est de eo quod certificatum est in intellectu; unde de non esse absolute non enunciat aliquid affirmative. Sed si enunciat aliquid negative, etiam certe iam posuerunt ei esse aliquo modo in intellectu. Nostra autem dictio, scilicet est, continet in se designationem. Designari vero non esse, quod nullo modo habet formam in intellectu, impossibile est; quomodo enim de non esse potest enunciari res? Sensus enim nostre dictionis, quod non est tale, est quod talis dispositio aduenit in non esse; nec est differentia inter aduenire et esse; et ideo idem est quasi diceremus quod hec proprietas habet esse in non esse. Dicemus igitur, quia id quod dicitur de non esse, et predicatur de eo, necesse est, ut vel sit et habeatur ante esse, vel non sit, nec habeatur ante non esse. Si autem fuerit, et habeatur ante non esse, tunc non potest esse, quin vel sit in se aliquid vel nihil. Si vero fuerit in se aliquid, tunc non esse habebit proprietatem que est. Si vero proprietas fuerit aliquid, tunc id de quo illa dicitur erit aliquid sine dubio; ergo non esse erit aliquid, et hoc est

11 cuius D E: om. B.

13-14 comitabitur D E: comittabitur B.

16 non dicitur D E: non diceretur B.

22 imaginata D E: ymaginata B.

23 imaginetur D E: ymaginetur B.

23-24 exteriorum B D: eteriorum E.

27 intellectu B E: intellcum D.

35 ante esse D E: a non esse B.

36 et 36-37 ante non esse D E: a non esse B.

37 nihil D E: nichil B.

39-40 dicitur erit D E: dicitur erit vel esset B.

impossibile. Si autem proprietas illa fuerit nihil, tunc id quod nihil est in se, quomodo erit in aliquo, quoniam quod nihil est in se impossibile est esse in aliquo? Potest autem esse, vt id quod est aliquid in se non sit in alio. Si vero forma non fuerit in non esse, 5 tunc remota est forma a non esse. Cum autem remouerimus formam a non esse erit oppositum huic. Iam igitur forma erat in eo, et hoc est falsum. Nec dicemus nos habere scientiam de non esse, nisi quod intentio habetur in anima tantum. Credulitas vero que contingit est de hoc quod imaginamur ipsum esse in anima tantum. Sed quod in natura 10 huius sciri est posse habere comparisonem ad intellectum ad exteriora in illa hora, certe hoc non est. Igitur quod non est absolute non erit scitum post illam. Sed apud homines qui tenent hanc sententiam secundum quod scitur et annuntiatur de illo, scilicet non esse, sunt res que non habent similitudinem cum eo quod debent loqui de non esse. 15 Quod qui scire voluerit legat in anima verba eorum que non merentur inspicere. Illi autem non inciderunt in errorem illum nisi propter ignorantiam suam de hoc quod enunciationes non sunt nisi ex intentionibus que habent esse in anima, quamuis sint de non esse, ita tamen vt enunciatio fiat de illis secundum hoc quod habent comparisonem aliquam ad singularia, verbi gratia. Si dixeris quod resurrectio erit, 20 intellexisti resurrectionem et intellexisti erit, et predicasti erit, quod est in anima de resurrectione. Sed hec intentio non potest esse vera, nisi de alia intentione intellecta etiam que intelligatur, vt in hora futura de ea dicatur intentio tertia intellecta que est intentio, scilicet est; et secundum hanc considerationem similiter est in preterito. Manifestum est igitur, quia id quod enunciatur de eo, 25 scilicet non esse, necesse est, vt aliquo modo habeat esse in anima; enunciationes enim re vera non sunt, nisi per id quod habeat esse in anima, et secundum accidens sunt per id quod est in exterioribus. 30 Iam igitur intellexisti nunc qualiter differant, et id quod intelligitur de esse, et quod intelligitur de aliquid, quamuis hec duo sint comitantia.

Significatum est tamen mihi esse homines qui dicunt quod aliquid est aliquid, quamuis non habeat esse, et quod aliquid est forma 35 rei que non est res, nec que est, nec que non est, et quod que vel quod non significant res. Isti autem non sunt de vniuersitate eorum qui cognoscunt. Quos cum coegerimus discernere inter hec verba secundum intellectum suum deteguntur.

Dicemus igitur nunc quod quamuis ens, sicut scisti, non sit 40 nus, nec predicatum equaliter de his que sub eo sunt, tamen est intentio in qua conueniunt secundum prius et posterius, primum autem est quidditati, que est in substantia, deinde ei que est post ipsum;

6 oppositum D E; compositum B.

forma D E; formam B.

9 imaginamur D E; ymaginamur B.

16 in errorem B D; in errorem E.

20 singularia, verbi gratia. Si B D: singularia. Verbi gratia, si E.

33 qui dicunt B D; quiddicunt E.

36 vniuersitate B D; universalitate E.

40 his D E; hiis B.

42 quidditati B E; quidditati D.

postquam autem vna intentio est ens secundum hoc, quod assignauimus, sequitur illud accidentaliter, quae ei sunt propria, sicut supra docuimus; et ideo eget aliqua scientia in qua tractetur de eo, sicut omni sanatio necessaria est aliqua scientia.

5 Difficile est autem declarare dispositionem necessarii et possibili et impossibilis certissima cognitione nisi per signa. Quicquid enim dictum est ab antiquis de ostensione istorum in plerisque reducitur ad circularem, eo quod ipsi, sicut | nosti in logicis, cum volunt diffinire possibile assumunt in eius diffinitione necessarium vel impossibile, nec habent alium modum nisi hunc. Cum autem
10 volunt diffinire necessarium assumunt in eius diffinitione possibile vel impossibile, et cum volunt diffinire impossibile assumunt in eius diffinitione necessarium vel impossibile, verbi gratia. Cum diffiniunt possibile dicunt aliquando quod est non necessarium, vel quod ipsum est, quod non est in presenti, cuius tamen esse in quacunque posteris hora futura non est impossibile.

Deinde cum volunt diffinire necessarium, dicunt quod necessarium est, quod non est possibile poni non esse, vel quod id est quod si aliter ponitur quam est, est impossibile; sic igitur accipiunt in
20 diffinitione eius aliquando possibile, aliquando impossibile, et in diffinitione possibilis accipiunt impossibile vel necessarium. Deinde cum volunt diffinire impossibile accipiunt in eius diffinitione necessarium dicentes quod impossibile est id quod est necessarium non esse, vel ponunt possibile dicentes, quod non est possibile esse; et
25 aliqui doctores legis sequuntur hoc. Similiter etiam dicunt quod impossibile est id quod non est possibile esse vel id quod necesse est non esse, et quod possibile est quod non est impossibile esse vel non esse, vel quod non est necesse esse vel non esse; hoc autem totum, sicut cum vides, manifeste circulare est. Sed detectio huius manifeste in hoc quod iam nosti in Analeticis quod ex his tribus id quod dignius est intelligi est necesse, quoniam necesse significat vehementiam essendi, esse vero notius est quam non esse, esse enim cognoscitur per se. Non esse vero cognoscitur per esse aliquo modo. Cum autem nota fecerimus tibi hec omnia, tunc erit tibi certa destructio sententiae illius, qui dicit quod non esse reducitur, quia ipsum
30 est de quo primum annunciatur esse. Non esse autem cum reducitur debet esse differentia inter ipsum et id quod est tale, si inueniretur aliud vice eius et si fuerit tale quale illud, tunc non est ipsum. Non est enim illud quod priuatum erat et in dispositione priuationis
40 erat hoc aliud ab eo. Igitur non esse iam fit esse secundum modum quem ante assignauimus. Cum autem non esse reductum fuerit oportebit

6-7 Quicquid B D: Quidquid E.

7 in plerisque D E: implerisque B.

13 impossibile, verbi gratia. Cum B D: impossibile. Verbi gratia, cum E.

15 quacunque B D: quacunque E.

18 non est D E: non B.

si D E: si B.

25 sequuntur D E: secuntur B.

30 Analeticis B D: Analecticis E.

his D E: hiis B.

38 illud B D: illud E.

vt omnes proprietates quibus erat id quod erat reducantur. Sed de proprietatibus eius est hora eius. Cum autem reduxeris horam eius, tunc non esse erit non reductum, quia reductum est id quod inuenitur in secunda hora. Si enim non esse fuerit tale, vt in eius reductione
 5 reducantur omnia priuata que fuerunt cum eo et hora tunc ipsum, vel est aliquid quod habet certitudinem esse quo iam priuatum est, vel conuenientiam essendi aliquod accidentium, sicut notum est ex intentione eorum. Igitur potest esse vt reducatur hora et dispositiones, et tunc non erit hora et hora, ergo nec erit reductio, quamuis intellectus effugiat hoc ne inquirat eius probationem; quicquid enim dicitur
 10 de hoc est extra viam doctrine.

Capitulum Septimum: De initio loquendi de
 necesse esse et de possibile esse, et
 quod necesse esse non habet causam,
 15 et quod possibile esse est causatum, et quod necesse esse nulli
 est coequale in esse, nec
 pendet ab alio in esse

REDEAMUS ad id in quo eramus et dicamus quod necesse esse et
 20 possibile esse vnumquodque habet proprietates. Dicemus igitur quod ea que cadunt sub esse possunt in intellectu diuidi in duo. Quorum vnum est quod cum consideratum fuerit per se eius esse non est necessarium; et palam est etiam quod eius esse non est impossibile, alioquin non cadet sub esse, et hoc est in termino possibilitatis; alterum est, quod cum consideratum fuerit per se eius esse erit necesse.
 25 Dicemus igitur quod necesse esse per se non habet causam, et quod possibile esse per se habet causam, et quod necesse esse per se est necesse omnibus suis modis, et quod impossibile est vt esse eius quod est necesse etiam sit coequale | ad esse alterius, ita vt vnumquodque eorum sit equale alteri in necessitate essendi vel comitetur; et
 30 impossibile est etiam vt esse eius quod est necesse esse coniungatur ex multitudine; et impossibile est etiam vt in certitudine quam habet necesse est communicet ei aliquid aliud. Quod cum certificauerimus sequetur quod necesse esse non est relatiuum, nec mutabile nec multiplex nec communicat ei aliquid aliud in suo esse quod est ei proprium.
 35

Quod autem necesse esse non habet causam manifestum est. Si enim necesse esse haberet causam sui esse profecto eius esse esset per illam. Quicquid autem est cuius esse est per aliquid cum

10 et 39 quicquid B D: quidquid E.

12 Septimum D E: secundum <Tractatus Primi, Secundi Libri> B.

25 quod cum B D: quodcum E.

29 etiam D E: esse B.

29-30 vnumquodque B E: vnuquodque D.

30 comitetur D E: committetur B.

33 communicet D E: conuincet B.

35 communicat B E: commnnicat D.

39 est per D E: per B.

consideratum fuerit per se non habebit esse necessarium; quicquid autem consideratum per se sine alio non habet esse necessarium non est necesse esse per se; unde constat quod si necesse esse per se haberet causam, profecto non esset necesse esse per se; manifestum est igitur
5 quod necesse esse non habet causam.

Et patet etiam ex hoc quod impossibile est ut aliquid idem sit necesse esse per se et necesse esse per aliud; si enim eius esse esset per aliud, tunc impossibile esset illud inueniri sine illo alio. Impossibile igitur esset inueniri necesse esse per se. Si enim esset
10 necessarium per se, iam haberet esse, et illud aliud nihil ageret ad illud esse necessarium; quicquid enim est, ad cuius esse agit aliud, eius esse non est necessarium in se.

Quicquid autem possibile est consideratum in se, eius esse et eius non esse utrumque est per causam. Cum enim habuerit esse, tunc
15 iam acquisitum est sibi esse discretum a non esse. Cum vero desierit esse, iam acquisitum est sibi non esse discretum ab esse. Igitur non potest esse, quin utrumlibet istorum duorum acquiratur sibi ab alio a se vel non ab alio a se. Si autem acquiratur ab alio a se, tunc illud aliud est causa. Si vero etiam acquiratur ab alio a se, manifestum est autem quod quicquid post non esse habet esse, iam appropriatum est per aliquid quod sibi aduenit ab alio a se. Similiter et in non esse, tunc ad appropriandum sibi utrumlibet id quod ipsum est, vel est sufficiens vel non sufficiens. Si autem id quod est sufficiens est ad appropriandum sibi utrumlibet illorum duorum, ita ut sit
25 aliquod illorum duorum, tunc illud est necessarium sibi ipsi per se. Iam autem positum erat non esse necesse. Igitur hoc est inconueniens et impossibile. Si autem id quod est non est sufficiens ad acquirendum sibi utrumlibet, sed per aliquod aliud adiunctum est sibi est id quod est, tunc esse illius est ex esse alterius a se, quo eget ad esse, et sic illud est. Igitur habet causam et omnino non habebit aliquod duorum acquisite per se ipsum sed per causam. Intentio enim essendi est ex causa que est causa essendi et intentio non essendi est ex causa que est priuatio cause intentionis essendi, sicut scisti. Dicemus igitur quod oportet illud fieri necessarium esse per causam,
35 et respectu eius. Si enim non fuerit necessarium esse, existente essentia cause et comparatione eius, erit etiam possibile; unde bene potest concedi illud esse et non esse non appropriatum aliquo illorum duorum; et hoc iterum eget ut sit aliquid tertium per quod assignetur ei esse post non esse, vel post esse non esse, cum causa habuerit esse, est ergo illud alia causa, et sic itur in infinitum, et cum hoc non erit ei appropriatum esse nec acquireretur ei esse, et hoc est absurdum. Non ob hoc tantum quod cause erunt in infinitum hoc autem dubium est hoc ad remouendum, sed ob hoc quod nondum habet per quod

4 profecto D E: profecto B.

15 a non D E: autem B.

20 post D E: potest B.

24, 25 et 31 duorum E: duum B D.

32-33 intentio non essendi . . . est priuatio cause B D: om. E.

33 ex D: om. B.

43 est hoc B D: est hic E.

approprietur. Iam autem positum est illud habere esse. Igitur mani-
 festum est quod quicquid possibile est esse non habet esse nisi cum
 necessarium est respectu sue cause. Dicemus etiam esse impossibile
 vt ei quod est necesse esse sit compar aliud necesse esse, ita vt hoc
 5 simul habeat esse cum illo, et illud simul habeat esse cum isto, nec
 vnum eorum sit causa alterius, sed sicut coequalia in comitantia es-
 sendi. Cum enim considerata fuerit essentia vnius cuiusque eorum per
 se sine alio non potest esse quin sit necessarium per se, vel non ne-
 cessarium per se; si autem fuerit necessarium per se non potest esse
 10 quin vel habeat etiam necessitatem respectu sui cum secundo, et tunc
 erit illud necesse esse per se et necesse esse propter aliud a se,
 et hoc est friuolum, | sicut supra ostendimus, vel non habet neces-
 sitatem propter aliud, ita vt eius esse non debeat sequi ex esse al-
 terius nec comitetur illud, nec esse eius pendeat ex esse alterius,
 15 ita vt hoc non habeat esse nisi et alterum habuerit esse. Si autem
 non fuerit necessarium per se, oportebit tunc vt respectu sui sit
 possibile esse et respectu alterius sit necesse esse, et impossibile
 est etiam quin illud aliud vel sit similiter vel non sit similiter.
 Sed si illud aliud fuerit similiter, tunc non potest esse quin neces-
 20 sitas esse huius sit ex illo, cum illud sit in termino possibiliter
 essendi, vel in termino necessario essendi. Si autem necessitas es-
 sendi huius fuerit ex illo, cum illud fuerit in termino necessario
 essendi, et non ex se nec ex termino contingente, sicut supradiximus,
 sed ex illo quod est ex ipso et necessitas esse huius fuerit conditi-
 25 one necessitatis essendi illius cum illo quod acquiritur postea ex
 necessitate essendi posteritate essentiali, tunc non acquireretur neces-
 sitas essendi vlllo modo; si autem necessitas essendi huius fuerit ex
 illo, cum illud fuerit in termino possibilitatis, tunc necessitas es-
 sendi huius erit ex essentia illius, et illo existente in termino
 30 possibilitatis acquirente huic necessitatem essendi nec acquirere ab
 isto terminum possibilitatis, sed necessitatem. Igitur causa huius
 erit possibilitas essendi illius, cum hoc non sit causa illius, erunt
 igitur non coequalia, cum vnumquodque eorum sit causa per se et cau-
 satum per se. Deinde continget etiam aliud quod cum possibilitas es-
 35 sendi illius fuerit causa necessitatis essendi; tunc esse illius non
 pendeat ex esse istius, sed ex possibilitate eius. Igitur oportebit
 vt esse huius sit simul cum non esse illius. Iam autem posuimus illa
 coequalia, tunc hoc est impossibile. Igitur non est possibile, vt
 sicut coequalia in esse, ita vt non pendeat ex causa extrinseca; sed
 40 oportet vt vnum eorum sit primum per seipsum, et sit ibi causa extrin-
 seca que faciat vtrumque necessario esse necessitate pendenti inter
 se, vel faciat necessarium pendere necessitas vtriusque. Relatiuorum
 autem non est necesse vnum esse ex altero sed cum altero. Quod autem
 facit illa duo esse, necessario est causa que coniungit illa vel
 etiam due materie vel duo subiecta de quibus illa predicantur. Non

1 approprietur B D: apprietur E.

14 comitetur D E: committetur B.

22 cum D E: tunc B.

30 huic D E: hoc B.

34 continget D E: continent B.

40 et sit D E: et sic B.

autem esse duarum materialium vel duorum subiectorum tantum sufficit ad hoc, sed esse trium quod coniungit illa, et hoc est quoniam non potest esse quin esse et certitudo vniuscuiusque duorum vel sit esse cum alio, et tunc esse eius per se erit non necessarium, igitur erit
5 possibile. Itaque erit causatum, et etiam, sicut diximus quod causa eius non est comitans illud in esse, et ita causa eius erit aliud, et tunc illud et aliud non erunt causa habitudinis que est inter illa, sed illud aliud vel non sit esse cum alio, igitur hoc esse cum alio, erit aliquid nouiter adueniens super suum esse proprium consequens
10 illud, et etiam esse quod est ex parte eius non erit ex comitantia inquantum sunt comitantia, sed ex causa precedente si ipsum fuerit causatum. Tunc ergo ipsum esse eius aut erit ex suo comite, non inquantum est comes, sed inquantum est esse sui comitis quod est ei proprium, et ita non erunt comitantia, sed causa et causatum, et co-
15 mes eius erit etiam causa habitudinis estimatiue inter ea, sicut pater et filius, aut erit comitanter, secundum hoc quod nullum eorum est causa alterius, et habitudo erit necessaria ad esse eorum. Igitur prima causa habitudinis erit res extrinseca faciens esse duas essentias eorum, sicut scisti, et habitudo erit accidentalis; unde non
20 erit ibi comitanter nisi per accidens separabile vel inseparabile. Sed hoc est aliud ab eo in quo sumus; habitudo autem que est per accidens erit causa sine dubio; unde secundum comitantiam erunt vtraque causata, et ita nullum eorum est necessarium esse per se.

Capitulum Octauum: Quod necesse esse vnum est

25 DICEMUS etiam quod necesse esse debet esse vna essentia, sin autem sint multe. Igitur vnaqueque earum erit necesse esse. Necesse est autem vt vnumquodque eorum in certitudine sue essentie vel non differat ab altero aliquo modo vel differat. Si autem non differt vnum ab alio in intel- | lectu sue proprie essentie, differt tamen
30 ab eo per hoc quod hoc non est illud; hec enim differentia est sine dubio, profecto vnum differt ab alio in eo quod est preter intellectum essentie. Intellectus enim essentie que est in eis non est diuersus. Sed est adiunctum ei aliquid per quod factum est hoc vel in hoc, vel est adiunctum ei aliquid quod est hoc vel in hoc. Nec illud

3 quin D E: quoniam B.

6 comitans D E: committans B.

in esse ed.: inesse B D E.

causa D E: om. B.

7 est B D: est est E.

9 proprium D E: proprium et B.

10 comitantia D E: committanter B.

18 faciens B E: facies D.

23 esse B E: este D.

24 Octauum D E: tertium <Tractatus Primi, Secundi Libri> B.

25-26 sin autem E: sin autem B D.

26 vnaqueque D (vnaquaeque E): vnaquaque B.

27 est D E: esse B.

29 vnum B E: vnu D.

est adiunctum alteri, sed est ei adiunctum per quod factum est hoc
 vel quod hoc est hoc ipsum, et hoc est appropriatio aliqua, scilicet
 ipsa intentio per quam est inter ea diuersitas. Igitur vnumquodque
 eorum differt ab altero per eam; nec differt ab altero in intentione
 5 ipsius essentie, sed per vires earum que sunt ipsamet intentio. Sed
 coniunctio intentionis sunt accidentia, et consequentia non essentia-
 lia, et hec consequentia vel accidunt ex certitudine esse rei, inquan-
 tum est ipsa certitudo, et tunc oportet vt anima conueniant in ea.
 Iam autem posuimus ea differre in illa; igitur conueniunt et diffe-
 10 runt in eisdem, quod est inconueniens, vel accidunt ex causis extrin-
 secis non ex ipsa sua quidditate, et tunc si non esset causa illa non
 differrent. Igitur si non esset causa, illa essentie essent vna vel
 non essent vna. Igitur si non esset causa illa, tunc nec hoc per se
 solum esset necesse esse, nec illud per se solum esset necesse esse;
 15 ergo necessitas essendi vnius cuiusque eorum propria et solitaria est
 acquisita ab alio a se. Iam autem dictum est quod quicquid est neces-
 sarium esse per aliud a se non est necessarium esse per se; immo in
 diffinitione sue essentie est possibile esse; vnde vnumquodque eorum
 est necessarium esse per se et possibile esse per se, quod est incon-
 20 ueniens.

PONAMUS autem illa differre in aliquo inherente postquam con-
 ueniunt in intentione essentie; igitur impossibile est quin illud in
 quo differunt vel sit eis necessarium ad necessitatem essendi vel non
 sit. Si autem fuerit necessarium ad necessitatem essendi, manifestum
 25 est tunc oportere vt conueniant in eo quicquid est necesse esse. Si
 autem non est necessarium necessitate essendi, tunc necessitas essen-
 di ab eo sine illo est solitaria necessitas sui esse. Illud vero est
 adueniens ei accidentaliter et adiungitur ei post plenitudinem neces-
 sitatis sui esse. Iam autem ostendimus hoc esse absurdum; igitur im-
 30 possibile est vt differant in aliquo.

Oportet autem vt adhuc addamus super hoc manifestationem alio
 modo, hoc est, quia impossibile est necessitatem essendi diuidi in
 multitudinem nisi vno duorum modorum, scilicet aut diuidi per diffe-
 rentias aut per accidentalia. Iam autem notum est quod differentie
 35 non recipiuntur in diffinitione eius quod ponitur vt genus; igitur
 ipse non acquirunt generi certitudinem, sed acquirunt ei esse in actu
 sicut rationale; rationale autem non acquirit animali intentionem
 animalitatis, sed acquirit ei esse in effectum per successionem essen-
 di proprie. Oportet igitur vt differentie necessitatis essendi, si
 40 forte sunt aliquae, non acquirant necessitati essendi certitudinem ne-
 cessitatis essendi sed acquirant ei esse in effectum, et hoc est absur-
 dum duobus modis: vno quod certitudo necessitatis essendi non est

1 ei B D; et ei E.

2 et hoc B D; et haec E.

8 anima conueniant in ea D E; omnia conueniunt in ea B.

14 esse, nec D E; est, nec E.

35 ponitur B D; ponitur E.

37 animali D E; a^{li} B.

38 animalitatis E; a^{li}itatis B D.

nisi impossibilitas non essendi, non sicut certitudo animalitatis
 que est intentio preter necessitatem essendi, et est esse comitans
 illam et superueniens ille, sicut scisti; unde acquisitio necessita-
 tis necessitati essendi est acquisitio conditionis de certitudine
 5 sue necessitatis. Iam autem prohibuimus hoc concedi inter differen-
 tiam et genus, alioquin sequeretur quod certitudo necessitatis essen-
 di ad hoc, vt esset in effectu penderet ex alio dante ei necessita-
 tem. Igitur suum esse illius intentionis qua res est necesse esse
 esset ex alio. Nos autem loquebamur de necesse esse per se; ergo res
 10 esset necessarium esse per se, et necessarium esse per aliud, quod
 iam destruximus. Manifestum est igitur quod necessitatem essendi di-
 uidi per illa non est sic diuidi genus per differentias; manifestum
 est etiam quod intentio qua intelligitur necessitas essendi non po-
 test esse intentio generalis que diuidatur per | differentias vel
 15 per accidentia; restat igitur vt sit intentio specialis. Dicimus au-
 tem esse impossibile vt eius specialitas predicetur de multis. Sin-
 gularia enim cuiuslibet speciei postquam non sunt diuersa in intel-
 lectu essentie, sicut supra docuimus, tunc vnum sunt in eo, sed de-
 bent esse diuersa accidentibus. Iam autem ostendimus hoc non posse
 20 esse in necessitate essendi.

Possumus etiam hoc idem ostendere alio modo breuiter, sed redu-
 cetur ad id quod iam diximus. Dicemus igitur quod necessitas essendi
 si fuerit proprietas alicui in quo est vel ex necessitate ipsa erit
 in illo proprio, et tunc necessario alterum eorum erit proprietas,
 25 et sic impossibile erit illam esse in alio preter illud; unde oportet
 vt sit in illo solo, aut erit in illo possibiliter non ex neces-
 sitate, et tunc oportebit vt hec res sit non necesse esse per se.
 Iam autem ipsa erat necesse esse per se. Igitur hoc est inconueni-
 ens; igitur necessitas essendi non est nisi vni tantum.

30 Si quis autem dixerit quod eam esse proprietatem huius non pro-
 hibet illam esse proprietatem alterius, eam enim esse proprietatem
 alterius non remouet eam debere esse proprietatem huius, dicemus quia
 per hoc, quod dicens quod necessitas essendi cum assignatur proprie
 illi rei in quantum est illius non consideratur esse alterius, intel-
 35 ligitur quod non est proprietas alterius ipsamet, sed consimilis eius,
 quoniam ipsa non debetur nisi illi soli. Vel dicemus aliter quod
 postquam vnum eorum est necesse esse; tunc vel illud ipsum erit vnum
 tantum, et tunc quicquid est necesse esse erit idem ipsum et non ali-
 ud preter ipsum, vel ipsum esse necesse esse erit aliud quam ipsum
 40 esse ipsum, et tunc coniunctio eius quod est ipsum est ipsum cum

1 impossibilitas B D; possibilitas E.

animalitatis E; animalitatis B D.

2 comitans D E; committans B.

6 alioquin D E; alio: quia B.

8 est B D; esset E.

13 qua D E; que B.

15 restat D E; vel restat B.

Dicimus D E; Dicens B.

23 si B D; om. E.

30 Si quis E; Siquis B D.

38 necesse esse ed.; necesse est B D E.

necesse esse, vel erit per seipsam vel per causam aliam preter se et occasionem facientem illud necesse esse. Si autem fuerit per seipsum quod ipsum est necesse esse, tunc quicquid est necesse esse erit idipsum. Si vero fuerit per causam et occasionem facientem illud esse, 5 tunc de hoc quod ipsum est idipsum erit occasio, et proprietas sui esse solitarii erit causa. Igitur erit causatum, quod est inconueniens. Sed quia necesse est vnum esse in nomine, non sicut species sub genere, et vnum est numero, non sicut indiuidua sub specie, sed est intentio que designat illud tantum suo nomine, in cuius esse ni- 10 hil aliud sibi communicat. Super hoc autem alias adhuc addemus explanationem; ideo non est multiplex; he igitur sunt proprietates quibus appropriatur necesse esse.

Eius autem quod est possibile esse iam manifesta est ex hoc proprietas, scilicet quia ipsum necessario eget alio quod faciat illud esse in effectum; quicquid enim est possibile esse respectu sui 15 semper est possibile esse, sed fortassis accidet ei necessario esse per aliud a se. Istud autem vel accidet ei semper vel aliquando. Id autem cui aliquando accidit, debet habere materiam cuius esse precedat illud tempore, sicut iam ostendimus. Sed id cui semper accidit 20 eius quidditas non est simplex. Quod enim respectu suiipsius habet aliud est ab eo quod habet ab alio a se, et ex his duobus acquiritur ei esse id quod est, et ideo nihil est quod omnino sit expoliatum ab omni eo quod est in potentia et possibilitate respectu suiipsius nisi necesse esse.

25 Capitulum Nonum: In quo ostenditur quid sit
 veritas et certitudo, et defenduntur prime
 premissorum in propositionibus verissimis

A VERITAS autem intelligitur, et esse absolute in singularibus, et intelligitur esse eternum, et intelligitur dispositio dictionis 30 vel intellectus qui signat dispositionem in re exteriori cum est ei equalis. Dicens enim hec dictio est vera, et hec sententia est vera, igitur necesse est id quod per seipsum est veritas semper; possibile vero est veritas per aliud a se, et est falsum in seipso; quicquid igitur est preter | necesse esse quod est vnum, falsum est in se; 35 veritas autem que adequatur rei illa est certa, sed est certa vt puto respectu sue comparisonis ad rem, et est veritas respectu comparationis rei ad ipsam; ex dictionibus autem veris illa est dignior dici vera, cuius certitudo est semper. Sed que dignior est ad hoc est illa, cuius certitudo est prima, et non per causam; prima vero omnium 40 dictionum certarum ad quam perducitur, quicquid est per resolutionem,

5 proprietas D E: proprietatis B.

11 he D (hae E): hee B.

13 Eius D E: Quis B.

21 his D E: hiis B.

22 expoliatum D E: exspoliatum B.

25 Nonum D E: quartum <Tractatus Primi, Secundi Libri> B.

26 prime D (primae E): preme B.

31 hec dictio B: hoc dictio D E.

ita vt dicatur potentia vel effectu de omni quod probatur cum per ipsam probatur, sicut iam ostendimus et libro demonstrationum est, cum inter affirmationem et negationem non est medium; et hec proprietas non est de accidentalibus alicuius rei nisi de accidentalibus esse
 5 inquantum habet esse communiter in omni quod est; et sophisticus cum negauerit hoc non negabit nisi vel lingua contradicendo, vel quia accidit ei simulatio per quam non intellexit extremum contradictoriarum, vt per errorem aliquem qui sibi contingit, quoniam non intellexit dispositiones et conditiones earum. Deinde opilare os sophistici, et
 10 instruere erroneum non est vllo modo nisi philosophi secundum modum demonstrationis, que tamen demonstratio aliquis modus est argumentationis, cuius iudicium conceditur. Ipsa vero argumentatio non est in se argumentatio cuius iudicium debeat concedi, sed est argumentatio in comparatione, quoniam argumentatio cuius iudicium conceditur
 15 duobus modis est, scilicet aut argumentatio in se, et hec est cuius propositiones sunt certissime in seipsis, et apud sapientes sunt notiores ipsa conclusione et cuius ordinatio est ordinatio concludens, aut est argumentatio talis, scilicet secundum comparationem, videlicet quia dispositio propositionum talis est apud aduersarium quod eam
 20 concedet, quamuis id certum non sit vel est certum; sed propositio non est notior conclusione quam nondum concessit; fit igitur ei ordinatione vel absolute non vel verisimilis; et omnino iam est ei argumentatio, quoniam cum propositiones ab eo conceduntur, sequitur inde aliquid; hec est igitur argumentatio inquantum est sic; sed cum non
 25 sequitur ex hoc vt omnis argumentatio sit argumentatio cuius iudicium consequatur propter hoc quod ipse iudicium eius concessit. Cum vero iudicium eius non conceditur, est tamen argumentatio, eo quod iudicatur in eam tale quid, quod si poneretur et concederetur sequeretur. Sed quia nondum est concessum non est secutum eius iudicium. Et is-
 30 ti sunt duo modi, sicut nosti. Igitur argumentatio in qua sequitur iudicium eius per seipsam est illa cuius propositiones per se conceduntur et ante conclusionem; argumentatio vero que est secundum comparationem est illa cuius propositiones concedit aduersarius; et ideo sequetur illi conclusio, et quod mirabile est sophisticus etiam eius
 35 intentio est vt sibi satisfaciatur necessario inducitur ad vnum ex his duobus, scilicet vt vel cesset et quiescat vel agnoscat sine dubio ex istis rebus sibi esse conclusum.

Remedium vero erronei est vt soluatur sibi simulatio. Quoniam

2 et B D: et(in?) E.

5 sophisticus E: sophicus B D.

6 lingua B D: linguam E.

9 sophistici E: sophici B D.

15 hec B D: hoc E.

21 nondum B D: non dum E.

25 argumentatio cuius B D: cuius argumentatio E.

31 eius B D: eins E.

32-33 comparationem D E: comparonem B.

34 sophisticus ed.: sophicus B D; sophicus E.
 eius B D: eius(cuius?) E.

35 his D E: hiis B.

36 cesset D E: esset B.

erroneus ille non incidit in hoc nisi vel quia videt contrarietatem
 esse inter precipuos et plures, et videt quia sententia vnus opposi-
 ta est sententie alterius; quem reputat illi equalem, et ideo dictio
 vnus non est potior apud eum ad credendum quam dictio alterius; vel
 5 quia audit verba precipuorum quorum auctoritas magna est que non re-
 cipit sensus eius statim cum dicuntur; sicut sunt verba illius qui
 dicit, quod non est possibile aliquid bis videri, sed nec etiam semel,
 eo quod nulla res habet esse in se nisi in relatione, que tunc non
 est longe quin turbetur ille qui nouiter audit hanc dictionem; vel
 10 quia iam multe sunt apud eum argumentationes oppositarum conclusionum,
 quarum vnā non potest ipse eligere et aliam respuere; ei autem cui
 tale quid accidit philosophus subuenit duobus modis, vno scilicet sol-
 uendo ambiguitatem in quam incidit, et alio excitando eum ad perfecte
 intelligendum quod inter duas contradictorias non potest esse medium.
 15 Soluit autem id in quo incidit cum ostendit ei quod philosophi homi-
 nes fuerunt non dii, et ideo non fuerunt equales in cognitione; vnde
 quia vnus eorum fuit certior alio in aliquo, non ideo debet vt alter
 non sit eo certior in aliquo alio; et etiam cum ostendit quod plures
 ex philosophis, quamuis no- | uerunt logicam, non tamen sequuntur
 20 eam, sed in fine redeunt ad ingenium et reguntur eo non refrenantes
 illud; et etiam quia ex precipuis quidam vtuntur transumptionibus et
 dicunt verba vsitata, sed abominabilia vel erronea, cum ipsi habeant
 in eis aliam intentionem occultam; pluribus vero ex sapientibus phi-
 losophis quibus non accidit aliquid erroris nec voluntas deceptionis
 25 est iste vsus. Cum hoc igitur philosophus remouet turbationem ab
 anima illius quam habet ex ambiguitate verbi philosophorum. Deinde
 faciam eum scire dicens, cum tu loqueris necesse est vt tu vel inten-
 das secundum intellectum tuum aliquid vel non. Si autem dixerit,
 quod cum ego loquor nihil intelligo, iste iam est extra vniuersitatem
 30 erroneorum et imbecillium et est contrarius sibiipso; vnde cum huius-
 modi homine non est diu loquendum. Si vero dixerit, quod cum ego lo-
 quor intelligo ex locutione mea quicquid est, similiter et iste stul-
 tus est. Si autem dixerit, quod quum ego loquor intelligo ex locu-
 tione aliquid vel aliqua multa terminata, omnino autem attribuit ver-
 35 bo significationem aliquarum rerum terminatarum, in qua significati-
 one non continentur alie res preter illas. Si autem ille multe res

2 quia B D: quid E.

7 quod B D: quia E.

10 eum B D: cum E.

15 quo D E: quod B.

philosophi B E: phylosophi D.

17 certior D E: certio B.

19 sequuntur D E: sequitur B.

20 non D E: nos B.

21 transumptionibus B D: transumptionibus E.

22 abominabilia E: abhominabilia D; ab hominabilia B.

erronea D E: erronea B.

23-24 philosophis D E: prophetis B.

27 est D E: esse B.

30 imbecillium D E: imbecillum B.

32-33/4 mea quicquid . . . intelligo ex locutione D E: om. B.

conuenerint in vna intentione, tunc iam significauit ex sua locutione
 vnam intentionem. Si vero non conuenerint, tunc nomen est commune,
 et sine dubio potest vnaqueque illarum designari proprio nomine, et
 hec omnia concederent erronei et imbecilles. Cum autem nomen fuerit
 5 significatuum vnus rei sicut homo, tunc non homo, quod est opposi-
 tum ei, nullo modo significauit hoc quod homo; quod enim significat
 homo, non est id quod significat non homo. Si enim homo significat
 hominem, tunc sine dubio non homo significat aliam rem, que est lapis
 vel naui vel album vel ponderosum vel leue, et quicquid est preter
 10 id quod significat hoc nomen homo. Similiter est etiam dispositio
 de intellectis illorum plurium nominum; aut si non, sequeretur ex hoc
 quod vnaqueque res esset vnaqueque alia res, et nulla ex rebus esset
 ipsamet, et sic illa locutio intelligeretur. Deinde necesse esset
 vt hoc esset iudicium vel de omni verbo et iudicium de omni eo quod
 15 significatur per verbum, velut aliquid istarum rerum esset huiusmodi,
 et aliquid earum non esset huiusmodi. Si autem hoc esset in omni re,
 contingeret tunc quod nulla esset locutio, nulla narratio, nulla
 etiam simulatio, nulla ratio. Si vero esset in aliquo eorum, tunc
 in aliquo esset discreta affirmatio a negatione et in aliquibus non
 20 esset discreta. In quibus autem esset discreta id quod significat
 homo, sine dubio esset aliud ab eo quod significat non homo. B
 In quibus vero discreta non esset, sicut in album et non album, signi-
 ficata eorum essent vnum; igitur quicquid esset album esset non al-
 bum, et quicquid esset non album esset album; postquam autem hoc no-
 25 men homo secundum eum est intellectum et discretum, tunc cum esset
 albus, esset etiam et non albus, et quod album et non album secundum
 eum sunt vnum; similiter etiam non homo, quia contingeret iterum,
 quod homo et non homo essent discreta. Hoc igitur et consimile iam
 remouet ambiguitatem erronei et imbecillis, vt sciat quod affirmatio
 30 et negatio non coniunguntur in aliquo nec sunt simul vere. Simili-
 ter etiam monstrabitur ei quod ipse vtique nec simul remouentur,
 nec simul sunt false. Cum autem ambe fuerint simul false de aliquo,
 erit illud homo et erit etiam non homo; conuenit igitur affirmatiua
 que est homo cum negatiua sua que est non homo; hoc autem iam osten-
 35 dimus falsum esse; vtentes autem his et consimilibus non habebunt
 opus conferre sermonem cum illo; per dissolutionem vero simulationis

3 vnaqueque D (unaquaeque E): vnaquaque B.

4 concederent D E: concedent B.

5 non homo B E: homo non D.

6 significauit D E: significabit B.

7 enim homo D E: enim non B.

8 significat D E: significabit B.

13 illa D E: nulla B.

15 velut D E: velud B.

22 et non album D E: om. B.

24 quicquid esset non album D E: om. B.

27-28 etiam non homo . . . quod homo D E: in non homo B.

29 ambiguitatem B E: ambiguitatem D.

33 illud homo E: illud non homo B D.

igitur B D: ergo E.

35 his D E: hiis B.

que est inter contradictorias augmentationis erroneum possumus reuocare. Sed oportet vt stolidum mittamus in ignem, quoniam tenet ignem et non ignem esse vnum, et verberibus faciamus eum dolere, quoniam tenet quod dolere et non dolere sunt vnum, et subtrahamus ei cibum
 5 et potum, quoniam comedere et non comedere, bibere et non bibere apud eum idem est. Hoc igitur principium quod defendimus contra hos qui illud falsificant, est primum ex prin- | cipiis demonstrationum; philosophus vero debet primus ista tueri.

Principia vero demonstrationum prosunt demonstrationibus, et
 10 demonstrationes prosunt cognitioni accidentium essentialium suis subiectis.

Sed cognitionem substantie subiectorum, que per diffinitionem tantum sciebantur in eis que transacta sunt, oportet philosophum vt inquirat hoc et stabiliat; vnde oportet vt in hac vna scientia loqua-
 15 tur de vtrisque rebus. Sed dubium est mihi, quare ipse loquitur de eis diffiniendo et imaginando, cum hoc sit doctoris scientie particularis. Si autem loquitur de eis secundum credulitatem fit in eis locutio demonstratiua. Dicemus igitur quod hec posita de quibus tractabatur in aliis scientiis fiunt accidentalia in hac scientia, quoniam
 20 iam sunt dispositiones que accidunt ad esse et diuisiones eius; et ideo quod non probatur in alia scientia probatur in ista; et etiam quia hec non considerantur in alia scientia; sed quia diuiditur hec scientia in substantiam et accidentia, ideo accidentia fiunt ei propria. Igitur substantia erit illa que erat subiectum in aliqua scientia, et substantia absolute, et non est subiectum huius scientie,
 25 sed pars aliqua subiecti eius; igitur aliquo modo substantia illa fit accidentalis nature sui subiecti quod est esse et fit adiuncta nature entis sine alio, vel est etiam ipsum esse; ens enim talis nature est, quod potest predicari de omni, siue illud sit substantia
 30 siue aliud. Ipsa enim substantia ex hoc quod est ens nec est substantia nec substantia aliqua, scilicet subiectum aliquod, sicut intellexisti ex predictis, et cum omni hoc inquisitio de principiis imaginationis et diffinitionis non est diffinitio, nec imaginatio nec inquisitio de principiis demonstrationis est demonstratio, ita
 35 vt vtraque inquisitio que est diuersa sit vna inquisitio.

Completus est tractatus primus tertiedecime partis.

Incipit tractatus secundus eiusdem partis.

2 stolidum D E: stolidum B.

16 imaginando D E: ymaginando B.

27 et fit D E: et sit B.

33 imaginationis D E: ymaginationis B.

imaginatio D E: ymaginatio B.

36 partis: add. deo gratias B.

37 Incipit . . . eiusdem partis. B D: om. E.

TRACTATUS SECUNDI

Capitulum Primum: De notificatione substantie
et suarum partium per verba generalia

A DICEMUS igitur quod esse vel est rei per essentiam sicut homi-
 5 ni esse hominem, vel est ei per accidens sicut petro esse album; ea
 vero que sunt per accidens infinita sunt. Accingamur ergo nunc et
 tractemus de esse secundum quod est esse per essentiam; quod autem
 prius est ex omnibus diuisionibus eorum que sunt per essentiam sub-
 stantia est. Quoniam esse duobus modis est, vnum est id quod cum sit
 10 in aliquo eius existentia et species acquisita est in seipsa, non est
 sicut pars eius, nec potest esse sine eo; et hoc est quod est in sub-
 iecto; aliud est quod est, sed non est in aliquo hoc modo, quoniam
 nullatenus est in subiecto, et hoc est substantia. Postquam autem
 primum membrum diuisionis, quod iam assignauimus, est id quod non est
 15 in subiecto, tunc non potest esse quin conueniat subiecto vna ex his
 duabus assignationibus. Si autem subiectum fuerit substantia et exi-
 stentia accidentis erit in substantia. Si vero non fuerit substan-
 tia, tunc illud etiam erit in subiecto, et inquisitio redibit ad
 principium; sed inconueniens est vt hoc eat in infinitum, sicut spe-
 20 cialiter monstrabitur hic; vltimum enim eius sine dubio erit id quod
 non est in subiecto; vnde substantia est constituens esse accidentis,
 nec est constituta ab accidente; igitur substantia est precedens in
 esse. Quod autem accidens possit esse in accidente, hoc non negatur;
 velocitas enim in motu est et rectitudo in linea, et figura in super-
 25 ficie, et etiam accidentia dicuntur multa et vnum; hec autem omnia,
 sicut ostendemus, accidentia sunt, quamuis autem accidens sit in ac-
 cidente vtraque cum simul in subiecto sunt. Subiectum enim certis-
 simum est id quod constituit vtrumque et est existens per se.

Deinde iam estimauerunt multi qui se reputabant sapientes quod
 30 aliqua res est substantia et accidens simul secundum respectum ad
 duo. Dixerunt enim quod calor accidens est corpori ignito, sed igni
 generaliter non est accidens, eo quod est in eo sicut pars eius, et
 etiam quia non potest remoueri ab igne, ita | vt remaneat ignis.
 Igitur esse eius in igne non est vt esse accidentis in eo; si enim
 35 esse eius in eo fuerit vt esse accidentis in eo, tunc esse eius in
 eo non erit vt esse substantie; et hoc est magnus error; de hoc autem
 iam satis diximus in principio logice, quamuis ibi non esset locus
 eius, sed quia ipsi errauerunt ibi; dicemus etiam notum esse ex

1 SECUNDI B D: SECUNDUS E; add. <UEI> SECUNDI LIBRI B.

2-3 Capitulum . . . generalia B E: De . . . generalia. Capitulum I D.

5 per D E: p B.

accidens B D: accidens E.

6 Accingamur D E: attingamur B.

15 his D E: hiis B.

19 eat D: cat B; est E.

34 in igne B D: an igne E.

38 etiam D E: etiam iam B.

preteritis, quod inter id in quo aliquid est et subiectum differentia est. Subiectum enim intelligitur id quod iam est in sua specialitate existens per se, et deinde fit occasio existendi aliud in se non sicut pars eius. B Id vero in quo aliquid est, est id in quo
 5 cum aliquid aduenit fit per illud alicuius dispositionis, cuius non erat; et hoc potest vocari materia subiecta; igitur non est procul ut aliquid sit in alio, quod aliud non sit per se species existens perfecta in effectum; sed acquiritur sibi sua existentia, ex eo quod aduenit in illud, vel solum cum alio vel cum aliis, que conuenientia
 10 faciunt illud esse in effectum vel faciunt illud speciem aliquam. Illud igitur quod sic venit in aliquid sine dubio est in eo non ut aliquid est in subiecto, quoniam non conuenit dicere quod sit in aliquo nisi in vniuersitate vel in materia subiecta, et est in vniuersitate vel in materia subiecta sicut pars. Subiectum igitur est id in quo
 15 est aliud non sicut pars eius. In materia vero subiecta est non sicut id quod conuenit in alium quod iam existit species in effectum, et non constituit ipsum; hanc enim materiam subiectum non posuimus constitui in effectum nisi per constitutionem eius quod venit in illam, vel posuimus id quod non perficitur nec acquiritur nec fit eius specialitas nisi ex coniunctione rerum, quarum collectio est ipsa species;
 20 manifestum est igitur ex hoc, quia id quod est in materia subiecta non est in subiecto; stabilire autem quid sit id quod est in materia subiecta et non in subiecto in proximo studebimus. Quod cum ostenderimus erit illud quod in hoc loco appropriamus nomen forme,
 25 quamuis etiam alium preter ipsum vocemus formam communione nominis. Postquam autem id quod est non in subiecto est id quod vocatur substantia, tunc forma etiam substantia est; sed materia subiecta que non est in alia subiecta materia non est in subiecto sine dubio. Omne autem quod est in subiecto est in subiecta materia, sed non conuertitur. Tunc materia subiecta vera substantia est. Iam autem nostri ex proprietatibus quas habet necesse esse quod necesse esse non
 30 est nisi vnum, et quia id quod habet partes et id quod est coequale ad esse eius quod est necesse esse non est necesse esse, ex hoc igitur scies quod hoc compositum, et he omnes partes in se sunt possibile esse, et sine dubio habent causam que facit debere illa esse.
 35

Primum igitur dicimus quod omnis substantia vel est corpus vel non corpus; si autem fuerit non corpus vel erit pars corporis vel non

-
- 3 fit D E: sit B.
 4 Id vero D E: Ideo vero B.
 7 sit per se D E: prosit B.
 9 conuenientia D E: conuenienter B.
 14 in materia D E: materia B.
 24 appropriamus D E: approximans B.
 25 communione B D: communione E.
 26 autem D E: om. B.
 27 que D (quae E): est que B.
 28-29 Omne D E: Omne B.
 30 Iam D E: Item B.
 33 non est necesse esse D E: om. B.
 34 he D (hae E): hee B.
 36 dicimus D E: dicens B.

erit pars corporis, sed est separatum omnino a corpore. Si autem fuerit pars corporis, tunc vel erit formalis vel materialis. Si autem fuerit separatum quod non sit pars corporis, vel habebit ligationem aliquo modo cum corporibus propter motum quo mouet illa et vocatur
 5 anima, vel erit separatum a materiis omnimodo et vocatur intelligentia. Nos autem stabiliemus vnamquamque istarum diuisionum.

Capitulum Secundum: De certitudine substantie
 corporee et de eo quod componitur ex ea

A PRIMUM autem in hoc est cognitio corporis et certitudo sue
 10 quidditatis; manifestatio autem quod corpus est substantia vna continua non composita ex partibus indiuisibilibus iam assignata est; cognitio vero eius et verificatio eius erit hec.
 Iam autem fuit vsus dicere quod corpus est substantia longa, lata et profunda, et oportet vt nos consideremus hoc quomodo sit.
 15 Ex vnoquoque enim verborum istorum, scilicet latum et longum et profundum intelliguntur diuersa; aliquando enim dicitur longitudo linea quocumque | modo fuerit; aliquando dicitur longitudo maior duarum linearum continentium superficiem; aliquando dicitur longitudo maiores dimensiones extense intersecantes se quocumque modo fiunt, siue
 20 sint linee siue aliud; aliquando dicitur longitudo spacium positum inter caput et pedem hominis, vel inter caput et caudam animalis. Latitudo etiam dicitur ipsa superficies, et dicitur latitudo mensura minor duarum dimensionum, et dicitur latitudo spacium quod est inter dextrum et sinistrum. Profunditas etiam dicitur spacium quod coniungit duas superficies: sed hoc dicitur si accipitur a capite superiori; si vero accipitur incipiens a parte inferiori, dicitur altitudo. He sunt igitur manerie famose quibus ista dicuntur. Non oportet autem hoc esse in vnoquoque corpore in effectum. In spera enim non est linea in effectum vllo modo; nec assignatur axis in ea nisi cum mouetur.
 30 Non est autem ex conditione spere, scilicet ad hoc vt ipsa sit corpus, ipsam moueri sic vt appareat axis in ea vel alia linea. Iam enim certificatum est ipsam esse corpus per id quo certificatur corporeitas, et postea accidit sibi motus vel comitatur; nec etiam oportet vt in corpore ex hoc quod est corpus sit superficies, quia non
 35 oportet vt in eo sit superficies nisi ex hoc quod est finitum, ad certitudinem vero ipsum essendi corpus, et ad sciendum nos illud esse

11 indiuisibilibus B D: indiuidibilibus E.

16 intelliguntur D E: intelligitur B.

20, 23 et 24 spacium B D: spatium E.

23 minor B: maior D E.

25 accipitur a B D: accipitura E.

27 He D (Hae E): hee B.

manerie D (maneriae E): manifeste B.

28 spera B D: sphaera E.

30 spere B D: sphaerae E.

32 comitatur D E: comittatur B.

35 in eo sit superficies D E: in eo superfscies B.

36 illud D E: illum B.

corpus non eget vt sit finitum; finitio enim accidentale est ei et
concomitans, et ideo ad imaginandum corpus non est necesse imaginari
corpus finitum. Qui autem imaginatur corpus infinitum non imaginatur
corpus non corpus, nec imaginatur priuationem finitionis, nisi qui
5 imaginatur corpus; sed errat sicut ille qui dixit quod corpus est
instrumentum, errauit in credulitate, sed non errauit in imaginatione
suarum partium, que sunt subiectum et predicatum. Deinde si ad es-
sendum certissime corpus necessarium esset corpori habere superfici-
es, iam est corpus quod circumdat vna superficies. Non est etiam de
10 conditione corporis ad hoc vt sit corpus habere dimensiones exceden-
tes se. Cubum enim etiam corpus est, quamuis circumdetur sex termi-
nis, et tamen non sunt in eo dimensiones superantes se, licet habeat
longitudinem et latitudinem et spissitudinem secundum vnam ex accep-
tionibus. Nec etiam ipsum esse corpus pendet ex positione eius sub
15 celo, ad hoc vt accidant ei partes propter partes mundi, et ad hoc
vt longitudo et latitudo et profunditas sint ei secundum aliam inten-
tionem. Si enim necesse esset illud esse vel celum vel in celo, ma-
nifestum est tamen ex hoc quod ad hoc vt ipsum sit corpus in effectum,
non est necesse esse in corpore tres dimensiones in effectum secundum
20 predictos modos trium dimensionum. Si igitur hoc fuerit ita, tunc
quis coget nos ponere tres dimensiones necessario esse in effectum in
corpore ad hoc vt sit corpus. Quapropter vera descriptio corporis
hec erit: corpus est substantia in qua potest poni dimensio quocum-
que modo volueris incipere, et illa a qua primum inceperis erit lon-
25 gitudo. Deinde potest poni alia dimensio secans illam secundum rec-
tos angulos, et illa erit latitudo; et iterum potest poni tertia di-
mensio intersecans illas orthogonaliter in eodem loco sectionis; et
deinceps non potest poni vlla alia linea perpendicularis hoc modo
preter has tres; et quia corpus est huiusmodi, id circo dixerunt quod
30 corpus est id quod est longum, latum et profundum, sicut dicunt quod
corpus est diuisibile in omnes dimensiones; nec intelligunt ipsum om-
nino diuidi in effectum, sed quia huiusmodi est quod potest in eo poni
hec diuisio. Sic igitur oportet intelligi corpus quod ipsum est

-
- 1 finitum B E: finitu D.
2 imaginandum D E: ymaginandum B || imaginari D E: ymaginari B.
3 (bis) et 5 imaginatur D E: ymaginatur B.
4 imaginatur D E: ymaginatur B.
finitionis D E: fautionis B.
nisi qui B D: nisi quia E.
5 errat D E: erat B.
6 in credulitate D E: incredulitate B.
imaginatione D E: ymaginatione B.
7 subiectum et predicatum D E: subiectus et predicatus B.
11 circumdetur B E: circundetur D.
17 illud D E: illum B.
23 est D E: autem B.
23-24 quocumque B E: quocumque D.
24 a qua D E: aqua B.
29 id circo B D: idcirco E.
31 corpus B D: om. E.
33 Sic B D: Si E.

substantia cuius hec est forma qua est id quod est, deinde cetera dimensiones que ponuntur in eo inter extremitates eius et extremitates eius et figure etiam et situs eius, non sunt constituentes ipsum, sed sunt | consequentes substantiam eius; aliquando enim differentias
 5 corporum comitatur aliquod ex his vel omnia simul, aliquando non comitatur in aliquo corpore aliquod ex his dimensionibus. Si enim acceperis aliquam ceram et figuraueris eam taliter quod sint in ea dimensiones in effectu inter has extremitates numeratas, mensuratas, terminatas, postea si commutaueris ipsam figuram, nulla earum remane-
 10 bit in effectu, ita vt sit eadem in effectu et eadem singulariter cum eodem termino et eadem mensura, sed pro eis succedunt alie dimensiones diuerse ab aliis numero; he igitur sunt dimensiones de capitulo quantitatis.

Si autem euenerit vt corpus sit sicut celum, verbi gratia quod
 15 inseparabiliter comitantur dimensiones vno modo non est hoc illi ex hoc quod est corpus, sed ex alia natura conseruante eius perfectiones secundas. Corporeitas igitur vera est forma continuitatis recipiens id quod diximus de positione trium dimensionum, et hec intentio est extra mensuram et extra corporeitatem disciplinalem; hoc enim corpus
 20 secundum hanc formam non differt ab alio corpore, siue sit maius, siue sit minus, nec comparatur ei, siue sit equale siue sit numeratum per illud siue communicans ei siue incommunicans; hoc enim non est ei nisi inquantum est mensuratum, et inquantum aliqua pars eius numerat illud; et hec omnia considerantur in eo, absque consideratione
 25 corporeitatis quam assignauimus. Que omnia iam plenius tibi alias ostendimus, et si opus fuerit, inde recolas; propter hoc etiam est possibile, vt cum vnum corpus rarificatur et densatur calefactione et infrigidatione permutetur eius quantitas. Sed corporeitas eius quam diximus non permutetur nec alteretur. Igitur corpus naturale
 30 est substantia secundum hunc modum.

B Per corpus autem disciplinalem vel intelligimus formam aliquam, inquantum est terminatum et mensuratum acceptum in anima non in esse, vel intelligimus per illud mensuram aliquam habentem continuitatem secundum hunc modum, inquantum habet continuitatem terminatam, siue
 35 sit in sculptione, siue in materia plana. Igitur corpus disciplinalem in se est sicut accidentale huic corpori, quod designauimus, cuius

5 et 5-6 comitatur D E: comittatur B.

5 his D E: hiis B.

6 his D E: hiis B || dimensionibus D E: om. B.

7 ceram D E: causam B.

8-9 mensuratas, terminatas D E: mensuras innumeratas B.

10 in effectu, ita B D: ineffectuata E.

12 he D (hae E): hee B || sunt D E: om. B.

15 comitantur D E: committantur B.

21 comparatur D E: compatitur B.

22 illud D E: illum B.

incommunicans D E: in communicans B.

24 illud D E: illa B.

27 densatur D E: deus autem B.

33 illud D E: illum B.

35 in sculptione D E: insculptione B.

terminus est superficies; linea vero est terminus termini eius. De his etiam adhuc postea amplius tractabimus cum considerauerimus quomodo est eis continuatio, et quomodo est ipsa corpori naturali; primum igitur dicam quod de natura corporum est diuidi. Sed ad probationem huius non sufficit ipsa sensibilitas; potest enim aliquis dicere, quod de corporibus sensibilibus istis nullum est pure vnum, eo quod sunt composita ex corporibus vnitis, que nec sunt sensibilia nec possunt diuidi vllo modo. Iam autem locuti sumus de destructione huius probationibus naturalibus. Sed ex sententiis facilius ad destruendum est sententia illius qui dixit ea esse diuersa figuris. Sed si aliquis dixerit quod nature eorum et figure consimiles sunt, oportebit tunc vt eius sententiam et id quod sentit destruamus per ea que dicemus. Dico igitur quod si posuerit minimum ex corporibus esse indiuisibile in potentia et effectum, ita vt omnino sit quasi punctum, tunc iudicium de ipso corpore erit sicut iudicium de puncto in impossibilitate componendi corpus sensibile ex illo. Si vero non fuerit ita, sed fuerit in se tale vt possit vna pars eius abscindi ab alia parte, tamen sectio que separat duas partes quas potuit ponere in eo non est illius nature vt in effectu possit intelligi. Dico enim quod dispositio inter diuisionem et diuisionem que est diuersitas, qualis est dispositio inter partem et partem secundum quod due partes non coniunguntur, et secundum quod due diuisiones non separantur in effectu, non potest esse quin sit vel ex natura rei et ex substantia eius, vel ex causa extrinseca preter naturam et substantiam eius. Si autem fuerit ex causa extrinseca preter naturam et substantiam, tunc vel erit causa per quam constituitur natura et substantia in effectu, sicut est forma materie et sicut est subiecta materia accidenti, vel erit causa per quam non constituitur. Si autem fuerit ex causa per quam non constituitur, tunc potest concedi quod secundum naturam et secundum substantiam est inter illas duas coniunctio separationis et separatio coniunctionis; hec igitur natura corporalis comparatione sui receptibilis est diuisionis, sed tamen non diuiditur nisi per causam extrinsecam, et tantum sufficit ad id in quo sumus; vel erit illa causa, per quam constituitur vnaqueque partium habens partem in constitutione sue quidditatis et nature vt constitutens illas esse in effectu non habens partem in constitutione quidditatis earum, quia diuersitas est in hoc. Primum vero quod accidit ex hoc est quod hec corpora differunt substantiis. Isti autem non

2 his D E: hiis B.

considerauerimus D E: considerauimus B.

9 huius D E: huiusmodi B.

12 oportebit D E: oportebat B.

14 indiuisibile D E: indiuisibilem B.

16 in D E: om. B.

17 abscindi D E: abscidi B.

19 non D E: nec B.

21 dispositio B E: dispositio D.

24 et 30 naturam D E: numerum B.

28 non B D: om. E.

34 vnaqueque D (vnaqueque E): vnaqueque B.

38 substantiis D E: aliis B.

tenent hoc. Secundum est quod nature corporeitatis quam habent non est hoc inconueniens. Sed est ei inconueniens hoc inquantum est forma sue specialitatis; nos autem non negamus hoc; possibile est enim adiungi corporeitati aliquid quod facit corpus esse speciem, que non
 5 recipit diuisionem nec continuationem cum alio a se, sicut fit in celo. Quod autem nobis necessarium est hic, hoc est, scilicet vt natura corporeitatis non prohibeat hoc inquantum est natura corporeitatis; primo igitur dicam nos certificasse quod corporeitas inquantum est corporeitas non est nisi receptibilis diuisionis; igitur in natura corporeitatis est recipere diuisionem; igitur manifestum est ex
 10 hoc quod forma corporis et dimensiones sunt existentes in aliquo; et he dimensiones vel sunt ipsa continuatio vel sunt aliquid cui accidit continuatio, sicut adhuc certificaberis quod ille sunt res quibus accidit continuatio; verbum enim dimensionum est nomen ipsarum
 15 quantitatum continuarum non rerum quibus accidit continuatio. Id autem quod est ipsa continuatio vel continuum in se impossibile est vt remaneat ipsum continuatione destructa. Omnis enim continuatio est dimensio que cum separatur destruitur illa dimensio et acquiruntur alie due dimensiones; similiter etiam cum restauratur continuatio, scilicet continuatio secundum quod est differentia non accidens;
 20 iam enim ostendimus hoc alias; restauratur etiam alia dimensio et destruitur quicquid erat proprium vnique illarum; igitur in corporibus est aliquid quod est subiectum continuationi et discontinuationi propter id continuationis quod accidit mensuris terminatis; corpus enim inquantum est corpus habens formam corpoream, est quiddam
 25 in effectum. Inquantum vero aptum est ad quamlibet mensuram est in potentia. Res autem secundum quod est in potentia est aliqua res; et ipsa est alia res, secundum quod est in effectum; est igitur potentia corpori, sed non inquantum est sibi effectus; igitur forma corporis coniuncta est alii inquantum est et forma. C Corpus igitur est substantia composita ex quodam per quod habet potentiam, et ex quodam per quod habet effectum. Id autem per quod habet effectum est forma eius, per quod vero habet potentiam est materia eius, et hoc est yle.
 35 Potest autem aliquis opponere, dicens quod yle etiam composita est, quia ipsa in se est yle et substantia in effectum, et est etiam adaptata. Dico igitur quod substantia yle et suum esse yle in effectum non sunt aliud quam substantia adaptata. Substantialitas enim quam habet non facit eam esse in effectum aliquarum rerum, sed adaptat
 40 eam ad essendum aliquid in effectum per formam. Substantialitas enim eius non intelligitur aliud, nisi quia est aliquid quod non est in subiecto; per hoc autem quod non intelligitur aliquid, nisi quia est

1 tenent D E: cedunt B || Secundum D E: Sciendum B.

2 Sed est ei inconueniens hoc D E: hoc ei B.

2-3 forma D E: sua B.

8 nos D E: nos iam B.

12 he D (hae E): hee B.

15 non D E: vero B.

25 quiddam ed.: quidem B; quodam D; quoddam E.

34, 35, 36 et 37 (bis) yle B D: hyle E.

42 aliquid D E: aliud B.

aliquid, sed quod non est in subiecto, negatio est; ex hoc autem quod ipsa dicitur aliquid non sequitur ipsum esse aliud designatum in effectu; nam hoc commune est; res vero non fit in effectu | per aliquid commune nisi habuerit differentiam per quam appropriatur.

- 5 Differentia vero eius est quod est apta ad quodlibet. Igitur forma quam putant esse eius est quod est apta receptibilis; igitur non est hec certitudo yle vna per quam sit in effectu et alia certitudo per quam sit in potentia nisi forte sibi aduenerit certitudo extrinsecus per quam fit in effectu. Igitur ipsa in se et respectu sui esse est
- 10 in potentia. Sed hec certitudo extrinsecus adueniens est forma; comparatio autem yle ad has duas intentiones similior est comparationi simplicis ad id quod est genus et differentia quam comparationi compositi ad id quod est yle et forma; manifestum est igitur ex hoc quod forma corporeitatis inquantum est forma corporeitatis, ipsa in se non
- 15 diuersificatur, quia est vna natura simplex, que non potest specificari differentiis superuenientibus sibi inquantum est corporea. Sed si superuenerint differentie que sunt res sibi extrinsecus adiuncte erunt aliquae ex formis separabilibus a materia, et iudicium de eis non erit quale est iudicium de veris differentiis; manifestatio autem
- 20 huius hec est, quod vna corporeitas non diuersificatur ab alia corporeitate, nisi quia hec est calida et illa frigida, vel quia ista est natura celestis, et illa habet naturam terrestrem. Non est autem hoc sicut mensura que non est in se res terminata in terminum, dum non specificatur in lineam vel superficiem vel corporalem. Nec sicut nu-
- 25 merus qui non est res terminata in terminum, dum non specificatur in duo vel tria vel quattuor. Qui cum terminatur non terminatur per aliquod sibi extrinsecus adiunctum quasi natura generalitatis, sicut quantitas et numeralitas non fit sine illa natura existens et potens signari nisi adiungatur sibi natura que specificetur; immo dualitas
- 30 ipsa est numeralitas que dicitur de dualitate, et appropriatur per eam, et longitudo ipsa est ipsa quantitas que dicitur de ea et appropriatur per eam; hic autem non est sic, quia cum corporeitati adiuncta fuerit alia forma que non est differentia quam putant, eius coniunctio cum corporeitate non faciet corporeitatem, quia corporeitas
- 35 que est vna ex illis est terminata in se et certificata, nisi intellexerimus hic corporeitatem eam que est sicut forma, non que est sicut genus. Iam autem nosti differentiam inter illa in libro demonstrationum.

D Hec autem adhuc et amplius monstrabimus, quamuis ex predictis
40 iam certificatus sis de differentia inter illa. Quod enim fuerit

1 quod D E: quia B || negatio D E: negociatio B || ex D E: est B.

6 est apta B D: apta E.

8-9 sit in potentia . . . per quam D E: om. B.

9 fit D E: fiat B.

12-13 compositi D E: composita B.

14 est forma corporeitatis D E: est forma corporea B.

23 in terminum B: terminus interim D; (terminus sic!) interim E.

25 in terminum B: interim D E.

26 quattuor B D: quatuor E.

28 fit sine illa D E: sit siue vlla B.

35-36 intellexerimus D E: intelleximus B.

sicut mensura species eius poterit differre per aliqua que sunt in eis. Mensura vero absoluta non habet in se aliquid horum. Quoniam mensura absolute non acquiritur essentia in se nisi fuerit linea vel superficies. Cum autem fuerit linea vel superficies poterit tunc
5 linea differre a superficie per differentiam que facit naturam quantitativam esse lineam vel superficiem. Corporeitas vero quam designavimus est ipsa in se natura acquisita. Non enim acquirit sibi specialitatem suam per aliquid quod adiungatur ei, ita ut si putaremus non esse adiunctum corporeitati aliquid, ipsa non esset corporeitas;
10 sed est corporeitas tantum, que non potest esse acquisita in nostra anima nisi materia et continuatio. Similiter etiam fit, si posuerimus cum continuatione aliquid aliud. Non quod continuatio non acquiritur nobis nisi per adiunctionem eius cum illa; aliis etiam rationibus manifestabitur quod continuatio non est in effectu sola; non enim
15 quia res non est in effectu, ideo non est acquisita eius natura; albedo enim et nigredo vnaquaque est acquisita natura et intentio propria proprietate quam habet in seipsa, et tamen non habet esse in effectu nisi in materia; mensura vero absoluta impossibile est, ut sit natura aliqua, nisi ponatur necessario linea vel superficies, et
20 sic potest habere esse; non quod mensura pos- | sit esse mensura, et deinde sequatur ut sit linea vel superficies. Ipsa enim est res que non habet esse in effectu sine illa, quamvis sit acquisita essentia eius, hoc autem non est sic; corporeitas enim imaginatur esse per causas per quas et in quibus habet esse, et est mensura tantum
25 sine additione; unde mensura in se eget differentiis quibus fiet res acquisita, et ipse differentie essentielles sunt ei, sed tamen non faciunt debere ipsam esse aliquid aliud a mensura; ergo potest esse ut mensura differat a mensura in aliquo quod est ei per essentiam; forma vero corporeitatis in quantum est corporeitas est una natura simplex
30 acquisita non habens in se diversitatem; et ideo forma corporeitatis simpliciter non differt a forma corporeitatis simpliciter per differentiam intrantem incorporeitatem. Quod enim sequitur eam non sequitur, nisi quia est extra naturam eius; igitur impossibile est ut sit corporeitas egens materia et corporeitas non egens materia. Consequenter enim que sunt extra naturam eius non sunt sufficientia ad
35 hoc ut ipsa non egeat materia. Non est enim opus materia nisi corporeitati in quantum est corporeitas cum consequenti et omni habenti materiam propter se. Iam igitur manifestum est quod corpora composita sunt ex materia et forma.

-
- 1 aliqua D E; aliquam B.
8 per D E; om. B.
10 corporeitas B E; coeporeitas D.
12 quod D E; quidem B.
21 est B; esse D E.
22 acquisita B E; aquisita D.
23 imaginatur D E; ymaginatur B.
25 res D E; om. B.
26 essentielles B E; essentialis D.
28 essentiam B D; se essentia E.
34 non egens materia D E; add. et corporeitas non egens materia B.

Capitulum Tertium: Quod materia corporalis
non spoliatur a forma

A DICEMUS nunc, quod hec materia corporalis non potest esse in effectu spoliata a forma, sicut ostendemus in proximo. Iam enim ostendimus, quod quicquid est in quo iam est aliquid existens acquisitum in effectu, et est etiam in eo preparatio ad recipiendum aliud, illud est compositum ex materia et forma; materia vero vltima non est composita ex materia et forma, nec potest esse sine forma. Ipsa enim intellecta absque forma corporali necessario vel haberet situm et locum secundum esse quod haberet tunc vel non. Si autem haberet situm, tunc vel posset diuidi, et tunc sine dubio esset habens mensuram. Si autem posita est non habens mensuram, nec poterit diuidi. Si vero non potest diuidi et habet situm, tunc sine dubio punctus esset, et esset possibile lineam pertrahi vsque ad eam. Non enim posset esse per se solum et terminata sicut nosti alias. Si autem hec substantia non haberet situm, ita vt non posset designari, sed esset sicut substantie intelligibiles, tunc necesse esset, vt spacium quod haberet vel adueniret ei totum subito vel ipsa moueretur ad perfectionem mensure sue motu continuo. Si autem adueniret totum subito, tunc ipsa iam existeret cum sua mensuratione in loco proprio et mensura inueniret eam appropriatam loco proprio, alioquin vnus locus non esset ei potius quam alius. Sed mensura iam inuenit eam ibi vbi coniungitur ei; igitur sine dubio inueniret eam in loco in quo esset. Igitur substantia illa esset habens locum; ponamus autem illam non esse sensibilem; iam enim posita est non habens locum vllo modo, et hoc est contrarium. Non potest autem esse vt locum haberet subito cum reciperet mensuram; mensura enim si inueniret eam existentem non in loco; tunc mensura que coniungitur ei esset etiam non in loco nec esset ei occurrens in aliquo proprio ex locis diuersis quos habere potest; tunc igitur esset non habens locum; et hoc est inconueniens; vel esset in quolibet loco quem possibile esset habere, nec appropriaretur vni potius quam alii. Sed hoc similiter est inconueniens; hoc autem manifestius fiet si estimauerimus yle alicuius glebe expoliata, et deinde aduenire in eam formam illius glebe, tunc non potest concedi quod forma veniat in eam non existentem in suo loco. Nec potest esse vt gleba sit in quolibet loco qui est glebe locus naturalis in potentia; forma enim glebe non facit eam occupare omnem locum sue speciei nec ponit eam aptiorem vni plage sui | termini quam alii. Nec

12 nec poterit D E: vel non posset B.

13 potest D E: posset B || habet D E: haberet B.

15 alias D E: alia B.

17 vt D E: in B || haberet D E: habet B.

21 appropriatam D E: approbatam B.

25 locum B E: lacum D.

27 existentem D E: essentem B.

28 nec esset ei D E: nec esset B.

30 non D E: si B.

33 estimauerimus B D: aestima verimus E. || 34 tunc D E: om. B.

potest esse vt sit nisi in plaga que est sibi propria de vniversitate omnium locorum. Nec potest esse in plaga propria non habens dispositionem aliquam appropriantem eam illi. Non enim est coniunctio forme cum materia ad hoc vt habeat se communiter ad essendum in qualibet
5 plagarum que sunt naturales partibus terre. Iam enim nosti, quod huiusmodi aduentus in plagam loci non est in eo in quo est, nisi vel ob hoc quod accidit ei esse circa eum propter violentiam cogentis qui appropriauit ei ipsum fieri circa illam plagam veniendo ad ipsum locum motu recto, vel quia inceperit esse ibi secundum illam propinquitatem,
10 tatem, vel quia ceciderit ibi propter appropriationem aliquo transmutante eam. Iam autem satis dictum est de hoc; yle autem que est in gleba non appropriatur substantia expoliata; forma etiam glebeitatis non est debita plage nisi cum motione habuerit comparisonem cum illa plaga; immo propter ipsam comparisonem tantum, non propter suum esse
15 yle prius, et propter suam acquisitionem forme posterius, qua appropriatur, quasi illa comparatio sit situs aliquis. Similiter etiam si yle receperit mensuram plenarie non subito, sed secundum confusionem; omne enim quod infunditur partes habet, et omne quod habet partes, habet situm, tunc substantia est illa habens situm et locum; prius
20 vero non habebat situm nec locum; igitur hoc est inconueniens. Quod autem facit debere sequi hec omnia fuit nostra positio, de separatione yle a forma corporali; igitur impossibile est vt sit in effectum nisi constituta a forma corporali; quomodo enim essentia que non habet locum in potentia nec in effectum erit receptiua quantitatis, manifestum est igitur quod materia non remanet separata. Item non potest esse quin vel ipsum esse eius sit esse semper receptiuum alicuius non expoliatum a recepto, vel sit ibi esse proprium prius, et deinde sequatur vt recipiat. Tunc igitur in suo esse proprio, quod haberet prius esset non habens quantitatem. B Iam igitur constituta esset, nondum tamen habens quantitatem nec terminum. Tunc ergo mensura corporalis que accideret ei et faceret eius essentiam eiusmodi, quod posset habere in potentia partes alicuius dimensionis, esset postquam essentia eius iam constituta fuisset substantia in seipsa, non habens terminum nec quantitatem nec receptionem diuisionis. Sed
35 esse eius proprium per quod ipsa in se prederet, non esset remanens omnino cum multiplicaretur; igitur hoc quod prederet non habens terminum, et quod non diuiditur in estimatione, propter accidentale contingeret remoueri ab ea, scilicet propter aduentum accidentis in

1 sibi D E: om. B.3 eam B D: iam E.4 hoc D E: hoc se B.6 in quo B D: quo E.7 cogentis D E: om. B.10 ceciderit D E: ccciderit B.12 non D: om. B; non non E || forma B D: forms E.17 confusionem B D: infusionem E.19 est illa B: illa est D E.24-25 quantitatis, manifestum B D: quantitatis? Manifestum E.31-32 eiusmodi B D: eius modi E.37 terminum E: terminum D; tantum B.38 accidentis B E: accidetis D.

eam, per quod constitueretur effectus. Si autem illa vnitas fuerit, non qua constituitur yle, sed aliquid aliud est, et quod nos posuimus esse proprium, fuerit non proprium esse eius quo constituitur, tunc materia erit habens formam accidentem sibi existens non vna in potentia. Igitur inter has duas res erit aliquid commune quod est receptibile illarum duarum rerum, quod eiusmodi est quod aliquando est in sua existentia non diuisibile, et aliquando est in sua potentia diuisibile, scilicet potentia propinqua que non habet medium. Ponamus igitur quod hec substantia iam fiat in effectum due, quarum vnaqueque sit alia numero ab alia, et iudicium vtriusque sit quod separata sit a forma corporali. Separetur ergo vnaqueque earum a forma corporali, et remanebit tunc vnaqueque earum substantia vna in potentia et effectum; et ponamus etiam ipsam quod non diuidatur quod separata sit ab ea forma corporalis, ita vt remaneat ipsa substantia vna in potentia et effectum; igitur non potest esse quin vel illud quod remansit substantia, et illud non corpus sit ipsum tale qualis est pars eius que remansit sic expoliata, vel sit diuersum ab eo. Si autem diuersum fuerit ab eo necesse est tunc, vt vel sit hoc, eo quod remansit hoc et anichilatum est illud vel econuerso; vel vtrumque remansit. Sed appropriatur huic qualitas eius vt forma que non inuenitur illi, vel differunt in superabundantia in mensura. Si autem remanserit vnum eorum et anichilatur alterum, et fuerit natura eorum consimilis, non autem fecit anichilari vnum eorum nisi remotio forme corporalis, tunc oportet quod alterum anichiletur per seipsum. Si vero approprietur huic qualitas sua, et natura fuerit vna, nec accidit ei aliqua dispositio nisi separatio tantum forme corporalis, et cum hac dispositione non aduenit nisi quod sequitur ex ipsa dispositione, tunc oportebit vt dispositio alterius sit similiter. Si autem dixerunt quod prima duo quamuis duo sunt, vniuntur tamen et fiunt vnum, dicemus absurdum esse duas substantias vniiri. Si enim vniuntur et vnaqueque earum habet esse, tunc sunt duo non vnum. Si autem vniuntur ita vt vnum eorum desinat esse et alterum habeat esse, tunc quomodo potest esse vt id quod non est vniatur cum eo quod est? Si vero vtraque desinit esse in vnione et prouenit aliquid tertium ex eis, tunc sunt non vnita, sed anichilata. Inter que et tertium est materia communis. Noster autem sermo est de ipsamet materia, non de eo quod habet materia. Si autem differunt in superabundantiam mensurae, tunc oportet vt sint non habentia formam corporalem, et sint habentia formam mensuralem, quod est contrarium. Si autem non differunt villo

3 esse eius D E: eius B.

5-6 receptibile B D: receptibile E.

8 propinqua B E: propinqua D.

11 Separetur B D: Separatur E.

15 quin D E: quoniam B.

18 necesse est B D: nec esse E.

19 vtrumque D E: vtraque B.

24 quod D E: om. B.

25 huic B E: huic D.

29 tamen D E: cum B.

37 differunt in superabundantiam D E: non differunt in superabundantiam B.

38 vt sint D E: vt sit B.

modo, tunc iudicium de re, scilicet quod non separetur ab ea id quod est preter eam, et iudicium quod separetur ab ea id quod est preter eam, est omnino vnum iudicium, quod est inconueniens, scilicet quia iudicium de parte subiecti et de toto subiecto esset vnum omnimodo, 5 scilicet esset quod res non minueretur cum aliquid ab ea acciperetur, sicut cum non acciperetur ab ea aliquid, et esset de eo iudicium vnum cum non adderetur ei aliquid, sicut cum adderetur ei aliquid, et omnino quicquid potest concedi in aliqua hora esse duo in natura sue essentie est aptitudo diuisionis, et impossibile est hoc separari ab 10 eo, sed fortasse prohibebit ab hoc accidentale quod non est aptitudinis. Illa autem aptitudo diuisionis nihil est nisi per coniunctionem mensure cum essentia. Restat ergo vt materia non spoliatur a forma corporali, et quia hec substantia non fuit facta quanta nisi propter mensuram que requieuit in ea, tunc non est quanta ex seipsa. Non 15 oportet igitur vt sit proprium sue essentie recipere vnam dimensionem tantum, et nullam aliam dimensionem, nec vnam tantum mensuram et non aliam. Si igitur forma corporalis esset vna, tunc comparatio eius quod non est diuisibile nec quantitatum in sua essentia, quia non partitur nec quantatur nisi per aliud a se ad aliquam mensuram que 20 potest esse, esset vna comparatio, alioquin mensura esset in seipsa et adequaretur ei, quod esset sibi equale, quamuis non separetur ab eo vlla pars; manifestum est igitur ex hoc quod materia potest minorari constrictione et potest augeri dilatatione, et hoc sensibile est; oportet autem vt mensura alternetur in ea propter causam quam 25 conuenit esse. Necesse est enim vt ipsa causa vel sit forme vel accidentia que sunt in materia vel alia res extrinseca. Si autem causa de hoc esset res extrinseca, vel esset acquirens illam mensuram terminatam mediante alia impressione, vel causa proprie aptitudinis, tunc iudicium de hoc et iudicium de diuisione prima esset vnum, et 30 contingeret quod quantitates corporum variarentur propter diuersitatem suarum dispositionum, vel non esset acquisitio propter causam illius et sue mediationis; et tunc corpora essent equalia ad promerendum quantitatem et equalia ad spacium promerendum, et hoc est falsum. Cum hoc etiam non oporteret vt ex ea causa adueniret spacium vnum 35 tantum et non aliud nisi propter aliquid. Intellego autem per hoc quod dico aliquid conditionem que adiungitur materie per quam meretur mensuram designatam, non ob hoc quod ipsa est materia que imaginetur habere quantitatem, sed quia aliquid est materie propter quod meretur imaginari illius spacii, et illius quantitatis. Et potest 40 concedi quod diuersificetur specie absolute, et potest concedi quod diuersificatur secundum fortius et debilius non secundum speciem absolute, quamuis id quod est fortius et debilius proxima sint diuersitati que fit specie. Sed inter diuersitatem que est specie absolute et inter diuersitatem que est inter fortius et debilius est manifesta 45 differentia apud inquisitores. Iam autem notum erat quod in ipsa yle

4 omnimodo B D; omni modo E.

7 cum non D E; non cum B.

10 fortasse B E; fostasse D.

14 seipsa D (se ipsa E); ipsa B.

23 constrictione B E; cunstrictione D.

25 forme vel D E; forme B.

adueniunt mensure diuerse, et hoc etiam est principium naturalium,
 et etiam, quod omne corpus appropriatur sine dubio aliqua vna tantum
 partium, et quod illa pars non est sibi propria inquantum est corpus,
 alioquin omne corpus haberet illam; igitur sine dubio appropriata est
 5 ei in se forma aliqua, et hoc manifestum est, ipsum enim vel est non
 recipiens figurationes et diuisiones, sed est ei hoc propter aliquam
 formam qua adaptatum est ad hoc. Ipsum enim inquantum est corpus re-
 ceptium est eius vel est receptibile earum secundum facilitatem et
 difficultatem; quomodocumque autem fiat est secundum aliquam formarum
 10 preminatarum in naturalibus; materia enim corporea non habet esse
 separata a forma. Igitur materia non constituitur in effectum nisi
 per formam; igitur materia cum spoliatur in intellectu iam accipitur
 sic prout nullo modo habet esse sic.

Capitulum Quartum: De prioritare forme
 super materiam in ordine essendi

15
 A IAM certificatum est, quod materia corporalis non habet esse in
 effectum nisi per essentiam forme, et etiam quod forma materialis non
 habet esse separata a materia. Igitur necesse est vt inter illa sit
 habitudo relationis, ita vt non intelligatur quidditas cuiusque earum
 20 nisi predicata respectu alterius; sed non est ita. Nos enim intelli-
 gimus multas ex formis corporalibus, et indigemus multa considerati-
 one ad hoc, vt stabiliamus quod materiam habent. Similiter hanc ma-
 teriam intelligimus substantiam adaptatam, et tamen ex hoc nescimus
 quod de eo ad quod est adaptata debeat etiam esse in ea aliquid in
 25 effectum, nisi cum inquisitione et consideratione. Uerum est autem
 quod inquantum est adaptata relata est ad id quod est adaptatum ad
 eam, et est inter ea habitudo relationis. Nostra autem locutio est
 de respectu suarum essentiarum absque eo quod accidit eis de relatio-
 ne vel comitatur eas. Iam autem scisti, quomodo est hoc, et etiam,
 30 quia nostra locutio est de dispositione inter materiam et formam in-
 quantum sunt. Sed adaptatio non facit esse habitudinem rei que habet
 esse sine dubio. Si autem hoc possibile est esse, tunc necesse est,
 vt sit inter illas habitudo, vel qualis est inter causam et causatum,
 vel qualis est duarum rerum, que sunt simul in esse. Nullum autem
 35 eorum est causa vel causatum alterius; non enim facit vnum eorum esse
 alterum; omnia autem quorum vnum non est causa, nec causatum alteri-
 us, est tamen inter ea habitudo, non potest esse, vt remotio vnus
 eorum sit causa remotionis alterius, inquantum est essentia, sed erit
 cum eo remotio que non potest esse nisi cum remotione, non remotio
 40 que facit debere esse remotionem, si forte hoc concedendum sit. Iam
 autem nosti differentiam inter vtrumque modum. Nosti etiam, quia id
 cuius remotio est causa remotionis alterius, causa est eius; hoc enim

7 adaptatum B D: adaptatam E.
 7-8 receptium D E: receptum B.
 31 habitudinem D E: habitudine B.
 37 habitudo D E: hec habitudo B.
 39 eo D E: eo scilicet erit B.
 41 Nosti etiam D E: Nostis etiam B.

manifestum est tibi ex multis locis; adhuc etiam inducemus per quod
facilius intelligas. Nunc enim dico iam olim te didicisse quod mul-
tum interest inter dicere de aliquo quod remotio eius sit causa remo-
tionis alterius, et dicere quod cum remotione eius, necesse sit remo-
5 ueri alterum. Si autem remotio vnius istorum preominatorum non est
causa remotionis | alterius, sed est necesse, vt sit cum remotione
alterius, tunc non potest esse quin remotio vnius eorum, quod remoue-
tur, aut faciat debere esse remotionem alicuius tertii preter illas,
aut vt debeat remoueri ad remotionem alicuius tertii, ita vt si non
10 fuerit remotio que accidit illi tertio non sit remotio vnius istorum,
aut vt nihil istorum sit. Si autem nihil horum fuerit, sed fuerit,
vt hoc non remoueat nisi cum remotione illius, et illud cum remoti-
one istius absque causa tertia, sed ex natura sua que est preter na-
turam cuiusque earum pendebit in esse in effectum ab alio. Sed si fu-
15 erit hoc ex quidditate sua erunt relate. Iam autem patuit eas non
esse relatas, vel erit hoc ex esse earum. Manifestum est autem quod
huiusmodi esse non est necessarium esse; est igitur possibile
in sua quidditate, sed per aliud preter se fit necessarium esse; igi-
tur necesse est vt illud fiat necessarium esse, et suum compar cum
20 eo. Ad vltimum autem cum eleuauerimus nos in causis ad aliquid ter-
tium, profecto illud tertium inquantum est causa in effectum debendi
esse illorum erit sic quod non poterit remoueri vnum eorum nisi prop-
ter remotionem essendi tertium causam in effectum; igitur hec duo non
remouebuntur nisi propter remotionem tertie rei. Iam autem diximus
25 non ita esse, et hoc est contrarium. Iam autem hoc destructum est,
et remansit vt veritas sit in vna duarum aliarum diuisionum. Si
enim fuerit remotio earum propter causam remotionis rei tertie, ita
vt ipse sint causata eius, tunc consideremus, quomodo potest esse vt
essentia cuiusque illarum sit pendens ex coniunctione essentie alte-
30 rius. Tunc enim necesse esset vt debitum essendi vnumquodque eorum
ex causa esset mediante suo compare, et tunc vnumquodque eorum esset
causa propinqua debendi esse suum compar, et hoc est inconueniens;
ex predictis enim verbis nostris iam claruit hoc esse inconueniens,
scilicet vt vnum eorum sit propinquius huic tertio ad hoc vt fiat il-
35 lud causa media et secundum fiat causatum. B Restat ergo ve-
ra diuisio quam prediximus, scilicet quod habitudo que est inter il-
las est talis habitudo quod propter eam vnum eorum est causa et alte-
rum causatum. Si autem remotio vnius eorum facit debere remoueri
tertium, ad cuius tertii remotionem facit debere remoueri secundum
40 eorum, tunc vnum eorum fit causa cause. Causa autem cause causa est.
Ad vltimum autem deprehendetur quod vnum eorum est causa et alterum
causatum.

Speculemur igitur quod eorum oportet esse causam; materia au-
tem non potest esse causa essendi formam. Primo: quod materia non
45 est materia, nisi quia est ei virtus receptionis et adaptationis;
adaptatum autem inquantum est adaptatum non est causa essendi id ad

17 est igitur B D: esse est igitur E.

26 veritas B E: veritas D.

28 sint causata D E: sit causa B.

34 sit D E: om. B.

39 secundum D E: secundum secundum B.

quod est aptatum. Si enim esset causa deberet tunc, vt illud semper haberet esse in isto sine adaptatione. Secundo: quia impossibile est vt essentia rei que adhuc est in potentia sit causa rei que est in effectum, quia oporteret vt essentia eius prius esset, et deinde
 5 fieret causa alterius, siue hec prioritas sit tempore siue essentia. Si enim nullo modo haberet esse nisi in hoc quod est causa secundi, tunc secundum haberet esse per essentiam, et ob hoc esset prius per essentiam. Siue illud quod est causa eius sit coniunctum essentie eius siue disiunctum ab essentia eius; possibile est enim esse etiam
 10 aliqua causarum essendi rem ita vt non sit per illam, nisi esse rei que est disiuncta ab eius essentia. Intellectus enim non refugit hoc. Et deinde inquisitio facit debere esse vtramque diuisionem. Si igitur materia fuerit causa forme, oportebit tunc vt habeat essentiam in effectum ante formas. Iam autem prohibuimus hoc sic, non
 15 quod dicamus eius essentiam non posse esse nisi comitans coniunctionem forme, sed quod inconueniens est, vt eius essentia habeat esse in effectum nisi per formam. Inter hec enim differentia est tertio, quod si materia est causa propinqua forme in essentia, tunc materie non esset diuersitas, quia in eo quod prouenit ex re in qua non est
 20 diuersitas non est diuersitas vllo modo, vnde | oportet vt in forma materiali non esset diuersitas; ergo si hec diuersitas esset propter res, que diuersificantur ex dispositionibus, que sunt in materia, tunc ipse res essent prime forme in materia et sermo noster rediret ad principium. Si autem esset causa essendi has formas diuersas ma-
 25 teria, et aliud cum materia, quod non est in materia, sicut materia sola non esset eis causa propinqua, sed materia et aliud, tunc ex coniunctione illius alius et materie proueniret aliqua forma signata in materia. Et si aliquid aliud preter illud aliud adiungeretur materie, et proueniret alia forma preter illam signatam, tunc materia
 30 esset certe receptibilis forme, proprietas autem cuiusque forme non est nisi ex illis causis, que adiunguntur materie; ergo vnaqueque forma non esset id quod est nisi propter proprietatem suam. Causa igitur essendi vnamquamque formam ex proprietate sua id quod est esset aliud a materia, et materia nihil ageret in proprietatem illam,
 35 quia forma non haberet esse nisi propter proprietatem illam; igitur materia nihil ageret in faciendo habere proprium esse vnamquamque formam. Sed esset necesse vt forma quereretur esse in ea, et hoc esset proprietas cause recipientis; igitur remaneret materie receptibilitas tantum. Iam autem poteris adinuenire quod materia est causa

9 possibile B D: oossibile E.

11 disiuncta B D: diseuncta E.

17-18 est tertio, quod si B D: est. Tertio quod ei E.

19 eo B E: co D.

20 oportet D E: oporteret B.

24 esset D E: esse B.

25 quod D E: que B || sicut D E: sicut vt B.

27 alius D E: aliud B.

28 adiungeretur D E: adiungetur B.

31 causis B D: causia E || vnaqueque D (unaquaeque E): vnaquaque B.

39 Iam D E: Non B.

forme aliquo modorum; remansit igitur quod ipsa forma est per quam materia habet esse.

C Consideremus ergo si sit possibile, an per solam formam materia habeat esse. Dico ergo quod in forma a qua non separatur a sua materia, potest hoc concedi. Sed in forma que separatur a sua materia, et remanet materia habens esse cum alia forma, hoc non conceditur. Si enim hec forma sola per se esset causa, destrueretur materia ad remotionem illius, et propter formam succedentem haberet esse alia materia que inciperet esse, et illa forma egeret alia materia. Oportet igitur vt aliqua alia res sit causa essendi materiam cum forma, ita vt esse materie non fluat nisi ab illa re, sed impossibile sit perfici fluxum eius ab illa sine forma vllo modo; perficitur enim res ex vtraque earum. Esse igitur materie penderet ex illa re et ex forma, quocumque modo veniat ab illa in illam; quapropter non destruitur priuatione forme, eo quod forma non separatur ab illa, nisi propter aliam formam, que est causa, propter quam cepit esse materia, agit id quod agebat prima forma in illam inquantum hec secunda communicat cum prima in hoc quod est forma, scilicet inquantum adiuvat ad constituendum hanc materiam. Sed in hoc quod differt ab ea facit materiam in effectum substantiam aliam preter eam substantiam quam agebat prima. Multa enim ex his que sunt non perficiuntur nisi propter esse duarum causarum. Illuminatio enim et lux non proueniunt nisi ex causa lucida, et qualitate que facit corpus illuminatum receptibile lucis, quod non penetret radius, sed reuertatur. Deinde illa qualitas formabit radium alia proprietate colorum quam sit illa proprietas qua formauit eum, non alia qualitas. Oportet autem nunc vt non contendas mecum de his que dixi de penetratione radii, et de reuersione eius, quoniam et per teipsum poteris considerare hoc, nec est longe, si bene consideraueris, te posse inuenire exempla de his conuenientiora. Nec nocet etiam, si exempla non inueneris; non enim oportet esse exemplum omnis rei.

Potest autem quis dicere, quod si materia fuerit pendens ab illa, et a forma, tunc coniunctio earum erit ei sicut causa. Si autem destructa fuerit forma, destruetur coniunctum, quod erat causa, oportebit igitur vt destruaturs causatum.

Ad quod dico, quod materia non est pendens a re illa, et a forma inquantum forma est forma designata specie, sed inquantum est forma; hoc autem coniunctum non destruitur vllo modo. Semper enim habet esse ab illa, et a forma inquantum est forma. Euenit igitur, quod si non fuerit illa res, non erit materia, et si non fuerit forma inquantum est forma, non erit materia. Si autem destrueretur prima forma non ob causam successionis secunde, | tunc res illa separata

1 igitur D E: om. B.

4 a qua B D: quae E || a D E: om. B.

5 forma B E: forma ma D.

8 illius D E: alterius B.

14 quocumque B D: quocumque E.

16 est D E: cum B.

21 his D E: hiis B.

26 qua D E: que B.

27 et 29 his D E: hiis B.

esset per se faciens hoc. Nec esset id quod est forma inquantum est forma; esset igitur impossibile fluere ab illa re esse materie, ob hoc quod est sola absque communicatione vel conditione.

Potest autem aliquis dicere, quod coniunctio illius cause et
5 forme non est vnum numero, sed est vnum intentione communi; vnum autem secundum intentionem communem non est causa eius quod est vnum numero, et eius quod est, qualis est natura materiae. Ipsa enim est vnum numero.

Contra quod dico, quod vnum secundum intentionem communem quod
10 est conseruata vnitas sue communitatis non prohibetur esse causa eius, quod est vnum numero. Non enim causa eius est vnus numero vel vnum specie quod conseruatur per vnum numero illud est separatum; illud ergo est res que facit debere esse materiam. Non enim perficitur suum debitum essendi nisi per aliquam rem que adiungitur ei
15 qualiscumque fuerit; sed quid sit illa res, tu scies postea. Sed quia ille qui formas succedentes que adiunguntur materie facit succedere in illam, ipse facit eam remanere per successionem illarum formarum, D tunc illa forma est aliquo modo inter materiam conseruatam et conseruantem eam. Id autem quod est medium in constitutione conuenientius est esse prius constitutum, vt deinde per illud
20 constituatur aliud a se, prioritatem essentie. Et illud est causa propinqua conseruati in permanentia. Si enim constituitur a causa que facit remanere materiam mediatione eius, tunc constitutio eius est prius ex primis, et deinde fit constitutio materie. Si autem
25 fuerit existens non per causam illam, sed per seipsam, et deinde constituitur materia per ipsam, tunc est hoc manifestius in illa; igitur forma prior est yle. Non potest autem hoc concedi quod forma per seipsam habeat esse in potentia, sed fit in effectu per materiam, quia substantia forme est effectus. Natura vero eius quod est esse in
30 potentia est proprietas materie; igitur materia est id de quo conuenit dici quod in se habet esse in potentia; sed in effectu est per formam; forma autem quamuis non separetur ab yle, tamen non constituitur ab yle, sed a causa que acquirit sibi ylem; quomodo autem constitueretur forma per ylem, cum iam nos ostenderimus eam esse causam
35 yle. Causa item non constituitur a causato. Impossibile est enim aliqua duo esse quorum vnum constituatur ab altero sic vt vnumquodque eorum acquirat alteri suum esse.

Ostensum est igitur illud esse impossibile, et omnia etiam

5-7 sed est vnum . . . quod est vnum numero D E: om. B.

11 causa eius B: causa D E.

12 vel D E: tunc B.

13 verba ergo est res que facit debere esse materiam. Non enim perficiente verba -ro. Non enim causa . . . lineae 11 D transponit.

13-14 perficitur B D: perfiditur E.

15 qualiscumque D: qualiscumque B E.

22 conseruati B D: conseruate E.

31-32 per formam D E: formata B.

33 et 34 ylem B D: hylen E.

36 vt D E: om. B.

37 suum B D: auum E.

38 illud D E: suum B.

differentia inter id per quod res constituitur, et inter id quod ab
 eo non separatur; forma igitur non habet esse nisi in yle, et hoc
 autem quod yle causa est sui esse, et quod ipsa est in yle, est
 sicut hoc quod causa non est nisi cum causato. Non quod causatum
 5 sit causa essendi causam vel essendi cum causato, sed cum causa fue-
 rit causa in effectum, sequetur ex ea esse causatum et esse cum ea.
 Similiter cum forma habuerit esse forma, sequetur ex hoc quod consti-
 tuat aliquid, quod aliquid coniungitur sue essentie, et id quod con-
 stituit est res in effectum, et dat ei esse. Sed de hoc quiddam est
 10 cui dat esse, et est non coniunctum ei, et quiddam est cui dat esse,
 et est coniunctum ei, quamuis non sit pars eius sicut substantia est
 accidentibus et complexionibus, que sequuntur et comitantur eam; ex
 his igitur manifestum est quod quecumque forma habet esse in materia
 corporali per causam aliquam est in ea. Sed in illis formis que in-
 15 cipiunt hoc manifestum est. In comitantibus vero materiam similiter
 est, eo quod materia corporalis non appropriatur eis, nisi per cau-
 sam; adhuc autem hoc amplius monstrabimus alias.

Completus est tractatus secundus huius partis.

2 et B: om. D E.

5 sed D E: secundum quod B.

10 coniunctum B D: conuinctum E.

13 his D E: hiis B.

18 Completus est . . . huius partis B D: om. E.

APPENDIX B

COMPARISON OF THE TEXT OF APPENDIX A WITH THE RENAISSANCE EDITIONS

To facilitate an examination of significant differences between the Renaissance editions of the text of Metaphysica I and II and between those editions and the version of the text presented in Appendix A, the following list of variant readings is provided, beginning on the following page. This list omits all variants which merely reflect either differences in spelling or what appear to be obvious misprints. The material presented is arranged in the following manner: the first column refers to the pagination of the text in Appendix A, followed by the appropriate line number; the second column provides the reading adopted in Appendix A; subsequent columns indicate only variant readings found in the indicated Renaissance editions.

	<u>B</u>	<u>D</u>	<u>E</u>
[1]7	tractatum	tractare	
12	differentias	differentiam	
[2]1	de		et de
2-3	Scientia	sententia	
4	initii nostri	inicii	
11	sunt	est	
12	quod est	secundum suum	
13	est habens	habens	
15	quarum		quorum
19	queritur	querunt	
21	eis	hiis	
23	plene		plane
24	subiectum	<u>om.</u>	
29	quod		quid
[3]3	iam		<u>om.</u>
6	ex	<u>om.</u>	<u>om.</u>
7	sciendum id	scientiendum	
	quod est	id quod	
10	he		haec
18	ergo		igitur
19	est; immo		aestimo
25	immo		imo
25	est	<u>om.</u>	
26	ea	ea scilicet	
		quod non est	
		quesitum in	
		ipsa immo	
		concessum	
26	quin sit, vt	quoniam sit	
		vel	
29	est	<u>om.</u>	
33	inspectione	inspeculatione	
[4]1	signa	figura	
16	deus	de eis	
16	volumus		voluimus
29	possunt	potest	
32	patet		patent
35	actum	affectum	
36	talìa	capitula	
[5]6	causarum	<u>add. rerum</u>	
7	precedit		procedit
16	plene	pene	
18-19	geometricis	rebus geometricis	
19-20	demonstratio	<u>om.</u>	
	vel		
24	inquantum	etiam inquantum	
29	in logica	<u>om.</u>	
32	alia scientia		alis scientia
[6]1	tamen		tunc
1	quod	quia	
6	subiectum	suum subiectum	
7	substantia	substantiam	

		<u>B</u>	<u>D</u>	<u>E</u>
16	post positionem huiusmodi sunt	postpositum huius non sunt		
17	non	<u>om.</u>		
22	quod	hoc quod		
23	habent	habet	habet	
31	subiectum	vt sit		
[7]1	separatum	separata		
3	Numerum	Nunc		
6	intelligitur			intelligatur
12	pendeat	pendet		
16-17	mensura			mansura
19	in esse	materie		
21	et	scilicet		
23	autem	etiam		
25	cadunt			cadant
	scientia	scientiam		
28	Quedam			Quaedem
29	quantitates			quantitatis
30	certificentur			certificent
[8]3	loquuntur	loquitur		
3-4	non sunt	sunt nec		
4	aliarum	harum		
7	sic, vt vnum quodque			sicut unumquod- que
10	ens	est ens		
14	sit		fit	
16	Ideo primum	primo		
18	aliqua	<u>om.</u>		
	quasi	ei quasi		
26	aliorum	horum		
27	postquam			postqua
33-34	sed compara- tione	secundum com- parationem		
[9]3	sit	eius sit		
6	esset	erit		
8	Quapropter	quia propter		
11	scientie	scientia		
12-13	vnaqueque	vnaqueque		
16-17	esse causati	rei causate		
17	alie	<u>om.</u>		
20	accidunt	accident	accident	
	quedam			quaeda
22	communiori			communiore
23	enim	igitur		
24	monstrentur	demonstrentur		
25	inquirunt	inquirunt		
27	perueniuntur	peruenitur	peruenitur	
32	cause	causa		
[10]1	quia			qua
7	esse	cause		

	<u>B</u>	<u>D</u>	<u>E</u>
12	autem	aut	
29	interminatum	terminatum	
31	quod	quem	
32	sicut	sic	
[11]1	actor		auctor
6	sicut	sic	
7	in voluntate		involuntate
8	in dictione	indictione	
12	precedunt	procedunt	
15	Nociuum		nocivu
17	perducit	producit	
22	adiuuant	adiuuent	
31	diuidatur	diuiditur	
35	profectui	profectioni	
36	vel	et	
[12]4	in	<u>om.</u>	
6	seruienti	<u>add.</u> seruituti	
11	eorum	earum	
17	essendi	sciendi	
33	opponere	proponere	
35	questiones		conclusiones
36	"		"
41	"		concouisiones
[13]2	enim	etiam	
13	questiones		conclusiones
14	propositio	propositum	
18-19	de an est, et non acquirant nobis demon- strationem	<u>om.</u>	
19	quare	qua re	
20	"	" "	
20	remotis	<u>add.</u> manifestum est igitur	
23	quia	<u>om.</u>	
30	igitur	<u>om.</u>	
[14]2	testificatorum	testificationis	
7	infirmi- tatem	infinitatem	
11	scientie	scientia	
18	corporali	<u>add.</u> est virtus	
27	pure	prime	
32	quicquid		quidquid
38	measure inquantum		mensura in quantum
38	formarum	et formam	
[15]12	dignius	dignus	
16	cuius quasi	quasi eius	
27	prohibebitur	prohibetur	
29	receptibile	receptibilem	
31	materie	in anima	
32	existimatione	estimatione	
32	vtrisque		utriusque
36	fit		sit

	<u>B</u>	<u>D</u>	<u>E</u>
[16]1-2	speculatio	speculo	
5	innixus		innixus
6	"		"
11	entis	essentis	
16	quot		quod
16-17	vt ens	vtens	
19	et	<u>om.</u>	
26	accidens	<u>om.</u>	
27	naturam	numerus	
30	monstrabimus	numerabimus	
32	post	apud	
32	secundum	sicut	
[17]1	totius	totis	
2	et	<u>om.</u>	
2	esse	<u>om.</u>	
4	scies	scias	
6	aliquod		aliquid
9	et	etiam	
10	differentia		differentiis
16	sententia		scientia
18	esse	<u>om.</u>	
21	oppositionem	oppositum	
23	est	<u>om.</u>	<u>om.</u>
24	sententias	scientias	
29	causalitas	talitas	
31	dissimile		divisibile
[18]4	vna	vnum	
10	destruamus	destinamus	
12	habent	<u>add.</u> esse	
19	naturam	numerus	
19	quis	quid	
23-24	cum peruenerimus	cetera perueni-	
	mus	emus	
24	deo	<u>add.</u> Finit liber primus. Incipit secundus.	
25	sextum	primum	
25	entis	essentis	
32	intellectum	sub intellectu	
33-34	ad acquisitionem	<u>om.</u>	
[19]1	intelligitur	intelligit	
2	scilicet partem	<u>om.</u>	
	credulitatis		
4	significare	signare	
8-9	"	"	
10	transitus	<u>add.</u> ille	
18	per seipsa		per se, ipsa
19	communia	commissa	
20	aliquod		aliquid
23	entis	essentis	
23	hoc quod vel	vel quod	
24	entis	essentis	

		<u>B</u>	<u>D</u>	<u>E</u>
26	quod	<u>om.</u>		
27	patuit	<u>add. hoc</u>		
[20]1	laborat	laborar		
4	esse	est		
6	preter	potest		
7	vnoquoque	vno quorum		unaquaque
7	eorum	earum	earum	earum
8	quid		quod	
12	diceret	dicens		
15	hoc			haec
15	vitiosa		viciosa	
15-18	rei sunt. Dico			<u>om.</u>
	ergo quod intentio			
	entis et intentio			
	rei imaginantur			
	in animabus due			
	intentiones; ens			
	vero et aliquid			
	sunt nomina multi-			
	uoca vnus inten-			
	tionis. Nec			
	dubita-			
16	entis	essentis		<u>om.</u>
26	vnaqueque	vnaquaque		
29	cuiusque			cuiuscumque
29	que	<u>om.</u>		
[21]11	cuius	<u>om.</u>		
16	dicitur	diceretur		
27	intellectu		intellcum	
35	ante esse	a non esse		
36	ante non esse	" " "		
36-37	" " "	" " "		
39-40	erit	<u>add. vel esset</u>		
[22]6	oppositum	compositum		
6	forma	formam		
16	in errorem			inerrorem
20	singularia, verbi			singularia.
	gratia. Si			Verbi gratia,
				si
[23]6-7	Quicquid			Quidquid
7	in plerisque	implerisque		
13	impossibile,			impossibile.
	verbi gratia.			Verbi gratia,
	Cum			cum
18	est	<u>om.</u>		
18	si	fi		
25	sequuntur	secuntur		
38	illud			allud
[24]10	quicquid			quidquid
12	septimum	secundum		
29	etiam	esse		
33	communicet	conuincet		

		<u>B</u>	<u>D</u>	<u>E</u>
39	quicquid			quidquid
39	est	<u>om.</u>		
[25]4	perfecto	perfecto		
15	a non	autem		
20	post	potest		
32-33	intentio non			<u>om.</u>
	essendi est ex			
	causa que est			
	priuatio cause			
33	ex	<u>om.</u>		<u>om.</u>
43	hoc			hic
[26]1	approprietur			apprietur
22	cum	tunc		
30	huic	hoc		
34	continget	continent		
40	sit	sic		
[27]3	quin	quoniam		
6	in esse	inesse	inesse	inesse
6	causa	<u>om.</u>		
7	est			<u>add.</u> est
9	proprium	<u>add.</u> et		
10	comitantia	committanter		
18	faciens		facies	
24	Octauum	tertium		
26	vnaqueque	vnaquaue		
27	est	esse		
[28]1	ei			et ei
2	hoc			haec
8	anima conueni-	omnia conueni-		
	ant in ea	unt in ca		
14	esse	est		
35	ponitur			popitur
37	animali	aYi		
38	animalitatis	aYitatis	aYitatis	
[29]1	impossibilitas			possibilitas
1	animalitatis	aYitatis	aYitatis	
6	alioquin	alio:quia		
8	est			esset
13	qua	que		
15	restat	vel restat		
15	Dicimus	Dicens		
23	si			<u>om.</u>
38	esse	est	est	est
[30]13	eius	quis		
25	Nonum	quartum		
31	hec		hoc	hoc
[31]6	lingua			linguam
15	hec			hoc
21	nondum			non dum
25	argumentatio			cuius argumen-
	cuius			tatio
36	cesset	esset		

		<u>B</u>	<u>D</u>	<u>E</u>
[32]2	quia			quid
7	quod			quia
10	eum			cum
15	quo	quod		
17	certior	certio		
19	sequuntur	sequitur		
20	non	nos		
22	abominabilia	ab hominabi- lia	abhominabilia	
22	erronea	erronica		
23-24	philosophis	prophetis		
27	est	esse		
32-34	mea quicquid est, similiter et iste stultus est. Si autem dixerit, quod quum ego loquor intelligo ex locutione	<u>om.</u>		
[33]3	vnaqueque	vnaqueque		
4	concederent	concedent		
5	non homo		homo non	
6	significauit	significabit		
7	homo	non		
8	significat	significabit		
13	illa	nulla		
22	et non album	<u>om.</u>		
24	quicquid esset non album	<u>om.</u>		
27-28	etiam non homo, quia continge- ret iterum, quod homo	in non homo		
33	illud	<u>add.</u> non	<u>add.</u> non	
33	igitur			ergo
[34]2	stolidum	stolide		
27	fit	sit		
36	partis	<u>add.</u> deo gratias		
37	Incipit tracta- tus secundus eiusdem partis			<u>om.</u>
[35]1	Secundi			secundus
2	Capitulum Primum		<u>om.</u>	
3	generalia		<u>add.</u> Capitulum I	
6	Accingamur	attingamur		
19	eat	cat		est
34	in			an
38	etiam	<u>add.</u> iam		
[36]3	fit	sit		
4	Id	Ideo		
7	sit per se	prosit		

		<u>B</u>	<u>D</u>	<u>E</u>
9	conuenientia	conuenienter		
14	in	<u>om.</u>		
24	appropriamus	approximans		
26	autem	<u>om.</u>		
27	que	est que		
30	iam	item		
33	non est ne- cesse esse	<u>om.</u>		
36	dicimus	dicens		
[37]16	intelliguntur	intelligitur		
23	minor		maior	maior
27	manerie	manifeste		
35	sit super- ficies	superfscies		
36	illud	illum		
[38]1	finitum		finitu	
4	finitionis	fautionis		
4	qui			quia
5	errat	erat		
6	in credulitate	incredulitate		
7	subiectum et predicatum	subiectus et predicatus		
17	illud	illum		
23	est	autem		
24	a qua	aqua		
31	corpus			<u>om.</u>
33	sic			si
[39]6	dimensionibus	<u>om.</u>		
7	ceram	causam		
8-9	mensuratas, terminatas	mensuras in- numeratas		
10	in effectum, ita			ineffectuata
12	sunt	<u>om.</u>		
21	comparatur	compatitur		
22	illud	illum		
22	incommunicans	in communicans		
24	illud	illa		
27	densatur	deus autem		
33	illud	illum		
35	in sculptione	insculptione		
[40]2	consideraue- rimus	considerauimus		
9	huius	huiusmodi		
12	oportebit	oportebat		
14	indiuisibile	indiuisibilem		
16	in	<u>om.</u>		
17	abscindi	abscidi		
19	non	nec		
24	naturam	numerus		
28	non			<u>om.</u>
30	naturam	numerus		
34	vnaqueque	vnaquaue		

		<u>B</u>	<u>D</u>	<u>E</u>
38	substantiis	aliis		
[41]1	tenent	cedunt		
1	secundum	sciendum		
2	sed est ei in-	hoc ei		
	conueniens hoc			
2-3	forma	sua		
8	nos	<u>add.</u> iam		
15	non	vero		
25	quiddam	quidem	quodam	quoddam
42	aliquid	aliud		
[42]1	quod	quia		
1	negatio	negociatio		
1	ex	est		
6	est apta			apta
8-9	sit in potentia	<u>om.</u>		
	nisi forte sibi			
	aduenerit certi-			
	tudo extrinsecus			
	per quam			
9	fit	fiat		
12-13	compositi	composita		
14	corporeitatis	corporea		
23	in terminum		terminus inte-	(terminus
			rim	sic!) in-
				terim
25	in terminum		interim	interim
28	fit sine illa	sit siue vlla		
35-36	intellexerimus	intelleximus		
[43]1	aliqua	aliquam		
8	per	<u>om.</u>		
12	quod	quidem		
21	est		esse	esse
25	res	<u>om.</u>		
26	essentiales		essentialis	
28	essentiam			se essentia
34	materia	<u>add.</u> et corpo-		
		reitas non		
		egens materia		
[44]12	nec poterit	vel non posset		
13	potest	posset		
13	habet	haberet		
15	alias	alia		
17	vt	in		
17	haberet	habet		
21	appropriatam	approbatam		
25	locum		lacum	
27	existentem	essentem		
28	ei	<u>om.</u>		
30	non	si		
33	estimauerimus			aestima veri-
				mus
34	tunc	<u>om.</u>		

		<u>B</u>	<u>D</u>	<u>E</u>
[45]	1	sibi	<u>om.</u>	
	3	eam		iam
	4	hoc	<u>add.</u> se	
	6	in quo		quo
	7	cogentis	<u>om.</u>	
	12	non	<u>om.</u>	<u>add.</u> non
	17	confusionem		infusionem
	19	est illa	illa est	illa est
	24-25	quantitatis, manifestum		quantitatis? Manifestum
	37	terminum	tantum	
	38	accidentis	accidetis	
[46]	3	esse	<u>om.</u>	
	11	separetur		separatur
	15	quin	quoniam	
	18	necesse est		nec esse
	19	vtrumque	vtraque	
	24	quod	<u>om.</u>	
	29	tamen	cum	
	37	differunt in superabundan- tiam	non differunt insuperabun- dantiam	
	38	sint	sit	
[47]	7	cum non	non cum	
	14	seipsa	ipsa	
	25	vel	<u>om.</u>	
[48]	7	adaptatum		adaptatam
	7-8	receptium	receptum	
	31	habitudinem	habitudine	
	37	habitus	hec habitudo	
	39	eo	<u>add.</u> scilicet erit	
	41	nosti	nostis	
[49]	17	est		esse est
	28	sint causata	sit causa	
	34	sit	<u>om.</u>	
	39	secundum	<u>add.</u> secundum	
[50]	17-18	est tertio, quod si		est. Tertio quod ei
	20	oportet	oporteret	
	24	esset	esse	
	25	quod	que	
	25	sicut	<u>add.</u> vt	
	27	alius	aliud	
	28	adiungeretur	adiungetur	
	31	vnaqueque	vnaqueque	
	39	iam	non	
[51]	1	igitur	<u>om.</u>	
	4	a qua		quae
	4	a	<u>om.</u>	
	5	forma		<u>add.</u> ma
	8	illius	alterius	

		<u>B</u>	<u>D</u>	<u>E</u>
16	est	cum		
26	qua	que		
[52]5-7	sed est vnum in- tentione commu- ni; vnum autem secundum inten- tionem communem non est causa eius quod est vnum numero	<u>om.</u>		
11	eius		<u>om.</u>	<u>om.</u>
12	vel	tunc		
13	ergo est res que facit debere esse materiam. Non enim perfi-		<u>ante verba -ro.</u> Non enim . . . <u>lineae 11</u> <u>transponit</u>	
31-32	per formam	formata		
36	vt	<u>om.</u>		
38	illud	suum		
[53]2	et		<u>om.</u>	<u>om.</u>
5	sed	secundum quod		
10	coniunctum			conuinctum
18	Completus est tractatus se- cundus huius partis			<u>om.</u>

APPENDIX C

THE MANUSCRIPTS OF THE METAPHYSICA

In a series of eleven articles which appeared between 1961 and 1972 in the Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age, Marie-Thérèse d'Alverny has listed and described the extant manuscripts, found in the libraries of Europe and the United States, which contain Latin versions of the works of Avicenna.¹ From her articles the following list of the extant manuscripts of Avicenna's Metaphysica has been prepared.

In order to facilitate reference to her articles, this list follows Mlle d'Alverny's admittedly artificial ordering of the manuscripts in terms of their current geographical location. The manuscripts of the Metaphysica are divided, however, into two major groups, namely, those containing the Toledo translation of Gundissalinus (listed below under the heading Translatio Gundissalini) and those which contain the revised translation (listed below under the heading Translatio Emendata). The manuscripts within each group are listed and described in the order in which they occur in Mlle d'Alverny's articles, but only complete or nearly complete manuscripts of the Metaphysica are included. Each manuscript is numbered consecutively for purposes of reference, with the prefix 'A' indicating the translation of Gundissalinus and the prefix

¹For a complete listing of these articles, see the bibliography of this thesis.

'C' indicating the revised translation. Brief excerpts from the descriptions of Mlle d'Alverny are also provided.

I. Translatio Gundissalini

A. Codices Gallici

A1: Codex Parisiensis, Bibliotheca Mazarinea 3473, ff. 174-194^v; saec. XIV in., membran. "Emendationes perpaucae, glossae nonnullae saec. XIV."²

A2: Codex Parisiensis, Bibliotheca Nationalis Lat. 15114, ff. 1-78; "saec. XIII exeunte a duobus librariis exarata, quorum primus scripsit ff. 1-63vb, secundus autem ff. 64-78 (f. 63vb vacat). . . . Emendationes sedulae; glossae rariores. . . . Olim S. Victoris C. 8, 316, 916."³

A3: Codex Parisiensis, Bibliotheca Nationalis Lat. 16096, ff. 1-71; saec. XIII (circa 1280), membran. "Emendationes sedulae. Notae marginales permultae, quas fere omnes magister Godefridus de Fontibus exscripsit. . . . lectiones alterius codicis in margine indicavit sub titulo: 'a.l.'. . . . Olim Sorb. 1186."⁴

A4: Codex Parisiensis, Bibliotheca Nationalis Lat. 16097, ff. 1-70^v; saec. XIII ex. et saec. XIV in., membran. "Notae marginales manu currenti euanida eiusdem aetatis. . . . Olim Sorb. 954."⁵

A5: Codex Parisiensis, Bibliotheca Nationalis Lat. 16602, ff. 1-97^v; saec. XIII (circa 1240), membran. "Emendationes et glossae marginales nonnullae. . . . Olim Sorb. 1185."⁶

B. Codices Italici

A6: Codex Caesenas, Bibliotheca Malatestiana, Plut. XXII, Dextr. 4, ff. 66-143^v; saec. XV (1458), membran. "Notae marginales nonnullae."⁷

A7: Codex Neapolitanus, Bibliotheca nationalis VIII.E.33, ff. 47-97; saec. XIII², membran. "Emendationes et notae marginales eiusdem aetatis

²Marie-Thérèse d'Alverny, "Avicenna latinus," Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 28 (1961):306-308.

³Idem, "Avicenna latinus," Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 29 (1962):218-19.

⁴Ibid., pp. 220-22.

⁵Ibid., pp. 222-24.

⁶Ibid., pp. 227-28.

⁷Idem, "Avicenna latinus," Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 30 (1963):227-28.

et saec. XIV. . . . Olim monasteri S. Iohannis de Carbonara, ord. S. Augustinii [sic]."8

A8: Codex Vaticanus, Bibliotheca Apostolica Vaticana, Regimensis lat. 1958, ff. 1-45^v; saec. XIII², membran. "Emendationes et variae lectiones plurimae; notae marginales pluribus manibus saec. XIII et XIV. . . . Olim S. Andreae in Valle."9

A9: Codex Vaticanus, Bibliotheca Apostolica Vaticana, Vatican. lat. 2419, ff. 1-51; saec. XIII ex. et saec. XIV in., membran. "Emendationes, tituli marginales et variae lectiones sub verbis: 'alius liber', 'alia littera', 'al.' designatae, una manu currenti diplomatica exscriptae."10

A10: Codex Venetus, Bibliotheca Sancti Marci lat. 2665 (Cl. X, 171; L. VI, 1v), ff. 111-143^v; saec. XIII², membran. "Codex iste e duobus libris manuscriptis constat; secundus autem e partibus pluribus. . . . Pars IIb (ff. 111-118^v) . . . Emendationes et notae marginales nonnullae ipsius scribae; notae marginales manibus posterioribus. . . . Pars IIc (ff. 119-169) . . . Emendationes, variae lectiones, siglo 4 anteposito, et notae marginales scribarum Olim monasterii Patavini Sancti Iohannis in Viridario, unde a. 1782 in bibliothecam Sancti Marci Venetiarum Codex inlatus est."11

C. Codex Britannicus

A11: Codex Oxoniensis, Bibliotheca Bodleiana Digbeianus 217, ff. 132-176^v (Pars V); saec. XIII ex., membran. "Haec pars a pluribus librariis meridionalibus exarata est saec. XIII ex. . . . Emendationes rarae."12

D. Codex Helveticus

A12: Codex Basileensis, Bibliotheca Universitatis F.I.4, ff. 285-409^v; saec. XV, chart. et membran. ". . . notulas marginales nonnullas invenies, sive eiusdem aetatis sive paulo posterioris."13

E. Codex Dalmatus-Iugoslavicus

A13: Codex Rhausiensis, Bibliotheca Fratrum Praedicatorum 63 (36-V-6),

⁸Ibid., pp. 240-42.

⁹Ibid., pp. 251-52.

¹⁰Ibid., pp. 262-63.

¹¹Idem, "Avicenna latinus," Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 31 (1964):276-79.

¹²Idem, "Avicenna latinus," Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 32 (1965):276-80.

¹³Idem, "Avicenna latinus," Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 33 (1966):324.

ff. 1-66; saec. XIII², membran. "Ff. plurima euulsa sunt in primo quaternio, inter f. 2 et f. 3; deest pars textus a l. I, cap. 3: '. . . cum vero inquisierimus nomen proprium huius tercii || . . .' usque ad l. II, cap. 4: . . . || 'motive, non remotio que faciat debere esse remotionem . . .' . . . Emendationes raras; variae lectiones nonnullae manu ipsius scriptoris. Emendationes nonnullae manu saec. XVI. Notae marginales pluribus manibus"14

F. Codices Germanici

A14: Codex Erfordiensis, Bibliotheca civitatis, Collectio Amploniana, Amplon. F. 331, ff. 30-45^v, 46-61^v; saec. XIV¹ et XIV², membran. ". . . e duabus partibus compactus. Ultimam partem Metaphysicae Auicennae ff. 46-61^v, necnon textum libri Fontis Vitae exscripsit librarius quidam saec. XIV ex., ut apparet. . . . Emendationes siue notae marginales raras."15

A15: Codex Norimbergensis, Bibliotheca Municipalis Cent. V. 21, ff. 126-181 (secundus codex); saec. XIV, membran. "Emendationes passim inuenies, necnon notas plumbeas saec. XIV in marginibus. . . . Olim Fratrum Praedicatorum Norimbergensium."16

II. Translatio Emendata

A. Codices Gallici

C1: Codex Laudunensis, Bibliotheca Municipalis 412, ff. 180-228 (pars VIII); saec. XIII ex., membran. "Pluribus manibus exaratus. . . . Codex olim Sanctae Mariae Laudunensis."17

C2: Codex Parisiensis, Bibliotheca Nationalis Lat. 6443, ff. 2-44; saec. XIII ex., membran. "Emendationes plurimae; glossae nonnullae manu septentrionali forsitan anglica inscriptae, Codex olim Thuaneus: f. 2^v 'Jac. Aug. Thuani'; Colbertinus 3000; Regius 4866.3."18

B. Codices Italici

C3: Codex Patavinus, Bibliotheca Universitatis 1438, ff. 53-125; saec. XIV in., membran. "Notae marginales siue eiusdem aetatis siue posterioris. Emendationes sedulae; variae lectiones in margine inscriptae sub

¹⁴Ibid., pp. 326-27.

¹⁵Idem, "Avicenna latinus," Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 34 (1967):321-23.

¹⁶Ibid., pp. 337-39.

¹⁷Idem, "Avicenna latinus," Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 28 (1961):295-301.

¹⁸Ibid., pp. 310-314.

titulo: 'in alio'."19

C4: Codex Vaticanus, Bibliotheca Apostolica Vaticana, Urbin. lat. 187, ff. 2-100 (olim 66-142); saec. XV, membran. "Emendationes sedulae. Notae marginales nullae. . . . Olim Urbin. 227; 450."20

C5: Codex Vaticanus, Bibliotheca Apostolica Vaticana, Vatican. lat. 4428; ff. 27v-78; saec. XIII², membran. "Emendationes multae, notae marginales pluribus manibus; varias lectiones cum nota 'al', passim animadvertes."21

C6: Codex Tudertinus, Bibliotheca communalis 90, ff. 1-44; saec. XIV in., membran. "Emendationes manu posteriori nonnullae. . . . inuenies notulas marginales cuiusdam viri docti, forsitan anglici, saec. XIV¹. Notae marginales aliquot pluribus manibus saec. XIV. . . . Olim conuentus Fratrum Minorum Tudertin."22

C7: Codex Venetus, Bibliotheca Sancti Marci lat. 2822 (Cl. X, 172; L. VI, lvii), ff. 38v-93 (pars prima); saec. XIII ex. et saec. XIV in., membran. "Emendationes sedulae. Notae marginales et variae lectiones eiusdem aetatis necnon posterioris, pluribus manibus. F. 88v, nota saec. XIV in. 'Auic. Sarracenus sub lege Machometi'. . . . Olim monasterii Patavini Sancti Iohannis in Viridario, unde a. 1782 in S. Marci bibliothecam inlatus est."23

C. Codex Britannicus

C8: Codex Oxoniensis, Bibliotheca Collegii Mertonensis 282, ff. 69-109; saec. XIV in., membran. ". . . emendationes et notae marginales permultae pluribus manibus currentibus anglicis saec. XIV. . . . Olim Coll. Mertonensis O.2.3."24

D. Codex Austriacus

C9: Codex Admontensis, Bibliotheca Monasterii 485, ff. 1-34v; saec. XIII¹, membran. "Emendationes nonnullae ipsius scribae; emendationes seu variae lectiones manu currenti saec. XIII, siue in textu siue in margine; permultae sunt in prima parte codicis ad l.I-III; aliquando

¹⁹Idem, "Avicenna latinus," Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 30 (1963):243-44.

²⁰Ibid., pp. 255-56.

²¹Ibid., pp. 266-68.

²²Idem, "Avicenna latinus," Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 31 (1964):272-74.

²³Ibid., pp. 282-84.

²⁴Idem, "Avicenna latinus," Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 32 (1965):286-88.

notatur: 'alia littera'."25

E. Codex Germanicus

C10: Codex Cusanus, Bibliotheca Hospitalis 205, ff. 49-80v; saec. XIV in., membran. "Deest capitulum 5. libri III, ut admonet nota post titulum capituli posita: 'capitulum de certitudine quidditatis numeri . . . et manifestatione principiorum eius. Oportet ut hic certificemur'. Desint sic ex abrupto, et sequitur: 'Quere alibi; hic deest capitulum de numero' (f. 56). . . . Emendationes sedulae, . . . notae marginales nonnullae eiusdem aetatis; in marginibus tandem conspicias passim notulas atramento rubro exscriptas manu propria cardinalis Nicolai."26

²⁵Idem, "Avicenna latinus," Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 33 (1966):305.

²⁶Idem, "Avicenna latinus," Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 34 (1967):315-18.

APPENDIX D

COMPARISON AND OUTLINE OF THE CHAPTER DIVISIONS OF THE LATIN, FRENCH, AND GERMAN TRANSLATIONS OF AVICENNA'S METAPHYSICS

Although the texts of the Latin, French, and German translations of the Metaphysics of the Kitāb al-shifā' appear to be in essential agreement, and although there are no variations in the division of the text into tractates,¹ there are variations in the division of the material into chapters. In the first tractate, the fourth chapter of the French and German translations is divided into two chapters in the Latin. In the fifth tractate, the Latin's fourth chapter is divided into three chapters in the French and four chapters in the German translation. In the eighth tractate, we find the Latin heading to the first chapter appearing as the tractate heading in the French and German versions (which agree upon a different first chapter heading) and, in addition, the German version divides the seventh chapter into two chapters. Finally, in the ninth tractate the German translation divides the first chapter into three chapters (and mislabels the ninth chapter as the tenth). As a result, the Latin versions agree in containing a total of sixty chapters, the French version sixty-one, and

¹In the editio princeps (B) of the Latin version, however, the first tractate is divided into two books, with the first book containing chapters one through five and the second book containing chapters six through nine (which are numbered as chapters one through four of the second book).

the German version sixty-five chapters.

To facilitate reference to these translations, as well as to provide an indication of the contents of the entire Metaphysics of the Kitāb al-shifā', an outline of the chapter headings of the Latin, French, and German translations (in that order) is provided in this appendix, beginning on the following page.² For each chapter of the Latin translation, folio references to the 1508 edition (D) are provided.

²The Latin chapter headings are taken from the 1508 edition (D), with some slight emendations based upon readings found in the editions of 1495 (B) and 1520 (E). The French chapter headings for first through the fifth tractate are taken from Anawati's most recent version (1978) whereas for tractates six through ten his earlier translation (1952) has been used. The German chapter headings are, of course, from Horten (1907).

Metaphysica Avicennae
 La Métaphysique du Shifā'
 Die Metaphysik Avicennas

I. TRACTATUS PRIMUS

- 1: De inquisitione subiecti prime philosophie ad hoc, vt ostendatur ipsa esse de numero scientiarum (fol. 70ra).
 (1) Où l'on commence à chercher le sujet de la philosophie première pour que soit manifestée son essence par rapport aux sciences.
 (1) Ein erstmaliges Suchen nach dem Objekte der prima philosophia, damit ihre eigentümliche Natur innerhalb der Wissenschaften klar werde.

- 2: De stabiliendo subiectum huius scientie (fol. 70va).
 (2) Où l'on établit le sujet de cette science.
 (2) Die Bestimmung des Objektes der Metaphysik.

- 3: De vtilitate huius scientie, et ordine et eius nomine (fol. 71rb);
- 4: De questionibus scientie naturalis (fol. 71va).
 (3) Utilité de cette science. Son rang. Son nom.
 (3) Der Nutzen der Metaphysik, ihre Rangstufe und ihr Name.

- 5: De vniuersitate eorum de quibus tractat hec scientia (fol. 72ra).
 (4) De l'ensemble des questions dont on traite dans cette science.
 (4) Zusammenfassung dessen, worüber wir in der Metaphysik handeln.

- 6: De assignatione rei et entis, et de eorum primis diuisionibus ad hoc vt exciteris ad intelligentiam eorum (fol. 72rb).
 (5) Désignation de l'existant, de la chose. Leur première division, ce qui attirera l'attention sur le but [de cette science].
 (5) Der Hinweis auf das Seiende und das Ding, die primären Einteilungen beider, zugleich Hinweis auf das Ziel (der Metaphysik).

- 7: De initio loquendi de necesse esse et de possibile esse, et quod necesse esse non habet causam, et quod possibile esse est causatum, et quod necesse esse nulli est coequale in esse, nec pendet ab alio in esse (fol. 73ra).
 (6) Où l'on commence à parler du nécessairement existant. Le nécessairement existant n'a pas de cause; le possiblement existant est causé. Le nécessairement existant n'est égal à aucun autre dans l'existence; il ne dépend pas d'un autre dans l'existence.
 (6) Über das notwendig Seiende und das Mögliche. Das notwendig Seiende hat keine Ursache; das Mögliche ist aber verursacht. Das notwendig Seiende ist im Sein keinem anderen gleichgeordnet, noch auch von einem anderen abhängig. Beginn der Darlegung.

- 8: Quod necesse esse vnum est (fol. 73va).
 (7) Que le nécessairement existant est unique.
 (7) Über die Einheit des notwendig Seienden.

- 9: In quo ostenditur quid sit veritas et certitudo, et defenduntur prime premissorum in propositionibus verissimis (fol. 74ra).
 (8) Où l'on montre ce qu'est la vérité, la véracité. Défense des premiers principes dans les prémisses vraies.
 (8) Das Wahre und die Wahrheit und die Verteidigung des ersten Prinzips unter den wahren Prämissen.

II. TRACTATUS SECUNDUS

- 1: De notificatione substantie et suarum partium per verba generalia (fol. 74vb).
 (1) Définition et divisions de la substance. Exposé général.
 (1) Die Definition der Substanz und ihre Arten. Eine allgemeine Darlegung des Problems.
- 2: De certitudine substantie corporee et de eo quod componitur ex ea (fol. 75ra).
 (2) De l'exacte détermination de la substance corporelle.
 (2) Die Bestimmung des Wesens der körperlichen Substanz und der Naturen, aus denen sie zusammengesetzt ist.
- 3: Quod materia corporalis non spoliatur a forma (fol. 76rb).
 (3) Que la matière corporelle ne se dévêt pas de la matière.
 (3) Die körperliche Materie kann nicht frei sein von der Wesensform.
- 4: De prioritare forme super materiam in ordine essendi (fol. 77ra).
 (4) Priorité de la forme sur la matière dans l'ordre de l'existence.
 (4) Die Wesensform geht der Materie voraus im Bereiche des Wirklichen.

III. TRACTATUS TERTIUS

- 1: De assignatione eius quod oportet inquiri de dispositione nouem predicamentorum, et accidentalitate eorum (fol. 77vb).
 (1) Où l'on montre les questions qu'il faut examiner au sujet de quelques catégories et de leur accidentalité.
 (1) Kurze Darlegung dessen, was über die neun Kategorien betreffs ihrer Natur als Akzidenzien untersucht werden muß.
- 2: De vno (fol. 78rb).
 (2) De l'un.
 (2) Die Diskussion über das Eine.
- 3: De certificatione vnius et multitudinis, et ostensione quod numerus est accidens (fol. 78vb).
 (3) Vérification de l'unité et de la multiplicité. Le nombre est un accident.
 (3) Die Definition des Einen und Vielen und der Beweis, daß die Zahl ein Akzidens ist.

- 4: Quod mensurae sunt accidentia (fol. 79va).
 (4) Que les mesures sont des accidents.
 (4) Die Dimensionen sind Akzidenzien.
- 5: De certificanda quidditate numeri et de diffinitione suarum specierum et manifestatione principiorum eius (fol. 80rb).
 (5) De l'exacte détermination de la quiddité du nombre. Définition des espèces. Manifestation de ses principes.
 (5) Definition des Wesens der Zahl, Bestimmung ihrer Arten und Darlegung ihrer ersten Prinzipien.
- 6: De oppositione que est inter unum et multum (fol. 80vb).
 (6) Opposition de l'unité et de la multiplicité.
 (6) Die Opposition zwischen dem Einen und Vielen.
- 7: Quod qualitates sunt accidentia (fol. 81va).
 (7) Les qualités sont des accidents.
 (7) Die Qualitäten sind Akzidenzien.
- 8: De scientia; et quid est accidentia (fol. 82ra).
 (8) De la science. Son caractère accidentel.
 (8) Die Wissenschaft und ihre Natur als Akzidens.
- 9: Ad loquendum de qualitatibus que sunt in quantitate et stabilire eas (fol. 82va).
 (9) Les qualités qui sont dans les quantités. Preuve de leur existence.
 (9) Die Qualitäten, die in der Quantität inhärieren. Der Beweis für ihre Existenz.
- 10: De ad aliquid (fol. 83ra).
 (10) De la relation.
 (10) Die Relation.
- IV. TRACTATUS QUARTUS
- 1: De priore et posteriore, et de inceptione (fol. 83vb).
 (1) L'antérieur et le postérieur; de l'innovation.
 (1) Das Früher und Später und das Entstehen.
- 2: De potentia et effectu, et fortitudine et debilitate, et stabiliter esse materia in omnibus generatis (fol. 84va).
 (2) La puissance et l'acte. La puissance et l'impuissance. Établissement de la matière pour tout engendré.
 (2) Die Potenz und der Akt, das Vermögen und das Unvermögen und der Beweis für die Existenz der Materie in jedem Dinge, das entsteht.
- 3: De perfecto et imperfecto et de eo quod est ultra plus quam perfectionem et de toto et de universo (fol. 86ra).
 (3) Le parfait et l'imparfait. Ce qui est au-dessus du parfait. Le tout et l'ensemble.
 (3) Das Vollkommene und Unvollkommene und das, was über der Vollendung steht. Das Ganze und die Summe.

V. TRACTATUS QUINTUS

- 1: De rebus communibus, et quomodo est esse eorum (fol. 86va).
 - (1) Des principes généraux et leur mode d'existence.
 - (1) Die universellen Dinge und die Art ihrer Existenz.
- 2: Qualiter naturas comitatur vniuersalitas et completur dictio in hoc, et deinde de differentia vniuersalis et particularis ad totum et partem (fol. 87va).
 - (2) Comment l'universalité accompagne-t-elle les natures universelles. Où l'on achève de parler de cela, et de la différence entre le tout et la partie, l'universel et le particulier.
 - (2) Der Charakter der Universalität haftet den universellen Naturen an. Darüber wird die Diskussion zu Ende geführt. Der Unterschied zwischen dem Ganzen und dem Teile, dem Universellen und Singulären.
- 3: De assignanda differentia inter genus et materiam (fol. 88ra).
 - (3) De la différence entre le genre et la matière.
 - (3) Der Unterschied zwischen dem Genus und der Materie.
- 4: De intellectibus qui sunt extra intentionem generis quomodo recipiuntur intra naturam generis (fol. 88va).
 - a. (4) Sur la manière dont les intentions extérieures au genre entrent dans la nature du genre.
 - (4) Die Art und Weise, wie die der Natur des Genus fremdartigen Begriffe in das Genus eintreten;
 - (5) Die Bestimmungen (Dinge), die das Genus enthält.
 - b. (5) De l'espèce.
 - (6) Die Art.
 - c. (6) Définition de la différence et vérification.
 - (7) Die Definition der Differenz und ihrer Wesenheit.
- 5: De assignanda comparatione diffinitionis et diffiniti (fol. 89rb).
 - (7) Rapport de la définition au défini.
 - (8) Darlegung der Beziehung zwischen definitio und definitum.
- 6: De differentia et eius certitudine (fol. 90rb).
 - (8) De la définition.
 - (9) Die Definition.
- 7: De comparatione diffinitionis cum partibus suis (fol. 90vb).
 - (9) Rapport de la définition à ses parties.
 - (10) Die Beziehung der Definition zu ihren Teilen.

VI. TRACTATUS SEXTUS

- 1: De diuisionibus causarum et de earum dispositionibus (fol. 91ra).
 - (1) Division des causes.
 - (1) Die Arten der Ursachen und ihre Verhältnisse.

- 2: De solutione questionis, an omnis causa sit simul cum suo causato; et de certitudine cause agentis (fol. 91vb).
- (2) De la solution des objections au sujet de ce que pensent les "partisans" de la vérité (ahl al-ḥaqq) que toute cause est avec son effet. Vérification de ce qui est dit au sujet de la cause a g e n t e.
- (2) Die Lösung der Schwierigkeiten in den Ansichten der wahren Philosophen, die behaupten: jede Ursache sei gleichzeitig mit ihrer Wirkung. Die genaue Bestimmung der Wirkursache.
- 3: De comparatione que est inter causas agentes et sua causata (fol. 92rb).
- (3) Comparaison des causes a g e n t e s à leurs effets.
- (3) Die Beziehungen der Wirkursachen zu ihren Wirkungen.
- 4: De aliis causis, scilicet materialibus, formalibus, finalibus (fol. 93rb).
- (4) Les causes m a t é r i e l l e , f o r m e l l e et f i n a l e .
- (4) Die anderen Ursachen: die materielle, die formelle und die Zweck-Ursache.
- 5: De stabiliendo fine, et de solutione questionum illorum qui destruxerunt finem, et de differentia inter finem et necessarium, et de notificando modo secundum quem finis est prior ceteris causis, et modo secundum quem est posterior ceteris causis (fol. 93vb).
- (5) Démonstration de l' e x i s t e n c e de la f i n et solution de quelques objections contre son existence. Différence entre la f i n et la n é c e s s a i r e . Détermination de la manière dont la f i n est antérieure aux autres c a u s e s et la manière dont elle leur est postérieure.
- (5) Der Beweis, daß es ein letztes Ziel gibt und die Lösung von Schwierigkeiten in diesem Probleme. Der Unterschied zwischen dem Endziele und dem mit Notwendigkeit Erfolgenden. Die Definition der Art und Weise, wie das letzte Ziel den übrigen Ursachen vorausgeht oder ihnen folgt.

VII. TRACTATUS SEPTIMUS

- 1: De consequentibus unitatem, scilicet identitatem et eius diuisionibus; et de consequentibus multitudinem, scilicet alietatem et diuersitatem; et de modis oppositionis cognitis (fol. 95rb).
- (1) Les conséquences de l' u n i t é : l' i d e n t i t é et ses divisions. Les conséquences de la m u l t i p l i c i t é : l' a l t é r i t é et la d i v e r s i t é . Les variétés connues de l' o p p o s i t i o n .
- (1) Die Akzidenzien der Einheit, nämlich die Identität und ihre Arten. Die Akzidenzien der Vielheit, nämlich das Andere, die Verschiedenheit und die Arten der bekannten Opposita.
- 2: De assignandis intentionibus antiquissimorum de ideis, et secunda methasi, et de causa que eos duxit ad hoc, et de ostendenda origine ignorantie propter quam decepti sunt (fol. 96ra).
- (2) Où l'on rapporte la doctrine des anciens philosophes concernant

les Idées et les principes des mathématiques. Raison qui y a conduit. Où l'on montre les causes de l'ignorance où ils sont tombés et qui les ont conduits à l'erreur.

- (2) Die Aufzählung der Lehrmeinungen der ältesten Philosophen über die Ideen und die mathematischen Gegenstände. Der Grund, der zu dieser Ansicht hinführte und die Darlegung der Quelle des Irrtums, der den alten Philosophen unterlief, so daß sie vom richtigen Wege abirrten.

3: De destruendo sententiam de disciplinalibus, et de ideis (fol. 96va).

- (3) Réfutation de la doctrine des mathématiques et des idées.

- (3) Die Widerlegung der Lehren betreffs der mathematischen Begriffe und der (platonischen) Ideen.

VIII. TRACTATUS OCTAUIUS

DE LA CONNAISSANCE DU PREMIER PRINCIPE

Die Kenntnis des ersten Prinzips alles Seins und die Kenntnis seiner Eigenschaften.

1: De cognoscendo primo principio vniuersi esse, et de cognoscendis proprietatibus eius (fol. 97rb).

- (1) Nombre fini des causes efficientes et réceptives [matérielles].

- (1) Über die Endlichkeit der Reihe der wirkenden und materiellen Ursachen.

2: De questionibus consequentibus id quod dictum est de solutione eorum (fol. 97vb).

- (2) Objections au sujet de ce qui a été dit - leur solution.

- (2) Die Schwierigkeiten, die mit der genannten Lehre verbunden sind, und ihre Lösung.

3: De ostendendo finitas esse causas finales et formales et de stabilendo primum principium absolute; et causis primis absolute, et de causa prima proprie, et de ostendendo quid sit causa prima absolute que est causa omnium causarum (fol. 98va).

- (3) Où l'on montre que les nombre des causes finales et formelles est fini et l'on établit [l'existence] du Premier principe absolument. Affirmation décisive au sujet de la Cause première absolue.

- (3) Der Beweis für die Endlichkeit der Zweckursachen und formalen Ursachen. Der Beweis für die Existenz des absolut ersten Prinzips. Die erste Ursache wird absolut und in gewisser Beziehung aufgefaßt. Der Beweis für die Thesis: was absolut erste Ursache ist, ist auch Ursache für alle übrigen Ursachen.

4: De proprietatibus primi principii quod est necesse esse (fol. 98vb).

- (4) Les premiers attributs du Principe nécessairement existant.

- (4) Die ersten Eigenschaften des Urprinzips, des notwendig Seienden.

5: In quo quasi affirmatur et repetitur quod preterit ad ostendendam unitatem de necesse esse, et omnes proprietates eius negatiuas

secundum viam concludendi (fol. 99rb).

- (5) Confirmation et répétition de ce qui a été dit au sujet de l'unicité du nécessairement existant et de ses attributs négatifs par voie démonstrative.
 - (5) Fortsetzung und Begründung des Vorhergehenden d.h. der Einheit des notwendig Seienden und aller seiner negativen Eigenschaften, in deduktiver Beweisführung.
- 6: De ostendendo quod ipsum est perfectum, et plusquam perfectum et bonitas attribuens quicquid est, et quomodo est hoc, et quomodo scit seipsum, et quomodo scit vniuersalia, et quomodo scit particularia et qualiter non conceditur dici quod ipse ea apprehendat (fol. 99vb).
- (6) Qu'Il est parfait, bien plus, au-dessus du parfait; Bonté et "donnant" (mufidum) à toute chose [venant] après lui; qu'Il est la vérité; qu'il est Intelligence pure, parce qu'Il intellige toute chose. Manière dont il le fait; comment Il se connaît et comment Il connaît les universaux et comment Il connaît les particuliers et de quelle façon il n'est permis de dire qu'il les appréhende.
 - (6) Gott ist vollkommen, ja sogar erhaben über jede Vollkommenheit. Die Vollkommenheit ist ein Gut. Er verleiht jedem Dinge, das im Sein später ist wie er, das Dasein. Gott ist der Wahre, der reine Verstand. Er denkt alle Dinge. Ferner, wie erkennt er sein Wesen, wie die Universalia und wie die Individua, und in welcher Weise kann man von ihm sagen, daß er die Dinge erfasse?
- 7: De comparatione intellectuum ad ipsum et de ostensione quod eius proprietates affirmatiue et negatiue non faciunt debere esse in sua essentia multitudinem, et quod illi est pulchritudo maxima, et gloria altissima et collaudatio infinita; et de discernenda dispositione delectationis intelligibilis (fol. 100va).
- (7) Du rapport qu'Il [soutient avec les intelligibles. Où l'on montre que ses attributs positifs et négatifs n'entraînent pas dans son essence de multiplicité et qu'Il a la splendeur suprême et la gloire infinie. De la précellence de la délectation intellectuelle.
 - (7) Die Beziehung der geistigen Inhalte zu Gott. Die positiven und negativen Eigenschaften Gottes haben keine Vielheit in seinem Wesen zur Folge. Gott besitzt den höchsten Ruhm, die erhabenste Majestät und eine unendliche Würde. Der Vorzug des geistigen Genusses.
 - (8) Er ist seinem Wesen nach der Geliebte und der Liebende, Gegenstand des Glücks und selbst glücklich. Die Lust ist das Erfassen des entsprechenden Guten.

IX. TRACTATUS NONUS

1: De proprietate actiua primi principii (fol. 101va).

- (1) De l'attribut d' a c t i v i t é du Premier Principe.
- (1) Die Eigenschaft, die dem ersten Prinzip des Seins zukommt;
- (2) Der Aufschub des göttlichen Wirkens tritt nicht ein, weil eine bestimmte Zeit erwartet werden muß, noch ist eine gewisse Zeit günstiger wie eine andere;

- (3) Aus der Lehre derjenigen, die das Wirken Gottes verringern (indem sie eine zeitliche Schöpfung lehren), ergibt sich, daß die Gottheit der Zeit und Bewegung um eine bestimmte Zeit vorausgehen müßte.
- 2: Quod propinquus motor celestium non est natura nec intelligentia, sed anima, et quod principium longinquum est intelligentia (fol. 102rb).
- (2) Que le moteur prochain des corps célestes n'est ni une nature ni une intelligence mais une âme et que le principe [lointain] est une i n t e l l i g e n c e.
- (4) Der nächste Beweger der himmlischen Dinge ist nicht eine Naturkraft noch ein Verstand, sondern ein seelisches Prinzip. Das entferntere Prinzip ist ein Verstand.
- 3: Qualiter proueniunt actiones a principiis altioribus, vt per hoc sciatur quod oporteat sciri de motoribus separatis intellectis propter se, et desideratis (fol. 103va).
- (3) De la manière dont les actions émanent des principes élevés; que l'on sache sur ce point ce qu'il faut savoir au sujet des moteurs séparés intelligibles, qu'ils sont par eux-mêmes les désirés; vérification de cet exposé.
- (5) Die Art und Weise, wie die Tätigkeiten von den Prinzipien der himmlischen Welt ausgehen, damit du daraus erkennst, was betrifft der unkörperlichen Prinzipien, die in sich selbst geistiger Natur sind, und von den Objekten der Sehnsucht jeder wissen muß.
- 4: De ordinatione esse intelligentie et animarum celestium et corporum superiorum a primo (fol. 104va).
- (4) De l'ordination des intelligences et des âmes célestes et des sphères supérieures à partir du Premier Principe.
- (6) Die Seinsordnung der Geister, Seelen und himmlischen Körper in Beziehung zum ersten Prinzip.
- 5: De dispositione generationis elementorum a causis primis (fol. 105rb).
- (5) De la manière dont les éléments sont engendrés à partir des premières causes.
- (7) Die Art des Entstehens der Elemente aus den ersten Ursachen.
- 6: Et de cura et ostensions, quomodo continentur res sub diuino iudicio (fol. 105vb).
- (6) De la P r o v i d e n c e. Manière dont le mal entre dans la prédétermination Divine.
- (8) Die Vorsehung Gottes und die Art und Weise, wie das Böse sich im göttlichen Ratschlusse befindet.
- 7: De permissione diuina (fol. 106vb).
- (7) Du "r e t o u r" (fol. 106vb).
- (10 [sic; i.e.: 9]) Das jenseitige Leben.

X. TRACTATUS DECIMUS

- 1: De principio, et de promissione generaliter, et de inspirationibus

et orationibus exauditis et flagellis celestibus, et de commemorati-
one dispositionum prophetie, et dispositione iudicii de stellis
(fol. 107vb).

(1) Du c o m m e n c e m e n t et du r e t o u r en un exposé récapitulatif; les inspirations et les rêves, les prières de demande exaucées, les châtements célestes, les dispositions de la prophétie; dispositions des lois des astres.

(1) Das erste Sein und das jenseitige Leben im allgemeinen. Die göttlichen Eingebungen, die Gebetserhörungen, die Strafen des Himmels, die Prophetie und die Sterndeuterei.

2: De stabiliendo prophetam, et qualis est oratio prophetie ad deum altissimum, et de promissione (fol. 108va).

(2) Preuve de la P r o p h é t i e. Comment on fait la prière du Prophète à Dieu. Le "r e t o u r."

(2) Die Notwendigkeit der Offenbarung. Die Art des Gebetes des Propheten zu Gott und das jenseitige Leben.

3: De cultu dei, et vtilitate eius in hoc mundo, et in futuro
(fol. 108vb).

(3) Les actes c u l t u e l s, leur utilité ici-bas et dans l'autre monde.

(3) Der Gottesdienst und sein Nutzen für das diesseitige und jenseitige Leben.

4: De ligatione ciuitatis et de ligatione domus, scilicet de coitu et de constitutionibus generalibus in hoc (fol. 109ra).

(4) La formation de la c i t é. Celle de la famille, à savoir le mariage et les lois générales concernant ces questions.

(4) Das Leben der Städte und das Hausleben, nämlich die Ehe und die allgemeinen Gesetze über dieselbe.

5: De eligendo successore et summo sacerdote et de contractibus et de moribus (fol. 109va).

(5) Le C a l i f e et l'î m â m : obligation de leur obéir. Aperçu sur les questions politiques, les transactions sociales et morales.

(5) Das Kalifat, das Imâmat und die Pflicht, beiden zu gehorchen. Politik, Verkehr, Sitten.

BIBLIOGRAPHY

BIBLIOGRAPHY

- Afnan, Soheil M. Avicenna: His Life and Works. London: George Allen & Unwin, 1958.
- Alonso Alonso, Manuel. "Homenaje a Avicenna en Su Milenario: Las Traducciones de Juan González de Burgos y Salomon." Al-Andalus; Revista de las Escuelas de Estudios Arabes de Madrid y Granada 14 (1949): 291-319.
- _____. "Ibn Sīnā y Sus Primeras Influencias en el Mundo Latino." Revista del Instituto Egipcio de Estudios Islámicos (en Madrid) 1 (1953):36-57.
- Arberry, Arthur J. "The Achievement of Avicenna." Journal of the Iran Society 1 (January 1952):119-24.
- _____. "Avicenna: His Life and Times." In Avicenna: Scientist & Philosopher: A Millenary Symposium, pp. 9-28. Edited by G. M. Wickens. London: Luzac & Co., 1952.
- _____. Avicenna on Theology. London: John Murray, 1951.
- Aristotle. The Basic Works of Aristotle. Edited by Richard McKeon. New York: Random House, 1941.
- _____. Metaphysica. Edited by W. Jaeger. Oxford: Clarendon Press, 1957.
- _____. The Metaphysics. 2 vols. Text and translation by Hugh Tredennick. Loeb Classical Library. Cambridge: Harvard University Press, 1968-1969; London: William Heinemann, 1968-1969.
- _____. The Physics. 2 vols. Text and translation by Philip H. Wicksteed and Francis M. Cornford. Loeb Classical Library. Cambridge: Harvard University Press, 1968-1970; London: William Heinemann, 1968-1970.
- Avicenna. Avicennae Metaphysica. St. Bonaventure, New York: The Franciscan Institute, 1948.
- _____. Compendium de anima. De mahad.i.de dispositione, seu loco, ad quem reuertitur homo, vel anima eius post mortē. Aphorismi de anima. De diffinitionibus, & quaesitis. De diuisione scientiarum. Translated [from Arabic] and edited by Andrea Alpago Bellunensi. Venice: Haeredes Luceantonii Iuntae Florentini, 1546; reprint ed., Westmead, England: Gregg International Publishers, 1969.

- _____. The "Metaphysica" of Avicenna (ibn Sīnā): A Critical Translation-Commentary and Analysis of the Fundamental Arguments in Avicenna's "Metaphysica" in the "Dānīsh Nāma-i 'alā'ī" (The Book of Scientific Knowledge). Translated and edited by Parviz Morewedge. New York: Columbia University Press, 1973.
- _____. Metaphysica sive Prima philosophia (Venise, 1495). Louvain: Bibliothèque S.J., 1961.
- _____. Die Metaphysik Avicennas. Translated and edited by M. Horten. Halle: n.p., 1907; reprint ed., Frankfurt am Main: Minerva, 1960.
- _____. La Métaphysique du Shifā': Traduction faite sur le texte arabe de la lithographie de Téhéran de 1303 H. Translated by Father M.-M. Anawati [i.e., Georges C. Anawati]. Montréal: Institut d'Etudes médiévales, 1952 [mimeograph; 3 vols.].
- _____. La Métaphysique du Shifā': Livres I à V. Translated by Georges C. Anawati. Études musulmanes XXI. Paris: Librairie Philosophique J. Vrin, 1978.
- _____. Opera Philosophica: Venise, 1508. Louvain: Édition de la bibliothèque S.J., 1961.
- Badawi, 'Abdurrahmān. Histoire de la philosophie en Islam. Études de philosophie médiévale: 60. Paris: Librairie Philosophique J. Vrin, 1972.
- Bloch, Ernst. Avicenna und die Aristotelische Linke. Berlin: n.p., 1952; reprint ed., [Frankfurt am Main]: Suhrkamp Verlag, 1963.
- Bréhier, Émile. The Middle Ages and the Renaissance. Translated by Wade Baskin. Chicago and London: The University of Chicago Press, Phoenix Books, 1967.
- Coccio, Agostino. "Filosofia e religione secondo Avicenna." Rivista di filosofia neo-scholastica 28 (1936, Suppl.):133-44.
- Copleston, F. C. A History of Medieval Philosophy. New York: Harper & Row, Harper Torchbooks, 1974.
- _____. A History of Philosophy. Vol. II: Mediaeval Philosophy. 2 vols. Garden City: Doubleday & Co., Image Books, 1962.
- Corbin, Henry. Avicenna and the Visionary Recital. Translated by Willard R. Trask. New York: Pantheon Books, 1960.
- Cruz Hernández, Miguel. "La Distinción Aviceniana de la Esencia y la Existencia y Su Interpretación en la Filosofía Occidental." In Homenaje a Millás-Vallacrosa, Vol. I, pp. 351-74. Barcelona: n.p., 1954.
- _____. Historia de la Filosofía Española: Filosofía Hispano-Musulmana. 2 vols. Madrid: Asociación Española para el Progreso de las Ciencias, 1957.

_____. La Metafísica de Avicenna. [Granada]: Universidad de Granada, 1949.

d'Alverny, Marie-Thérèse. "Avicenna latinus." Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 28 (1961):281-316.

_____. "Avicenna latinus." Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 29 (1962):217-33.

_____. "Avicenna latinus." Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 30 (1963):221-72.

_____. "Avicenna latinus." Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 31 (1964):271-86.

_____. "Avicenna latinus." Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 32 (1965):257-302.

_____. "Avicenna latinus." Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 33 (1966):305-27.

_____. "Avicenna latinus." Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 34 (1967):315-43.

_____. "Avicenna latinus." Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 35 (1968):301-35.

_____. "Avicenna latinus." Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 36 (1969):243-80.

_____. "Avicenna latinus." Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 37 (1970):327-61.

_____. "Avicenna latinus." Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 39 (1972):321-41.

_____. "Notes sur les traductions médiévales d'Avicenne." Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 19 (1952):337-58.

De Boer, T. J. The History of Philosophy in Islam. Translated by Edward R. Jones. [London]: Luzac & Co., 1903; reprint ed., New York: Dover Publications, 1967.

Deferrari, Roy J.; Barry, Sister M. Inviolata; and McGuinness, Ignatius. A Lexicon of St. Thomas Aquinas: Based on the "Summa Theologica" and Selected Passages of His Other Works. [Washington, D.C.]: Catholic University of America Press, 1948.

de Ruggiero, Guido. Storia della filosofia. Part II: La filosofia del Cristianesimo. Vol. III: La maturità della Scolastica. 5th ed. Bari: Gius. Laterza & Figli, 1950.

De Vaux, R. Notes et textes sur l'Avicennisme latin aux confins des XIIIe-XIIIe siècles. Paris: Librairie Philosophique J. Vrin, 1934.

Fakhry, Majid. "The Contemplative Ideal in Islamic Philosophy: Aristotle and Avicenna." Journal of the History of Philosophy 14 (1976): 137-45.

_____. A History of Islamic Philosophy. New York and London: Columbia University Press, 1970.

Gai, B. M. "Ibn Sina and Europe." In Avicenna Commemoration Volume, pp. 15-19. Calcutta: Iran Society, 1956.

al-Ghazālī. The Faith and Practice of al-Ghazālī. Translated by W. Montgomery Watt. London: George Allen & Unwin, 1953; reprint ed., Lahore: Sh. Muhammad Ashraf, 1963.

Gilson, Étienne. "Avicenne en Occident au Moyen Age." Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 36 (1969):89-121.

_____. "Avicenne et le point de départ de Duns Scot." Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 2 (1927):89-149.

_____. "Les sources gréco-arabes de l'Augustinisme avicennisant." Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 4 (1929):5-149.

Gohlman, William E. The Life of Ibn Sina: A Critical Edition and Annotated Translation. Albany: State University of New York Press, 1974.

Goichon, A. M. "L'influence d'Avicenne en Occident." I.B.L.A. (Institut des Belles Lettres Arabes) Tunis 14 (1951):373-85.

_____. "Une logique moderne a l'époque médiévale: la logique d'Avicenne." Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 16 (1947-1948):53-68.

_____. "Le philosophe de l'être." I.B.L.A. (Institut des Belles Lettres Arabes) Tunis 15 (1952):49-61.

_____. The Philosophy of Avicenna and Its Influence on Medieval Europe. Translated and edited by M. S. Khan. Delhi, Patna, and Varanasi: Motilal Banarsidass, 1969.

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich. Werke. Vol. 19: Vorlesungen über die Geschichte der Philosophie: II. Edited by Eva Moldenhauer and Karl Markus Michel. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1971.

Hitti, Philip K. Makers of Arab History. New York: Harper & Row, Harper Torchbooks, 1971.

Hodgson, Marshall G. S. The Venture of Islam: Conscience and History in a World Civilization. 3 vols. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1974.

Hyman, Arthur, and Walsh, James J., eds. Philosophy in the Middle Ages: The Christian, Islamic, and Jewish Traditions. Indianapolis: Hackett Publishing Co., 1973.

- Ibn Khaldūn. The Muqaddimah: An Introduction to History. Translated by Franz Rosenthal. 3 vols. 2d ed. Princeton: Princeton University Press, 1967.
- Kirmanī, Sanaullah. "A Section from the Logic of Avicenna's Dānīsh Nāmeḥ-e 'alā'" Text with Translation, Analysis, and Notes: A Contribution to the History of Logic." Ph.D. dissertation, Michigan State University, 1974.
- Leff, Gordon. Medieval Thought: St. Augustine to Ockham. Baltimore: Penguin Books, 1958.
- Nasr, Seyyed Hossein. Ideals and Realities of Islam. Boston: Beacon Press, 1972.
- _____. An Introduction to Islamic Cosmological Doctrines. Revised edition. Boulder: Shambhala Publications, 1978.
- _____. "Philosophy." In The Study of the Middle East: Research and Scholarship in the Humanities and the Social Sciences, pp. 327-45. Edited by Leonard Binder. New York: John Wiley & Sons, 1976.
- Peters, F. E. Aristotle and the Arabs: The Aristotelian Tradition in Islam. New York: New York University Press, 1968; London: University of London Press, 1968.
- Pines, S. "La 'philosophie orientale' d'Avicenne et sa polémique contre les Bagdadiens." Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Âge 19 (1952):5-37.
- Rahman, Fazlur. Islam. Garden City: Doubleday & Co., Anchor Books, 1968.
- _____. "Philosophy and Religion in Ibn Sīnā." Address delivered at a symposium, "The Golden Age of Islamic and Jewish Culture," at Michigan State University, 8 April 1976. [Tape recording; copied from original recording made by Professor Alford T. Welch, Department of Religious Studies, Michigan State University.]
- Roland-Gosselin, M. D. "De distinctione inter essentiam et esse apud Avicennam et D. Thomam." In Xenia Thomistica a plurimis orbis catholici viris eruditae praeparata quae Sancto Thomae Aquinati . . . anno ab eius canonizatione sexcentesimo devotissime offert L. Theissling, vol. 3, pp. 281-88. Edited by S. Szabó. 3 vols. Rome: n.p., 1925.
- Said, Edward W. Orientalism. New York: Vintage Books, 1979.
- Schütz, Ludwig. Thomas-Lexikon. 2d ed. Paderborn: Ferdinand Schöningh, 1895; reprint ed., New York: Musurgia Publishers, n.d.
- Sheikh, M. Saeed. Studies in Muslim Philosophy. 3d ed. Lahore: Sh. Muhammad Ashraf, 1974.

Smith, Wilfred Cantwell. Islam in Modern History. Princeton: Princeton University Press, 1957.

Teicher, J. L. "Avicenna's Place in Arabic Philosophy." In Avicenna: Scientist & Philosopher: A Millenary Symposium, pp. 29-48. Edited by G. M. Wickens. London: Luzac & Co., 1952.

Thomas Aquinas. Summa contra gentiles seu De veritate Catholicae fidei. Taurini: Officina Libraria Marietti, 1938.

_____. Summa theologiae. 5 vols. Edited under the auspices of the Pontifical University of Salmantica by Franciscus Barbado Viejo, et al. 3d ed. Madrid: Biblioteca de Autores Cristianos, 1961-1965.

Watt, W. Montgomery. Islamic Philosophy and Theology. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1962.

Weinberg, Julius R. A Short History of Medieval Philosophy. Princeton: Princeton University Press, 1964.

Wickens, G. M., ed. Avicenna: Scientist & Philosopher: A Millenary Symposium. London: Luzac & Co., 1952.